

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2005:95
ISSN 1404-0891

Framväxten av biblioteket i Vaggeryd
– en studie över de faktorer som kom att påverka biblioteksutvecklingen i
Vaggeryd under åren 1862-1953

SUSANNE GUSTAFSSON
CHARLOTTE HALLBERG

HÖGSKOLAN I BORÅS

© **Författarna**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

- Svensk titel: Framväxten av biblioteket i Vaggeryd
- en studie över de faktorer som kom att påverka
biblioteksutvecklingen i Vaggeryd under åren 1862-1953
- Engelsk titel: The growth of the library in Vaggeryd
- a study of the factors influence
on the library development in Vaggeryd 1862-1953
- Författare: Susanne Gustafsson
Charlotte Hallberg
- Kollegium: I
- Färdigställt: 2005
- Handledare: Torgil Persson
- Examinator: Magnus Torstensson
- Abstract: The purpose of this Master's thesis is to examine the growth of the library in Vaggeryd. We have analysed how four factors influenced the library development during the years between 1862 and 1953. The four factors we have studied are development of society, collective actors, library's economy and individual actors.
- We have worked with the following question:
- How have the four factors: development of society, collective actors, library's economy and individual actors, influenced the growth?
- We have focused on the changes that the industrialization brought on the society development, and on the growing of the non-governmental organisations. The collective actors consisted of institutions, associations and organisations and they are: The parish library in Byarum, the temperance movements library, and the working-class movements library. The individual actors consisted of single persons.
- The library history of Vaggeryd began in the year of 1862 with a suggestion of establishing a parish library in Byarum. The next step was the foundation of the temperance movements library in 1913. In 1923 the working-class movement, ABF, started their library. The three libraries financed their activity by various means. The main sources of income was the subvention given by the state and the municipality. Other important sources of income were the gifts from associations and single persons. In 1932 there were some discussions about a fusion of the three libraries into one, but they didn't become a library in Vaggeryd until 1953.
- Nyckelord: Vaggeryd, biblioteksutveckling, samhällsutveckling, aktör, sockenbibliotek, nykterhetsrörelsens bibliotek, ABF-bibliotek

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	1
1.1 Bakgrund till ämnesvalet	1
1.2 Syfte	1
1.3 Frågeställning	1
1.4 Begreppsdefinitioner	1
1.5 Avgränsningar	3
2 METOD	4
2.1 Metod	4
2.2 Tillvägagångssätt	5
2.3 Litteraturgenomgång	6
3 TIDIGARE FORSKNING	8
4 TEORI OCH TILLÄMPNING	12
5 KÄLLKRITIK	13
6 DISPOSITION	18
7 BAKGRUND	19
7.1 Nationell historia och lokalhistoria	19
7.1.1 Allmän samhällsutveckling	19
7.1.2 Folkbildning och bildningsideal	19
7.1.3 Folkrörelsernas framväxt nationellt och lokalt	21
7.2 Nationell folkbiblioteksutveckling	24
7.2.1 Vaggeryds biblioteksutveckling 1862-1953	27
8 RESULTAT	30
8.1 Vaggeryds samhällsutveckling 1862-1953	30
8.2 Kollektiva Aktörer	33
8.2.1 Sockenbiblioteket i Byarum	33
8.2.2 Nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet i Vaggeryd	35
8.2.3 Arbetarrörelsens biblioteksverksamhet i Vaggeryd	39

8.3 Ekonomi	42
8.3.1 Sockenbibliotekets inkomster och utgifter	42
8.3.2 Nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhets inkomster och utgifter	43
8.3.3 Arbetarrörelsens biblioteksverksamhets inkomster och utgifter	45
8.4 Enskilda aktörer	46
8.4.1 Allan Wickström	46
8.4.2 Oscar Rosander	46
8.4.3 Carl Oskar Fredriksson	47
8.4.4 Gustaf Andersson	48
9 ANALYS	50
10 AVSLUTNING	58
11 SAMMANFATTNING	59
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	61

1 Inledning

1.1 Bakgrund till ämnesvalet

I en tidigare studie undersökte vi vilka aktörer som stod bakom biblioteksutvecklingen i Jönköping. Vi upptäckte att samhällsutvecklingen spelade en stor roll för framväxten av Jönköpings bibliotek, speciellt Tändsticksfabriken, Munksjö sulfatfabrik och de aktörer som stod bakom dessa bolag.¹ Då vi är bosatta i Vaggeryd, som ligger tre mil söder om Jönköping, där Munksjö sulfatfabrik även var verksam under många år, väcktes funderingar om samhällsutvecklingen var betydelsefull för bibliotekets framväxt även i Vaggeryd.

Intresset beror även på att vi båda är bosatta i Vaggeryd och förmodligen kommer att arbeta som bibliotekarier i dess omnejd i framtiden. Vi vill med vår studie ta reda på varför biblioteket har utvecklats som det har gjort och hur olika faktorer har påverkat dess framväxt. De faktorer som vi närmare kommer att undersöka är: samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer. De kollektiva aktörerna utgjordes av föreningar, institutioner och organisationer medan de enskilda aktörerna utgjordes av personer som gjorde betydelsefulla insatser både för samhällsutvecklingen och för biblioteksutvecklingen i Vaggeryd. Eftersom det inte tidigare har gjorts någon forskning om bibliotekets framväxt i Vaggeryd, så kan vår studie vara till hjälp för de som vill forska vidare inom området.

1.2 Syfte

Syftet med vår studie är att undersöka framväxten av biblioteket i Vaggeryd.

1.3 Frågeställning

- Hur har olika faktorer: samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer, påverkat framväxten?

1.4 Begreppsdefinitioner

I vår studie kommer vi att utgå ifrån musikvetaren Torgil Perssons definition av en **aktör**, som han använder sig av i en av sina avhandlingar. En entusiastisk aktör benämns ofta som eldsjäl och enligt Persson har den följande egenskaper:

- sätter inga klara gränser mellan arbete och fritid
- är tålmodig, energisk och kunnig
- har en övertygelse om kraften och möjligheterna i verksamheten
- har utstrålning; karisma
- befinner sig i ett nätverk av likasinnade
- vidareför sin övertygelse

¹ Gustafsson, Susanne & Hallberg, Charlotte 2004. *Hur ett stadsbibliotek växte fram med hjälp av olika aktörer i Jönköpings stad – Jönköpings lokal- och bibliotekshistoriska utveckling 1845-1917*. B-uppsats vid Bibliotekshögskolan i Borås.

En eldsjäl i ledande ställning kallar han för en brinnande förvaltare genom att den tillvaratar, exponerar och utvecklar andra eldsjäalars insatser. Den kan skapa möjligheter och förutsättningar till vidareutveckling eftersom den har kännedom om samhällets administration och ekonomi.²

Begreppet aktör vidgas även till att gälla institutioner och vi använder oss av Nationalencyklopedins beskrivning av ordet aktör, som är följande: En aktör kan vara en person, eller en institution som agerar eller handlar.³ I vår studie skiljer vi på kollektiva aktörer såsom institutioner, föreningar och organisationer och enskilda aktörer såsom personer.

Förutom begreppet aktör, har vi dessutom använt oss av följande begrepp: socken, municipalsamhälle, köping och nykterhetsrörelsen.

Den minsta kyrkliga enheten är **socken** och den kan spåras till medeltiden. Under denna tid fick den borgerliga funktioner som under 1600-talet blev mer märkbara och sockenstämman, det beslutande organet, kom då även innefatta anställandet av sockenhantverkare, fattigvård och även skolundervisning. Sockensjälvstyrelsen låg till grund för den kommunala självstyrelse, som infördes i och med 1862 års kommunallagar. Genom kommunindelningen 1952 upphävdes denna administrativa ordning.⁴ Från och med 1862 fördelades de uppgifter som tidigare vilat på socknen, dels på en borgerlig och dels på en kyrklig kommun. Genom denna uppdelning av socknens angelägenheter på två huvudmän infördes för den kyrkliga kommunen begreppet församling och för den borgerliga kommunen begreppet landskommun. Församlingens uppgift var bland annat folkundervisningen, som kom att regleras i en förordning om kyrkostämma, kyrkoråd och skolråd. Landskommunens uppgift var bland annat fattigvården, anställande och avlönande av fjärdingsman, personal för hälsovårdens såsom vaccinatör och barnmorska, utrusta soldater, som reglerades i förordningen om kommunalstyrelse. Fattigvården kom emellertid att dominera den borgerliga kommunens uppgifter från och med 1863.⁵

Tidigare tätbebyggda landsbygdsområden, som inte bestod av egna kommuner, men där vissa regler för städer ändå tillämpades, såsom rätt till beskattning, kallades för **municipalsamhälle**. Municipalsamhällen bildades år 1900 och upphörde i samband med kommunreformen år 1971. Det fanns två sorters municipalsamhällen; förortssamhällen och stationssamhällen.⁶

Den samhällsbildning som 1862 fick rätt att bilda egna kommuner är **köping**, och för dessa kom vissa statsförordningar att gälla, som till exempel bestämmelser av stadsplan och brand- och byggnadsstadga. De köpingar som inte bildade kommun var likställda som municipalsamhälle. Samhällsbildningen köping upphörde i och med kommunreformen 1971.⁷

² Persson, Torgil 2001. *Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal. En studie av musikskolorna i Mörbylånga, Tranås, Kiruna och Borås*. Diss. Skrifter från Institutionen för musikvetenskap, Göteborgs universitet nr 68. s. 330.

³ Aktör 1989. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁴ Socken 1995. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁵ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1966*. "Jämförelse med hundraårig tillbakablick" av L-G Petersson. s. 13.

⁶ Municipalsamhälle 1994. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁷ Köping 1993. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

I uppsatsen har vi valt att enbart använda oss av begreppet **nykterhetsrörelsen** som innefattar: IOGT, NOV, TO, NGTO, NTO och IOGT-NTO.⁸ IOGT, International Organisation Order of Good Templars, som är den ursprungliga föreningen, bildades i USA 1851 och kom till Sverige 1879. NOV, Nykterhetsorden Verdandi, bildades genom en utbrytning ur IOGT 1896 och var religiöst neutral.⁹ Templarorden som förkortades TO, bröt sig ur IOGT i USA och kom till Sverige 1884. En del loger bröt sig även ut ur IOGT i Sverige 1888 och bildade NGTO, Nationalgodtemplarorden. 1922 slogs NGTO och TO samman till NTO, Nationaltemplarorden. 1970 förenades NTO med IOGT till IOGT-NTO.¹⁰

1.5 Avgränsningar

Vi upptäckte tidigt att studien skulle bli alltför stor om vi undersökte biblioteksutvecklingen i hela Vaggeryds kommun. Vi har därför avgränsat vår studie till att endast innefatta biblioteksutvecklingen i Vaggeryds tätort. Under åren 1862 till 1951 tillhörde Vaggeryds tätort Byarums kommun och var ett municipalsamhälle mellan åren 1911 till 1951. Vaggeryd blev tillsammans med Byarums kommun och Bondstorps kommun köping 1952 fram till och med 1970. Sammanslagningen av Vaggeryds köping, Skillingaryds köping och Klevshults kommun blev sedan Vaggeryds kommun 1971.¹¹

Vi har dessutom begränsat oss genom att endast studera samhällsutvecklingen och biblioteksutvecklingen i Vaggeryd inom ett visst tidsperspektiv. Studien tar sin början 1862, eftersom det var genom den kommunalinstitution som då infördes i Byarum, som sockenbiblioteket började ta form. Studien sträcker sig fram till 1953, i och med att det var då som de tre biblioteken: sockenbiblioteket, nykterhetsrörelsens bibliotek och arbetarrörelsens bibliotek tillsammans blev Vaggeryds bibliotek. Dessa tre är våra kollektiva aktörer och de enskilda aktörerna som är utvalda av oss är: Allan Wickström, som var en av drivkrafterna i sockenbiblioteket i Byarum, Oscar Rosander, som var ledamot i sockenbibliotekets styrelse och bildade föreläsningföreningen, Carl Oskar Fredriksson, som var grundaren till nykterhetsrörelsens bibliotek och Gustaf Andersson, som både var verksam inom arbetarrörelsens och nykterhetsrörelsens biblioteksverksamheter.

⁸ IOGT-NTO 1992. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁹ IOGT 1992. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

¹⁰ IOGT-NTO 1992. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

¹¹ Ivarsson, Tore 1992. *Kommunernas släkträd. Sveriges kommuner 1863-1992*. s. 48.

2 Metod

I metodavsnittet redogörs för vilken metod som ligger till grund för vår studie. Därefter beskrivs tillvägagångssättet och sedan ges en litteraturgenomgång.

2.1 Metod

Huvuddelen av vårt material till denna studie består av texter såsom protokoll, redogörelser, verksamhetsberättelser, kassaböcker, tidningsurklipp och minnesberättelser från senare hälften av 1800-talet och framåt. Vi upptäckte i ett tidigt skede att dokumentationen om biblioteksutvecklingen i Vaggeryd är mycket begränsad och vi har av den orsaken även inhämtat material genom samtal med personer som har god kännedom om bygden och dess historia. Vi har därför funnit det lämpligt att använda oss av en kvalitativ metod eftersom det är ett samlingsbegrepp inom samhällsvetenskaperna för olika arbetssätt, som förenas för att åstadkomma en helhetsbeskrivning av det undersökta.¹² Staffan Larsson beskriver det kvalitativa arbetssättet i *Kvalitativ analys- exemplet fenomenografi* från 1986 på följande sätt: ”Det unika med ett kvalitativt arbetssätt är således att man vill karaktärisera, gestalta något. Kvalitativ metod är alltså systematiserad kunskap om hur man ska gå tillväga när man ska gestalta något”.¹³ Det här har passat vårt uppsatsproblem i och med att det centrala i kvalitativa metoder är att man söker finna de kategorier, beskrivningar eller modeller, som bäst beskriver något fenomen eller sammanhang i omvärlden.¹⁴ De beskrivningar som funnits att tillgå när det gäller biblioteksutvecklingen i Vaggeryd är delar av protokoll, redogörelser, verksamhetsberättelser, kassaböcker, tidningsurklipp och minnesberättelser. Tolkningen av dessa delars betydelse har sedan byggt upp en helhetsbeskrivning av bibliotekets framväxt i Vaggeryd.

En diskursanalys av det insamlade materialet kunde även ha varit användbart där vi analyserade diskursen om framväxten av biblioteket i Vaggeryd, eftersom vi haft samtal med personer. Det hade varit passande därför att en diskursanalys avvisar idéer vars innebörd är att en viss beskrivning av verkligheten är sannare än en annan. Vi bedömde att en sådan metod skulle bli problematisk då man i en diskursanalys använder sig av begreppet artikulering, som handlar om hur diskurser konstrueras och ska ses som grundat i en kritik av idéer om språket som representerande av verkligheten.¹⁵ Begreppet framväxt är en process som uppstår ur någons vision, till exempel att upprätta ett bibliotek, därför hade det blivit svårt att bestämma diskursordningen.

När det gäller insamlandet av material har vi använt oss av landsarkivet i Vadstena, folkrörelsearkivet i Jönköping samt kommunarkivet, biblioteket och museiföreningen i Vaggeryd. På grund av svårigheter att finna material som är förstahandskällor, har vi i vissa fall fått använda oss av andrahandskällor, som till exempel minnesberättelser och diverse dagstidningar. Vi är medvetna om att det kan finnas skäl att tvivla på dem då de i vissa fall saknar författare vilket, ofta var fallet i dagstidningarna. Då det gäller minnesberättelserna är de ofta nedskrivna och publicerade långt senare än när händelserna ägde rum. I de fall vi har upplevt att en minnesberättelse påminner en del om en annan minnesberättelse, har vi

¹² Kvalitativ metod 1993. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

¹³ Larsson, Staffan 1986. *Kvalitativ analys- exemplet fenomenografi*. s. 7.

¹⁴ *Ibid.*, s. 8-9.

¹⁵ Bergström, Göran & Boréus, Kristina 2000. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. s. 230.

undersökt vilket år den är skriven för att kunna veta vem som har påverkats av vem. Det kan mycket väl vara så att de som har skrivit minnesberättelser läst varandras och påverkats sinsemellan, och att ett så kallat horisontellt beroende har uppstått. Vi har dessutom haft problem när olika källor har givit oss olika uppgifter om samma händelse. Därför har det ibland varit svårt att tolka vårt kvalitativa material och vi har då fått använda oss av det material som ansetts vara mest troligt ut ett källkritiskt perspektiv.

Det har inte gjorts någon sammanställning av biblioteksutvecklingen i Vaggeryd tidigare, därför är vår detaljredovisning relativt ingående i och med att det kan vara till hjälp för de som vill forska vidare inom området.

2.2 Tillvägagångssätt

Vi började med att ta kontakt med Vaggeryds bibliotek där vi fick upplysningar av en bibliotekarie om att det skulle bli svårt att hitta material, eftersom det inte finns något direkt skrivet om biblioteksutveckling i Vaggeryd. Bibliotekarien föreslog att vi skulle ta kontakt med kommunarkivet i Skillingaryd eftersom det är där som Vaggeryds kommunarkiv finns, men även med personer som har kännedom om bygden. Material som vi fann i biblioteket och som gav oss lite vägledning när det gäller biblioteksutvecklingen, var en artikel i en av *Byarums Hembygdsföreningens Årsskrifter* från 1964 och en artikel i IOGT-NTO:s jubileumsskrift *100 år med NTO i Vaggeryd* från 1992.

Vi tog kontakt med kommunarkivet, men fick svaret att arkivet bara hade material från 1971 då Vaggeryds och Skillingaryds köpingar slogs ihop. Det tidiga materialet skulle finnas i Vaggeryds kommunhus, men en stor del av det materialet hade förstörts vid en brand. Det var det allra tidigaste materialet om Vaggeryd, som då hade gått förlorat. Förmodligen var det även material om sockenbiblioteket. De skulle emellertid ta kontakt med oss om de fann något. Vi sökte på Internet om Vaggeryd, men den enda användbara träffen var den som gav oss namn på Vaggeryds kulturorganisationer och deras kontaktpersoner. Museiföreningen i Vaggeryd verkade som en bra plats att börja på eftersom vi visste att där fanns mycket material om Vaggeryds historia. Vi tog därför kontakt med Evert Melin, som är museiföreningens ordförande. Han blev en av våra kontaktpersoner, som gav oss tillgång till deras arkiv samt hjälpte oss med att samla ihop namn på våra enskilda aktörer. Han gav oss förslag på namn som Allan Wickström, som var sockenbibliotekets och hembygdsföreningens drivkraft, Gustaf Andersson, som var verksam både inom arbetarrörelsen och nykterhetsrörelsens bibliotek och Hanna Andersson, även kallad "Hanna i Flahult", som skänkte gåvor till biblioteken genom sin syförening. Då vi inte fann något större material om Hanna Andersson, blev hon inte aktuell som en av våra enskilda aktörer. Allan Wikström och Gustaf Andersson blev däremot utvalda i och med att vi fann material om dem. När vi studerade nykterhetsrörelsens protokoll fann vi att Carl Oskar Fredriksson var initiativtagaren till nykterhetsrörelsens bibliotek, därför blev han en av våra enskilda aktörer. En annan enskild aktör som vi fann material om på folkrörelsens arkiv i Jönköping var Oscar Rosander, som var upphovsman till föreläsningföreningen i Vaggeryd samt ledamot i sockenbibliotekets styrelse i Byarum.

Kommunarkivet tog kontakt med oss och meddelade att man hade hittat kassaböcker över sockenbiblioteket i Byarum från 1927 till 1951, men att tidigare material inte gick att finna. De föreslog då att vi skulle ta kontakt med Vadstena landsarkiv eftersom det är där som Byarums kyrkoarkiv finns bevarat. Claes Westling, som är förste arkivarie på landsarkivet, meddelade oss att det fanns material om Byarum, men han var inte säker på om det fanns

uppgifter om just biblioteksverksamheten. Han gav oss även tips om att folkrörelsearkivet i Jönköping kunde ha material om Vaggeryds biblioteksörening och Vaggeryds föreläsningsörening. Det visade sig att det endast fanns en affisch om ett möte när det gällde biblioteksöreningen på folkrörelsearkivet. Vi förstod senare att Vaggeryds biblioteksörening, som enligt folkrörelsearkivet var verksam mellan 1910 och 1912, var detsamma som den biblioteksörening, som bildades i nykterhetsrörelsen och som 1913 utvecklades till bibliotek. Folkrörelsearkivet gav oss däremot hjälp med att hitta material om ABF:s biblioteksverksamhet, som vi länge hade sökt efter samt material om Vaggeryds föreläsningsörening. Efter vårt besök fann arkivpersonalen mer material, som de sedan sände till oss via post. Det var material som gav oss värdefulla uppgifter om två av våra utvalda enskilda aktörer.

Vi kontaktade Vadstena landsarkiv igen eftersom vi fortfarande saknade material om sockenbiblioteket mellan 1862 till 1903. Vi efterfrågade material som rörde Byarums skola under 1800-talet med anledning av att sockenbiblioteket på den tiden tillhörde skolan. Efter ett par dagar fick vi svar från landsarkivet att de hade följande handlingar från Byarums kyrkoarkiv: räkenskaper för skolan 1848 till 1897, skolrådets protokoll 1860, 1863, 1865 och 1884. Eftersom det här materialet inte finns filmat på Riksarkivet, som går att nås via Internet, åkte vi till Vadstena. Sockenbibliotekets verksamhet beskrevs emellertid endast i ett skolrådsprotokoll från 1865.

Vi kontaktade även kommunarkivet igen och frågade efter handlingar, som rörde kommunalstämman i Byarum mellan åren 1862 till 1927. De kontaktade oss redan efter några dagar och meddelade att de hade hittat ytterligare en kassabok över sockenbiblioteket gällande tiden 1903 till 1927.

De muntliga källorna valde vi ut tillsammans med museiföreningens ordförande Evert Melin. Vi bestämde oss för att först gå igenom det material som vi fått tag i och därefter ta kontakt med våra muntliga källor, eftersom vi då skulle vara bättre insatta i vad vi behövde få svar på. De förberedelser vi gjorde innan våra samtal med de muntliga källorna var att formulera individuella frågeformulär, som vi sedan hade som stöd vid våra samtal. Förutom frågor om sockenbiblioteket, nykterhetsrörelsens bibliotek och ABF-biblioteket, ställde vi även frågor om samhällsutvecklingen i Vaggeryd. Det visade sig att de muntliga källorna var till stor hjälp när det gällde att ge oss tips, idéer och uppslag för vårt fortsatta arbete. Däremot kunde de inte bidra med mer material än vad vi redan hade genom de tryckta källorna.

2.3 Litteraturgenomgång

I bakgrundsavsnittet ger vi först en historisk bild ur såväl ett nationellt som ett lokalt perspektiv över de folkrörelser, som kom att vara betydelsefulla för Vaggeryd och dess bibliotek. Vi beskriver även de bildningsidéer och bildningsideal, som växte fram genom dessa folkrörelser med hjälp av Bernt Gustavssons *Bildningens väg: Tre bildningsideal i svensk arbetarrörelse 1880-1930* från 1991 och *Folkbildningens idéhistoria* från 1992, samt Ingvar Törnqvists *Oscar Olsson studiecirkelns fader* från 2002.

Material som vi använt oss av för att redovisa vilka folkrörelser som var verksamma under den här tiden är till exempel: IOGT-NTO:s jubileumsskrift *100 år med NTO i Vaggeryd* från 1992, *Vaggeryds Missionsförsamling 1882-1962* och ”Arbetarrörelsen kommer till Vaggeryd” av Rolf Fredriksson, som ingår i *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift* från 1974. När det

gäller historik om frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen har den inhämtats från uppslagsverket Nationalencyklopedien.

Till grund för den nationella folkbiblioteksutvecklingen ligger Statens Offentliga Utredningar *Folkbiblioteken i Sverige* (SOU 1984:23) och en artikel av Kerstin Sjögren Fleischer som heter ”De svenska folkbiblioteken – en historia om vägen från välgörenhet och frivillighet till nödvändighet och samhällsansvar”, som är publicerad på Länsbiblioteket i Uppsalas hemsida. Dessutom grundas avsnittet på Emil Nords *Studiecirkelbiblioteket och dess skötsel* från 1936 och på Carl-Olof Samuelsson och Magnus Torstenssons *När boken kom till bygden* från 1994, samt på Erik W Gatenheims *Studiecirkeln 75 år. Bildningsarbetet i nykterhetsrörelsen med utblickar till andra folkrörelser* från 1977.

När det gäller den kortfattade beskrivningen av Vaggeryds biblioteksutveckling är den uppbyggd av minnesberättelsen ”Vaggeryds Folkbibliotek – 100 år” av Allan Wickström, som ingår i *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift* från 1964. Den är även baserad på protokoll från NTO, IOGT-NTO:s jubileumsskrift *100 år med NTO i Vaggeryd* från 1992 och verksamhetsberättelser från ABF.

I vårt resultat belyser vi först samhällsutvecklingen i Vaggeryd under åren 1862 till 1953, som bland annat baseras på: Natanael Bobergs *En bok om Vaggeryd* från 1952, *Hemmavid, en vandring i Vaggerydsbygden*, som Boberg har skrivit tillsammans med Torsten Nygren från 1991 och minnesberättelser från *Byarums Hembygdsförenings Årsskrifter*.

Därefter beskrivs de kollektiva aktörer som stod bakom biblioteksutvecklingen i Vaggeryd. Avsnittet om sockenbiblioteket i Byarum grundas på ”Vaggeryds Folkbibliotek – 100 år” av Allan Wickström och skolrådsprotokoll från 1865. Material som behandlar nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet är till största delen baserat på protokoll, redogörelser och kassaböcker om nykterhetsrörelsens bibliotek, samt IOGT-NTO:s jubileumsskrift *100 år med NTO i Vaggeryd*. Avsnittet om arbetarrörelsens biblioteksverksamhet är framförallt uppbyggt på ABF:s verksamhetsberättelser.

När vi belyser biblioteksverksamheternas ekonomi har vi använt oss av kassaböcker för Byarums sockenbibliotek, nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhets redogörelser och ABF:s verksamhetsberättelser.

Material som ligger till grund för våra enskilda aktörer är bland annat minnesberättelser ur *Byarums Hembygdsförenings Årsskrifter* och artiklar ur *Jönköpings-Posten*. Vi har även använt oss av personuppgifter, som vi har inhämtat på museiföreningen i Vaggeryd.

3 Tidigare forskning

Den tidigare forskning som gjorts och som är relevant för vår studie är till exempel Magnus Torstenssons artikel ”Att analysera folkbiblioteksutvecklingen: exemplet Sverige och några jämförelser med USA”, som ingår i *Det siviliserade informationsamfund: folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid* av Ragnar Audunson och Niels Windfeldt Lund från 2001. Torstensson ställer sig frågan vad det är som gör att folkbibliotek grundas och utvecklas. Han undersöker forskningen om folkbibliotekens historia i USA, men studiens fokus ligger på hur man skall kunna förklara genombrottet av ”public library”-idéerna i det tidiga 1900-talets Sverige. Han undersöker varför folkbibliotek grundas och vem eller vilka som verkar för dem och med vilka argument. Torstensson studerar även hur samhället ser ut i vilket detta sker. Med de här frågorna vill han visa att det finns två perspektiv när man analyserar grundandet av ett folkbibliotek. De teoretiska utgångspunkter han använder sig av är både ett aktörsperspektiv som redogör för vilka som agerar för folkbiblioteket och varför, samt av ett strukturperspektiv som belyser hur samhället ser ut ekonomiskt, politiskt och socialt. Enligt Torstensson är en aktör en person som handlar avsiktligt och som gör det därför att de har intresse för det resultat eller av de följder handlingen förväntas få, men att deras agerande alltid begränsas av strukturerna i samhället. Han menar dock att det är svårt i den bibliotekshistoriska forskningen att göra en analys i vilken man värderar strukturernas och aktörernas respektive betydelse för utvecklingen av biblioteken. En annan aspekt som Torstensson framhåller är att folkbiblioteken vanligtvis grundades i samhällen som var stadda i snabb förändring och att de betraktades som ett medel för en stabil samhällsutveckling av de styrande, som såg förändringarna som oroande. Han menar även att de förtryckta klasserna i samhället kunde se biblioteken som ett medel för att förbättra sin egen ställning.¹⁶ Aktörernas ställning i samhället var mycket viktig för att de skulle kunna handla utan risk för kraftiga repressioner.¹⁷ Aktörerna var även präglade av den politiska och sociala krisen, som orsakades av de snabba samhällsförändringarna och att de både var med och utformade strukturerna samtidigt som de påverkades av dem.¹⁸

Ett annat exempel på tidigare forskning är *Männens bibliotek - en kvinno sak: Redbergslids och Majornas bibliotek under hundra år* av Ingrid Atlestam och Lisbeth Stenberg. Forskningen skildrar framväxten av folkbiblioteksfilialerna i Majorna och Redbergslid från det att de bildades 1902 och hundra år fram. Tonvikten har lagts på den tidiga delen av bibliotekens historia, i och med att Atlestam och Stenberg anser den vara mer särpräglad än vad den har varit under de senaste femtio åren. De skildrar dels filialernas historia och dels det första bokbeståndet. Det som speciellt har satts i fokus i deras forskning är att dessa första bibliotek var männens bibliotek, eftersom de startades av överklassens män för underklassens män. Syftet var att förhindra revolution och dryckenskap, samt för att fostra dem till goda medborgare.¹⁹

I avsnittet ”Bibliotek istället för krogen” som är författat av Atlestam, skildras samhällsutvecklingen i Göteborg under senare delen av 1800-talet, som en tilltagande misär med stora sociala problem som arbetslöshet, fattigdom, trångboddhet och alkoholmissbruk. Göteborgs Stadsfullmäktige tillsatte en kommitté 1864, för att komma tillrätta med de här problemen. Ett ”läs- och förfriskningsrum” inrättades 1882 för att förhindra krogbesök och för

¹⁶ Torstensson, Magnus 2001. ”Att analysera folkbiblioteksutvecklingen : exemplet Sverige och några jämförelser med USA.” s. 149-150.

¹⁷ Ibid., s. 164.

¹⁸ Ibid., s. 151-162.

¹⁹ Atlestam, Ingrid & Stenberg, Lisbeth 2003. *Männens bibliotek - en kvinno sak: Redbergslids och Majornas bibliotek under hundra år*. s. 7.

att fostra männen till ett bättre leverne. Det fick en betydande social funktion för alla de arbetslösa. Atlestam framhåller dock att de som hade den verkliga makten över såväl läsrum som folkbibliotek tillhörde det patriarkaliska samhällets bildade toppskikt och att det var kvinnorna som skötte den dagliga verksamheten.²⁰ Resultatet av studien visar att de göteborgska folkbiblioteken i flera avseenden varit människens bibliotek. Fram till 1970-talet hade män innehaft de högsta betydande funktionerna och män i arbetarklassen framstod som den viktigaste målgruppen vid bibliotekens tillkomst. I studiens avslutande analys breddas perspektivet och drag i utvecklingen vid Redbergslid och Majornas folkbiblioteksfilialer leder till frågor av generell intresse för folkbiblioteken under 1900-talet.²¹

Tidigare forskning när det gäller arbetarrörelsens och nykterhetsrörelsens biblioteksverksamheter är bland annat Jonas Åkerstedts lic.avhandling *Den litterate arbetaren. Bildningssyn och studieverksamhet i ABF 1912-1930* från 1967 och Erik W Gatenheims *Studiecirkeln 75 år. Bildningsarbetet i nykterhetsrörelsen med utblickar till andra folkrörelser* från 1977.

Åkerstedts forskningsuppgift har varit att undersöka ABF:s studieverksamhets innehåll i det praktiska utförandet, samt att klarlägga vilka teoretiska resonemang som låg bakom bildningsarbetet. I sin avhandling skildrar han den historiska bakgrunden, ABF:s tillkomst och organisation. Dessutom tar han upp föreläsningarna, studiecirkelarna och studiecirkelbiblioteken. I avsnittet om studiecirkelbiblioteken tar han upp statsbidraget, som utgick i form av bundna böcker. Dessa böcker kunde man välja från 1915 ur en katalog. Katalogen innehöll böcker, vilka riksförbund som bedrev biblioteksverksamhet samt folk- och skolbibliotek kunde erhålla i statsbidrag. ABF begärde statsanslag första gången våren 1914.²²

Gatenheim har lagt tyngdpunkten på bildningsarbetet i nykterhetsrörelsen med utblickar till andra folkrörelser, men har även gett utrymme åt studieförbund och ledande folkbildare utanför nykterhetsrörelsen. Han har lagt stor vikt på de strävanden som gjordes när det gäller samverkan mellan de olika studieförbunden, som ledde fram till samorganisationen Folkbildningsförbundet. Skildringen av nykterhetsrörelsens bildningsarbete sträcker sig från pionjärtiden och fram till nuet. Den tar upp hur rörelsen uppdelades på olika organisationer, men att bildningsarbetet inom rörelsens olika grenar under senare tid åter förts samman i det gemensamma studieförbundet NBV, Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet.²³ Gatenheim beskriver hur nykterhetsrörelsens biblioteksarbete utvecklades genom Oscar Olsson, som bildade den första studiecirkeln inom IOGT 1902. Genom studiecirkelidén skapades det bibliotek, som sköttes av medlemmarna och av en studiekommitté eller en grundcirkel. Biblioteket hade som uppgift att tillhandahålla litteratur som behövdes för studiecirkelarnas medlemmar, men även för allmänheten.²⁴

Ytterligare ett exempel på tidigare forskning när det gäller folkrörelsers bildningsarbete är Hans-Erik Olsons *Från hemgård till ungdomsgård: En studie i den svenska hemgårdsrörelsens historia*. Olson skildrar hemgårdsrörelsens historia som utvecklades under industrialismen i England och som kom att sprida sig till Sverige genom Nataniel Beskow.

²⁰ Atlestam & Stenberg, s. 19.

²¹ Ibid., s. 187.

²² Åkerstedt, Jonas 1967. *Den litterate arbetaren. Bildningssyn och studieverksamhet i ABF 1912-1930*. s. 137-138.

²³ Gatenheim, Erik W 1977. *Studiecirkeln 75 år. Bildningsarbetet i nykterhetsrörelsen med utblickar till andra folkrörelser*. s. 6.

²⁴ Ibid., s. 163-165.

Rörelsen ville genom så kallade settlements, bosättningar, som anordnades i stadsdelar med sociala problem, förena arbetarklassen med överklassen genom bildningsverksamhet och föreningsaktiviteter. Beskow blev inspirerad av dessa idéer under ett besök i England 1899 och 1912 bildade han och Ebba Pauli Birkagården på Norrmalm i Stockholm. De ville genom sin läsestuga utjämna de kulturella klasskillnaderna mellan arbetarklassen och överklassen. Genom studiecirklar och föredrag skulle arbetare och direktörer kunna mötas och utbyta livserfarenheter. Förutom detta ville Beskow och Pauli sammanföra kristendomens livssyn, med kampen för bättre sociala och ekonomiska villkor för arbetarklassen. Det bildades sedan ett flertal settlements eller hemgårdar, som de sedan kom att kallas. Vid slutet av 1930-talet fanns det 14 stycken hemgårdar i Sverige och 1937 grundades Riksförbundet Sveriges Hemgårdar. Birkagården med dess ledare kom att vara en förebild för dessa hemgårdar, som sedan även kom att vara en inspiration för bildandet av ungdomsgårdar. Studiens fokus grundas på följande frågor: Hur kom idéerna till Sverige och hur har de idéerna omsatts till praktisk verksamhet, samt hur de kom att utvecklas under de år som har gått. Andra frågor som studien undersöker är: Hur påverkades rörelsen av samhällsutvecklingen i stort och hur påverkade rörelsen denna utveckling, till exempel vid starten av den kommunala gårdsverksamheten under början av 1940-talet. Den undersöker även vilka relationer hemgårdsrörelsen hade till andra närstående och liknande rörelser och organisationer, till exempel arbetarrörelsens folkbildningsarbete.²⁵

Ett exempel på tidigare forskning när det gäller samhällsutveckling är Olof Peterssons artikel ”Dualismens tyranni”, som tar upp de två samhällstyperna individualism och kollektivism. Enligt Petersson ställs de två samhällstyperna mot varandra: ”... Den ena modellen säger: individen först, gemenskapen sedan. Den andra modellen säger: gemenskapen först, individen sedan.”²⁶ I individualismen som formar den ekonomiska världen, uppfattas samhället med utgångspunkt i privata aktörers fria val. Med det menar Petersson att det är de individuella besluten som sätts i centrum samt att varje människa drivs av intresset att söka egna fördelar. I kollektivismen däremot, som är grunden för sociologens samhälle, är människan styrd av sin tillhörighet till olika slags gruppbildningar samt av yttre krafter och impulser. Det centrala blir därmed sökandet efter orsakssamband. Det är då mer relevant att använda termen beroende istället för individuellt handlande. Enligt Petersson har dessa båda samhällstyper bidragit till en rik samhällsforskning, eftersom den ekonomiskt inriktade litteraturen har skildrat förutsättningar för kollektiva beslut grundade på rationella aktörers val. De sociologiska undersökningarna har istället bidragit till att kartlägga orsakssamband och sociala processer. Petersson hävdar dock att en teori som grundas på ett val mellan kollektiv och individ i förväg är dömd att falla på sin egen orimlighet. När man byter ut individ och kollektiv mot de två verben: följa och välja, och sedan kombinerar dem så kan det autonoma samhället förklaras. Medborgarna i ett autonomt samhälle följer de regler vilka de själva varit med om att bestämma. De är därför inte beroende utan oberoende av de regler som man själva har satt. I humanismens tradition står den autonoma personligheten i centrum och med det menas att människor inte är mottagare av ett förutbestämt öde, utan att de i kraft av egna fria beslut själva kan gestalta sina liv. I ett autonomt samhälle är medborgarna ansvarstagande och har ett eget värde, samt äger en skapande förmåga att forma sin framtid. Man utgår från medborgarnas beredskap att under debatt och ömsesidig hänsyn själva forma sina egna institutioner och mötesplatser.²⁷

²⁵ Olson, Hans-Erik 1982. *Från hemgård till ungdomsgård: En studie i den svenska hemgårdsrörelsens historia*. s. 9-57.

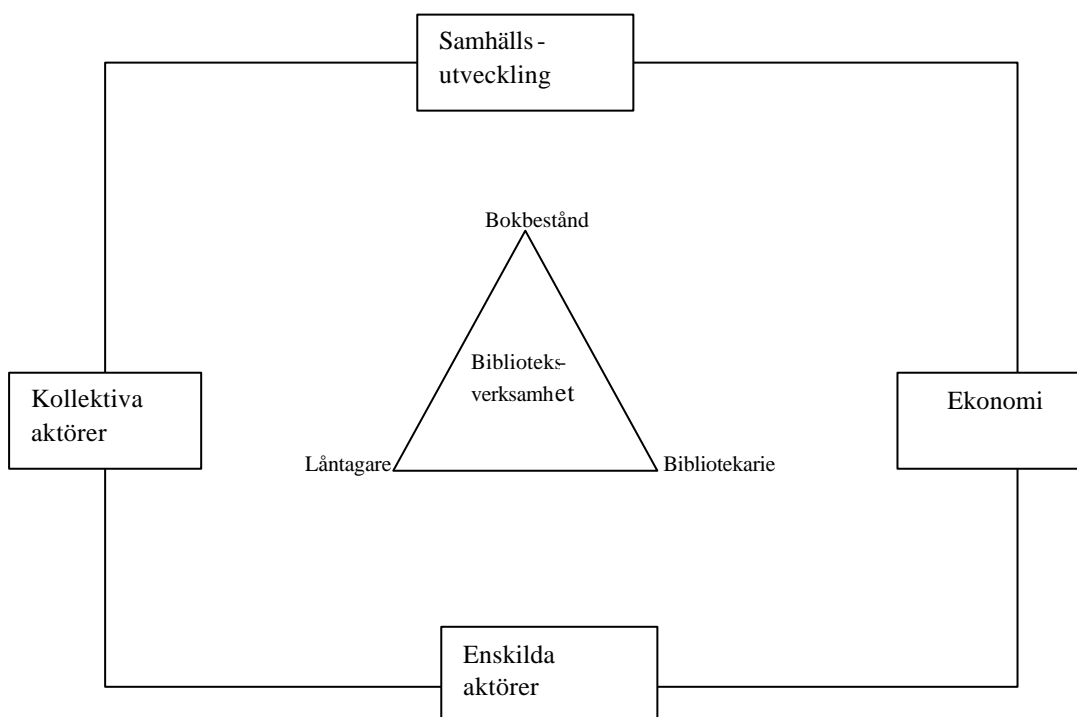
²⁶ Petersson, Olof 1999. *Samhällskonsten*

²⁷ Petersson, Olof 1999. ”Dualismens tyranni” som ingår i *Svenska Dagbladet* . s. 1-4.

De här forskningsexemplen har utgjort en plattform för vårt arbete, eftersom de har fokus på samhällsutveckling och biblioteksutveckling. Petersson beskriver de olika samhällstyperna, medan Torstensson, Atlestam och Olson skildrar hur samhället såg ut då bibliotek och läsestugor växte fram och vilka som verkade för dem, samt med vilka argument. Åkerstedt och Gatenheim skildrar hur utvecklingen har skett när det gäller arbetarrörelsens och nykterhetsrörelsens biblioteksverksamheter. Anledningen till att vi inte har undersökt lokal biblioteksutveckling utomlands, beror på att vi fann det lättare att sätta in Vaggeryds biblioteksutveckling i ett nationellt perspektiv.

4 Teori och tillämpning

Vår studie tar sin utgångspunkt i musikpedagogikforskaren Frede Nielsens interrelationella forskningsmodell, som musikvetaren Torgil Persson har använt sig av i en av sina avhandlingar.²⁸ Vi har stimulerats av den här modellen i vår studie och använder den för att på ett överskådligt sätt kunna beskriva vilka faktorer, som har varit betydelsefulla när det gäller framväxten av biblioteket i Vaggeryd. Modellens kärna utgörs av biblioteksverksamheten, som existerar i formella skriftliga dokument. Förutsättningarna för biblioteksverksamheten är: låntagarna, bibliotekarien och bokbeståndet. De faktorer som vi närmare har undersökt är: samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer. Med samhällsutveckling menar vi den utveckling, som skedde i samhället i och med den framväxande industrialiseringen. Det är främst tiden vid övergången från jordbrukssamhälle till industrisamhälle, som vi undersöker och de folkrörelser som då växte fram. De kollektiva aktörerna som vi undersökt utgörs av organisationer, föreningar och institutioner. Den ekonomiska faktorn som vi kommer att studera närmare är bland annat de ekonomiska förutsättningarna för biblioteksutvecklingen i Vaggeryd. Ett exempel på en ekonomisk faktor kan vara anslag, men även bidrag i form av gåvor. De enskilda aktörerna utgörs av personer. Anledningen till att de fyra faktorerna är placerade som de är i vår modell, beror på att de påverkade i båda riktningarna när det gäller biblioteksverksamheten.

Figur: Biblioteksverksamhetens faktorer

²⁸ Persson, s. 28-29.

5 Källkritik

Till grund för vårt källkritiska resonemang ligger Torsten Thuréns *Källkritik* från 1997, men vi har även inspirerats av Frede Niensens fyra olika verklighetsdimensioner, som han använder sig av i sin interrelationella forskningsmodell; intenderad, upplevd, observerad och möjlig verklighet. Den intenderade verkligheten står för vilka intensioner som ligger bakom en verklighetsbeskrivning, som till exempel kommunala och statliga beslut. Den upplevda verkligheten är den, som är närmast en tänkt verklighet. En observerad verklighet är den verklighet, som till exempel en forskare upplever och en möjlig verklighet är en verklighet, som inte har upptäckts och som därför inte beskrivits.²⁹ De verklighetsdimensioner som vi tänker använda oss av i vår studie är: den upplevda verkligheten och den observerade verkligheten. Det material som finns om Vaggeryds biblioteksutveckling är mycket begränsat, och vi får därför försöka skapa oss en observerad verklighet utifrån en upplevd verklighet genom det material som finns att tillgå. Aktörerna upplever ju sin verklighet medan forskaren endast kan observera. Detta kan ju vara ett sätt att källkritiskt beskriva en företeelse så objektivt som möjligt.

De källkritiska principerna som vi kommer att resonera om och som Torsten Thurén lyfter fram är: äkthet, tidssamband, oberoende och tendensfrihet.³⁰ När det gäller källors äkthet skall man enligt Thurén, oavsett om de är kvarlevor eller berättande källor, fråga sig om källorna verkligen är vad de utger sig för att vara. Kvarlevor kan till exempel vara skrifter - böcker, tidningar, dagböcker, protokoll, samtidigt som de kan vara berättelser ur det förflutna. Thurén framhåller emellertid att det inte handlar om att avgöra om källorna är kvarlevor eller berättelser, utan att bestämma ur vilken aspekt man vill läsa de skriftliga källorna – kvarleveaspekten eller berättelseaspekten. Källbegreppet kan därför ses som funktionellt, eftersom det bygger på vilken funktion källan har. Med det menar han att om jag läser en tidning för att få reda på vad som har hänt använder jag den som en berättande källa. När jag däremot vill veta varför den är redigerad som den är eller vilken politisk uppfattning den företräder, så använder jag den som en kvarleva. Ett specialfall av kvarleveaspekten på skriftliga källor som Thurén framhåller är performativer, som till exempel kan vara ett protokoll. Den typen av dokument är på sätt och vis själva den händelsen som de vittnar om, men det innebär inte att man måste tro på allt som står i ett performativt dokument. De tumregler som Thurén har formulerat är följande:

- En äkta, rätt tolkad kvarleva är mer trovärdig än alla berättande källor tillsammans.
- Om man har en äkta kvarleva är den tillräcklig och regeln om två oberoende källor gäller inte.³¹

De skriftliga källor som vi har använt oss av i vår studie och som vi har betraktat ur kvarleveaspekten är bland annat redogörelser, verksamhetsberättelser, kassaböcker och rapporter men även performativa dokument som protokoll. De är tillförlitliga och beskriver vad som verkligen har hänt, men vi har upptäckt att ett flertal av dem är undertecknade av en och samma person och därför misstänker vi att de till viss del kan vara subjektiva. De övriga skriftliga källorna som vi har nyttjat i vår studie, som till exempel minnesberättelser och artiklar ur diverse dagstidningar, har vi studerat ur berättelseaspekten eftersom de inte är nedtecknade exakt när händelsen utspelades. När det gäller de berättande källorna har vi brukat den källkritiska aspekten tidssamband, som enligt Thurén innebär att en källa är

²⁹ Persson, s. 29-30.

³⁰ Thurén, Torsten 1997. *Källkritik*. s. 11.

³¹ *Ibid.*, s. 89-91.

trovärdigare ju mer samtida den är. En memoar kan enligt honom vara trovärdig när det gäller huvuddragen av det skildrade händelseförloppet, men när det gäller detaljer eller samtal är de mycket otillförlitliga. En memoar blir pålitligare om den har författats efter en dagbok som skrivits dag för dag, än om den har författats tio år efter utan stöd av dagboksanteckningar.³² Vi har varit medvetna om att de händelser som återges genom minnesberättelser kan vara missvisande och har därför försökt att jämföra dem med andra berättelser om samma händelse för att kunna urskilja trovärdigheten. Vi har dessutom inte kunnat undersöka hur minnesberättelserna har författats, eftersom de personerna som har skrivit dem antingen är bortgångna eller har flyttat från bygden. Vi har dessutom haft ett källkritiskt problem när det gäller IOGT-NTO:s jubileumsskrift *100 år med NTO i Vaggeryd* från 1992, som är en andrahandskälla där vissa av deras uppgifter är byggda på förstahandskällor som protokoll. När vi sedan närmare har undersökt de här protokollen, har vi upptäckt att uppgifterna inte stämmer överens med de som anges i jubileumsskriften. Ett exempel på en sådan uppgift är att det i jubileumsskriften nämns att nykterhetsrörelsens och ABF:s bibliotek fick statsanslag på 350 kronor och lika mycket i kommunalt bidrag 1941. Vi har inte kunnat finna dem här uppgifterna vare sig i nykterhetsrörelsens protokoll, redogörelser, kassaböcker eller i ABF:s verksamhetsberättelser. Vi har därför valt att inte ta med den här uppgiften ur en andrahandskälla för att vi inte kan styrka den med våra förstahandskällor.

Thurén sammanfattar modifieringarna av samtidskravet med orden: ”det beror på”. Med det menar han att trovärdigheten i vad en person berättar om händelser långt tillbaka i tiden beror på en rad omständigheter. För det första varierar glömskan över tiden och att vi strax efter en händelse glömmet mest, men det som sedan blir kvar minns vi under en lång tid. Minnet beror även på vårt intresse för det vi ska minnas och vilken slags minnen det handlar om, samt att det är lättare att minnas processer som upprepas ofta. Minnet kan dessutom påverkas av levnadsomständigheter, psykiska blockeringar och hur gammal man är. Thurén betonar emellertid att ett minnesproblem inte behöver vara allvarigare när det gäller intervjuer med gamla människor vid normal hälsa, än med unga människor eftersom minnet redan börjar avta vid trettio års ålder. Han diskuterar även det kända fenomenet om att gamla människor minns händelser långt tillbaka bättre än sådana som har inträffat nyligen.³³ Det här har vi haft i åtanke när vi har läst minnesberättelser samt inhämtat material genom samtal med muntliga källor. Det har även förekommit att vi har fått helt olika uppgifter om samma händelse under våra samtal som till exempel om tillkomsten av ABF:s bibliotek. Det har då varit svårt att avgöra vilken källa som är riktig eller felaktig.

I de fall vi inte har haft tillgång till förstahandskällor har vi använt oss av tidningsartiklar ur dagstidningar, som till exempel *Jönköpings-Posten*. Vi har varit medvetna om att de är mycket otillförlitliga när det gäller trovärdigheten. Det har bland annat varit svårt att avgöra om uttalanden har varit rätt formulerade av journalisterna. Thurén menar att man har anledning till att vara misstänksam när journalister redogör ordagrant för ett samtal i tidningar. Enligt Thurén är trovärdigheten större om de har använt sig av bandspelare vid samtalet, än av anteckningar.³⁴ Vi har därför valt att utesluta en del artiklar eftersom vi inte kan avgöra om uttalandena har citerats på rätt sätt.

När det gäller beroendekriteriet måste en källa vara oberoende för att den ska vara trovärdig och den som står för uppgifterna ska inte vara påverkad av någon annan. En källa som misstänks vara beroende behöver inte avfärdas helt, men det finns således skäl att tvivla på

³² Thurén, s. 26-27.

³³ Ibid., s. 31-33.

³⁴ Ibid., s. 26-27.

den. Det finns flera slag av beroende och en av de viktigaste kallar Thurén för trädning, som betyder att uppgiften har gått i flera led. Det är viktigt att kunna skilja på de ursprungliga källorna, som kallas för primärkällor och de som har traderats och som kallas för sekundärkällor.³⁵ Han menar även att det finns horisontellt beroende, det vill säga att källan är påverkad av andra samtida källor. Till exempel kan ett horisontellt beroende vara att man ”pratar ihop sig” och påverkas genom läsning eller genom att se på bilder. Om man misstänker att en källa är beroende skall varje påstående bekräftas av minst två källor, som är oberoende av varandra. På grund av svårigheter att finna material som är förstahandskällor har vi i vissa fall endast haft tillgång till andrahandskällor, som till exempel minnesberättelser och diverse dagstidningar. Vi är medvetna om att uppgifterna kan ha traderats och att det finns skäl att tvivla på dem. I de fall vi har upplevt att en minnesberättelse påminner en del om en annan minnesberättelse, har vi undersökt vilket år den är skriven för att kunna veta vem som har påverkats av vem. Det kan mycket väl vara så att de som har skrivit minnesberättelser läst varandras och påverkats sinsemellan, och att ett så kallat horisontellt beroende har uppstått. Vi tror även att den store hembygdsskildraren Natanael Boberg, som skrivit de flesta minnesberättelserna om Vaggeryd, har inspirerat och stimulerat andra att skriva sina berättelser. Vi har dessutom märkt att det vi har läst om i vissa tidningsurklipp och i vissa böcker återkommer i minnesberättelserna. Eftersom det inte finns några källhänvisningar i dessa berättelser är det svårt att avgöra hur sanningsenliga de är.

En annan källkritisk aspekt som Thurén tar upp är tendenskriteriet. Det är viktigt att fråga sig om källan är tendentiös, det vill säga om den har anledning att förvränga fakta i någon viss riktning. Det är även viktigt att misstänka en källa, om den som sprider informationen själv är part i målet och att hon eller han låter sina egna intressen gå före sanningen. Källan är då partisk eller tendentiös i och med att den har intresse av att ge en falsk bild av verkligheten. Om man misstänker att så är fallet måste källan kompletteras med minst en annan källa med motsatt tendens eller utan tendens, för att källan ska vara trovärdig anser Thurén. En av de vanligaste schablonerna enligt honom, är att framhäva det positiva och dölja det negativa till exempel i memoarer.³⁶ Den tendens som vi upptäckt är att de artiklar som skrivits om nykterhetsrörelsen i olika dagstidningar, kan vara överdrivet positiva. Det finns ju då anledning att misstänka att journalisten var part i målet och själv var medlem i nykterhetsrörelsen. Ett annat källkritiskt problem som vi har haft är att många protokoll och verksamhetsberättelser är undertecknade av en och samma person. Det finns i och med det en risk att de är subjektiva samt att en persons intressen går före sanningen.

Förutom de fyra källkritiska aspekterna; äkthet, tidssamband, oberoende och tendensfrihet, har vi även diskuterat förkunskap och förförståelse. Thurén tar upp att det är viktigt att ha förståelse om människor, människors villkor och människors drivkrafter, i och med att källkritik handlar om människor. Det krävs inlevelse, empati för att kunna tolka vilken innebörd händelser har, och därför behövs förkunskaper och förförståelse. För att en tolkning ska kallas för hermeneutisk krävs det en djupare förståelse, som i sin tur kräver inlevelseförmåga.³⁷ Vi har olika förkunskaper och förförståelse i och med att en av oss är uppvuxen i Vaggeryd, och en av oss är inflyttad. Det har varit positivt i och med att vi har kunnat kombinera våra erfarenheter.

³⁵ Thurén, s. 34.

³⁶ Ibid., s. 63-68.

³⁷ Ibid., s. 98-99.

Vårt material ur ovanstående källkritiska aspekter gällande protokoll, redogörelser, verksamhetsberättelser, rapporter, kassaböcker, tidningsartiklar och minnesberättelser redovisas nedan något mer detaljerat.

Protokoll

Protokoll som rör sockenbibliotekets verksamhet är endast Skolrådets protokoll från 1865. Vi har inte funnit några andra protokoll vare sig i kommunarkivet i Vaggeryd eller i landsarkivet i Vadstena, som rör sockenbibliotekets verksamhet. Vi har studerat nykterhetsrörelsen protokoll, som vi fann i museiföreningens arkiv och som sträcker sig från 1892 till 1953. Däremot har vi inte funnit ABF:s protokoll varken i museiföreningens arkiv eller i folkrörelsearkivet i Jönköping. Det vi fann om ABF i Vaggeryd på folkrörelsearkivet var endast verksamhetsberättelser. Nykterhetsrörelsens protokoll är nedtecknade av den i föreningen valde sekreteraren, och vi är medvetna om att de kan spegla verkligheten ur sekreterarens perspektiv mer än styrelsen. Ett flertal protokoll är dessutom undertecknade av samme sekreterare. Materialet är emellertid tillkommet vid samma tid som företeelserna de återger och kan anses som tillförlitliga.

Redogörelser, verksamhetsberättelser och rapporter

När det gäller nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhets redogörelser och rapporter sträcker de sig från 1915 till 1953. Ett flertal av dem är nedtecknade av en och samma person, som då tjänstgjorde på biblioteket. De kan i och med det vara subjektiva. De verksamhetsberättelser och rapporter, som vi funnit över ABF och dess biblioteksverksamhet spänner sig från 1932 till 1953. Vi har dessutom funnit verksamhetsberättelser över Vaggeryds föreläsningsförening, men endast över åren 1936-1937, 1947-1948 och 1951-1952.

Kassaböcker

Det material som vi har funnit på kommunarkivet om sockenbiblioteket i Byarum är endast kassaböcker, som redovisar inkomster och utgifter över åren 1903 till 1919 och 1927 till 1951. Vi har dessutom använt oss av nykterhetsrörelsens kassaböcker från 1906 till 1926. Vi har även haft tillgång till Vaggeryds föreläsningsförenings räkenskapsbok från 1905 till 1917. Kassaböckerna ger oss en bild över hur verksamheterna såg ut ekonomiskt när det gäller anslag, samt om det gavs några gåvor. De ger oss även en bild över hur föreningarna samarbetade sinsemellan genom att ge varandra gåvor och hyra ut varandras lokaler.

Tidningar

Tidningsurklipp som museiföreningen förvarar i sitt arkiv från bland annat tidningar, som *Jönköpings-Posten* har gett oss bekräftelse på hur föreningar som nykterhetsrörelsen och ABF var verksamma i Vaggeryds kommun. Tidningsartiklarna har författats av allmänreportrar och texterna har tillkommit i form av reportage i direkt anslutning till jubileer, basarer och diverse aktiviteter. Tendenser i dessa artiklar finner vi främst i dem som handlar om nykterhetsrörelsen, där föreningens syfte och målsättning styr ett flertal uttalanden. När det gäller urvalet av tidningsurklipp, som museiföreningen har samlat i sitt arkiv är vi osäkra på vad det ligger för tanke bakom. Enligt vår uppfattning har de personerna som arbetar och har arbetat ideellt på museiföreningen, samlat allt som har publicerats om Vaggeryd och dess omnejd i arkivet.

Berättelser

De berättelser som vi har använt oss av är de som ingår i *Byarums Hembygdsförenings Årsskrifter*, samt nykterhetsrörelsens jubileumsskrifter. De innehåller sockenbeskrivningar författade av engagerade personer i bygden. Vi är medvetna om att det främst är positiva

händelser som tas fram i berättelserna och har därför valt att jämföra de olika skildringarna med varandra, som handlar om samma händelse. Vi har även haft i åtanke vem personen är som har författat skildringen och vilka avsikter den har förväntats att få.

Personuppgift

Det har varit svårt att få fram material till de enskilda aktörerna. Vi har i och med det använt oss av personuppgifter, som vi fann i museiföreningens arkiv.

6 Disposition

Bakgrunden i kapitel 7 är uppdelad i två avsnitt. I det första avsnittet beskrivs först den allmänna samhällsutvecklingen, som ägde rum i samband med industrialiseringen. Vi redovisar sedan de bildningsidéer och bildningsideal, som då växte fram genom folkrörelserna: frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen. Därefter ges en historisk bild ur såväl ett nationellt som ett lokalt perspektiv över de folkrörelser, som kom att vara betydelsefulla för Vaggeryd och dess bibliotek. I det andra avsnittet skildras den nationella folkbiblioteksutvecklingen, sedan ges en kortfattad beskrivning av biblioteksutvecklingen i Vaggeryd under åren 1862 till 1953.

I resultatet kapitel 8, redovisas faktorerna samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer. Först ges en bild av samhällsutvecklingen i Vaggeryd, därefter presenteras de kollektiva aktörerna: sockenbiblioteket i Byarum, nykterhetsrörelsens och arbetarrörelsens biblioteksverksamheter. Sedan redovisas de kollektiva aktörernas ekonomiska inkomster och utgifter. Slutligen beskrivs de enskilda aktörerna, som agerade i samband med de kollektiva aktörerna.

I analysen kapitel 9, redogörs för hur de olika faktorerna kom att påverka framväxten av biblioteket, samt hur de kom att påverka varandra.

I avslutningen kapitel 10, kommenteras genomförandet och förslag på vidare forskning ges.

I kapitel 11, avslutas uppsatsen med en sammanfattning.

7 Bakgrund

Vår studie kommer att belysa de faktorer som påverkade framväxten av biblioteket i Vaggeryd mellan åren 1862 till 1953. De faktorerna är: samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer. Vi ger en historisk bild ur ett nationellt perspektiv för att visa hur folkrörelser och bildningsideal, som utvecklades under industrialiseringen, spreds till Vaggeryd lokalt. Därefter ges en bild av den nationella folkbiblioteksutvecklingen och slutligen beskrivs en kortfattad bakgrund över biblioteksutvecklingen i Vaggeryd mellan åren 1862 och 1953.

7.1 Nationell historia och lokalhistoria

Först ges en kortfattad beskrivning av den allmänna samhällsutvecklingen, som skedde under industrialismen. Därefter redovisas den folkbildning och de bildningsideal, som etablerades genom folkrörelserna. Vi redogör sedan för framväxten av folkrörelserna: frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen nationellt, för att sedan beskriva hur de influenserna påverkade Vaggeryd lokalt.

7.1.1 Allmän samhällsutveckling

Vid mitten av 1800-talet inleddes industrialismen i Sverige, men det stora genombrottet kom först i slutet av århundradet och i början av 1900-talet. Under den här tiden skedde en genomgripande omvandling när jordbrukssamhällena utvecklades till industrisamhällen. Den förde med sig arbetstillfällena men även kapitalistiska produktionssätt, som skapade nya sociala grupper. Det var under dessa förhållanden som folkrörelser såsom frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen spred ut sig i breda lager i såväl landsbygd som städer under 1800-talets sista decennier. Dessa rörelser kom att bidra till det demokratiska genombrottet i Sverige genom att de var demokratiskt uppbyggda och bekämpade missförhållandena i samhället.³⁸

7.1.2 Folkbildning och bildningsideal

Rötterna till folkbildningen i Sverige beskriver Bernt Gustavsson både genom de folkbildande institutionerna samt genom de folkrörelser, som växte fram i och med industrialismen. Folkhögskolan kom till när kommunerna gavs ökat självstyre på 1860-talet och enligt Gustavsson genomfördes det första bildningsprojektet innan folkrörelserna uppstod och byggde på en patriarkalisk och filantropisk bildningssyn.³⁹ Folkbildningen fick emellertid en annan betydelse i samhällsutvecklingen i och med att ett annat slag av folkbildning skapades genom folkrörelserna. Folkbildning var då inte endast ”för folket” utan också en bildning ”genom folket”. Bildningsidén grundlades redan i Europa 1760 till 1820 genom filosofer som Jean-Jacques Rousseau, Immanuel Kant, Wilhelm von Humboldt och Friedrich Hegel, men kom sedan att omskapas hundra år senare i Sverige.⁴⁰

Enligt Gustavsson kom föreställningen om bildning att inkorporeras i de svenska folkrörelserna vid sekelskiftet 1900. Förebilden eller målet för dessa rörelser inbyggda mål – nykterhetsrörelsens nykterhet, arbetarrörelsens socialism eller frikyrkorörelsens kristna tro, samt de sociala målen för större rättvisa. Bland de personer som ideologiskt byggde upp den svenska folkbildningen var: Hans Larsson, Ellen Key, Oscar Olsson och Rickard Sandler. De

³⁸ Folkrörelser 1991. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

³⁹ Gustavsson, Bernt 1992. *Folkbildningens idéhistoria*. s. 10.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 19.

var medvetna om att bildning innehöll tanken om en fri process förenad med de skilda mål, som folkrörelserna hade. Gustavsson framhåller att det var just den kombinationen, som var det unika och slagkraftiga i den tidiga folkbildningen; förmågan att se och söka förverkliga både den enskilda individens förmåga till bildning och personlighetsutveckling på egna villkor och de gemensamma sociala målen för ett bättre samhälle. I och med de sociala förändringar som uppkom med industrialismen, reagerade folket på olika sätt. Folkrörelserna kompenserade de livssammanhang som människor gick miste om, i och med att man i dem fann en ny social tillhörighet och därmed ett annat medvetande om de sociala villkoren. En viktig drivkraft som Gustavsson tar upp när det gäller den folkbildande verksamheten, är att i folkrörelserna försökte de tillsammans komma underfund med den nya tid, som infunnit sig och komma tillrätta med de orättvisor den skapade. Det här sökandet var både kollektivt och individuellt. Industrialismen skapade ett nytt medvetande och det existerande skolsystemet upplevdes då som otillräckligt. Folkbildningen kunde då betraktas enligt Gustavsson, som ett försök att skapa ett alternativ till den skola som inte gav folket den bildning den nya tiden krävde.⁴¹

Enligt Gustavsson liknar de tre folkrörelserna: frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen varandra i vissa avseenden eftersom de har gemensamma drag. I förhållande till det bestående samhället och överheten hade de en protestkaraktär. Det var dessutom vanligt att de hade karismatiska och framträdande ledare. De tre rörelserna hade sina rötter i upplysningen och franska revolutionen, men massanslutning och massiv organisering skapades först under industrialismen. Den rörelse som kom först var frikyrkorörelsen, därefter nykterhetsrörelsen och sist arbetarrörelsen. Det var vanligt med dubbelt medlemskap och omsättningen av medlemmar var stor. Enligt Gustavsson har undersökningar visat att den aktiva kärntruppen i arbetarrörelsen kring sekelskiftet samtidigt var medlemmar i någon annan folkrörelse. Under de första årtiondena av seklet var nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen starkt lierade med varandra. Det fanns även ungdomsrörelser och hembygdsrörelser framsprungna ur sekelskiftetsandan, som också var en reaktion på industrialismen. Det gemensamma drag som Gustavsson har funnit hos alla dessa rörelser är att de sökte rötterna i det egna, samtidigt som de riktade blicken ut över det nya. Att försöka förstå det nya som växte fram samtidigt som att söka en egen identitet, var grogrunden till sökandet efter bildning. För dessa folkrörelser blev det därför en gemensam angelägenhet, trots deras inbördes olikheter, att ingjuta framåtanda i folkmassorna.⁴² I den svenska folkbildningen inrymdes dessutom en dimension av uppfostran, som fanns tydligt representerat att det vilda och ouppfostrade skulle tuktas och ordnas. I den tidiga bildningsverksamheten ställde folkrörelserna nykterheten, skötsamheten och ett ordnat liv mot superiet och de vilda slagsmålen. För att kunna ta sig ur olidliga sociala förhållanden och komma tillrätta med orättvisor, organiserade sig arbetarna och fostrade sig själva inom sin egen klass.⁴³ Det som kom att ha stor betydelse var att nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen formade och lärde upp sina ledare inom rörelserna, som sedan även fick funktioner utom rörelserna till exempel som kommunala förtroendemän.

De tre bildningsideal som spelade en stor roll i hela den folkrörelsekultur, som växte fram i samband med industrialismen och som har sin förankring i skilda idétraditioner är: medborgarbildningsidealet, självbildningsidealet och det nyhumanistiska personlighetsidealet.⁴⁴ Medborgarbildningsidealet är baserat på den franska upplysningen

⁴¹ Gustavsson 1992, s. 39-44.

⁴² Gustavsson, Bernt 1991. *Bildningens väg: Tre bildningsideal i svensk arbetarrörelse 1880-1930*. s. 67-68.

⁴³ Gustavsson 1992, s. 50-51.

⁴⁴ Gustavsson 1991, s. 234.

samt naturvetenskaplig kunskap och samhällsförändring. Det utvecklades genom Rickard Sandler som 1912 bildade ABF, Arbetarnas bildningsförbund, som är en samarbetsorganisation för bildningsarbete inom arbetarrörelsens fackliga och politiska grenar.⁴⁵ Rickard Sandler satte de medborgerliga kunskaperna i centrum och i dem skulle det ingå sådana kunskaper, som gemene man behövde för att kunna tillvarata sina intressen och fullgöra sina medborgerliga plikter. De nyvunna demokratiska rättigheterna, som till exempel allmän rösträtt, förutsatte ökade kunskaper hos medborgarna för att reellt inflytande skulle kunna komma till stånd.⁴⁶

Självbildningsidealet har sina rötter hos filosoferna Immanuel Kant och Jean-Jacques Rousseau, och deras tanke om självaktivitet. Det utvecklades bland annat genom Oscar Olsson, som även skapade den första studiecirkeln 1902 inom IOGT, International Organisation Order of Good Templars. Han lanserade genom ett par artiklar i förbundets tidning *Reformatorn* en helt ny integrerad studieform, som han kallade för studiecirkel och som tog tillvara det bästa i de tre nämnda bildningsformerna: läsecirklar, lånebibliotek och studiekurser. Grunden för Olssons självbildningsideal är den humanistiska bildningen med personlighetsidealet i centrum. Bildningens mål är att deltagarna under en fri och självständig process söker och tillägnar sig kunskap efter egna förutsättningar.⁴⁷ Bernt Gustavsson kan även se en del samband mellan självbildningens centrala idé om tillägnelse av kunskap, som självaktivitet och studiecirkeln. Ett av dem är att studiecirkelverksamheten för det mesta förlades till biblioteket för att man där skulle kunna söka kunskapen på egen hand. Det som därefter blev ett signum på folkbildande verksamhet är det självständiga, aktiva kunskapssökande på egen hand i biblioteket. Ett annat viktigt samband mellan studiecirkelverksamheten och självbildningen, var att deltagarna kollektivt bearbetade stoft för att sedan ställa det i samband med de egna erfarenheterna både individuellt och kollektivt.⁴⁸

Det nyhumanistiska personlighetsbildande idealet, som är baserat på filosoferna Friedrich Hegels och Wilhelm von Humboldts idéer, utvecklades när humanismen återföddes under 1700-talets slut under namnet nyhumanism. I den nyhumanistiska bildningen står människan och utvecklingen av alla hennes förmågor i centrum, medan samhället och naturen har en tillbakaskjutet ställning.⁴⁹ Det var från början en radikal politisk framtoning, som sedan förbyttes alltmer till en konservativ hållning. Det har främst förespråkats i Sverige genom Arthur Engberg, som var ecklesiastikminister, som idag kallas för utbildningsminister. Förutom det var han redaktör på tidningarna *Arbetet* och *Socialdemokraten*. Bildningsidealet fick en stark genomslagskraft i den kulturella och politiska debatten, som kom att prägla utvecklingen inom arbetarrörelsen under mellankrigstiden.⁵⁰

7.1.3 Folkrörelsernas framväxt nationellt och lokalt

Den svenska frikyrkorörelsen har sina rötter från 1600- och 1700-talens väckelserörelser, som växte fram i England, Tyskland och USA. Dessa var en reaktion mot de protestantiska kyrkornas stränga förmyndarskap.⁵¹ Frikyrkorörelsen som ställde sig avvisande till

⁴⁵ ABF 1989. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁴⁶ Törnqvist, Ingvar 2002. *Oscar Olsson studiecirkeln fader*. s. 49.

⁴⁷ *Ibid.*, 13-48.

⁴⁸ Gustavsson 1992, s. 67-68.

⁴⁹ *Ibid.*, s. 54.

⁵⁰ Gustavsson 1991, s. 15-16.

⁵¹ Frikyrka 1992. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

statskyrkoformen och baserade sig på frivillig anslutning, fick en stor genomslagskraft i Vaggeryd under 1870-talet.⁵² Det var Jönköpings missionsförenings predikanter, som föranledde väckelsen i Vaggeryd och på ett möte den 10 januari 1882 bildades Vaggeryds missionsförening. Ett missionshus byggdes samma år efter det att riksdagsman A. W. Wigart skänkt föreningen en tomt. 1885 fanns det tre olika religiösa sammanslutningar som grep in i varandra i Vaggeryd och de var: missionsföreningen, gubbstugan och friförsamlingen. Den så kallade gubbstugan var en typ av samling som bestod av troende män i alla åldrar, som i allmänhet träffades en söndagseftermiddag i månaden. För att skapa ordning bland de tre olika religiösa sammanslutningarna i missionsverksamheten bildades 1908 missionsförsamlingen.⁵³ Betelförsamlingen i Vaggeryd har sitt ursprung i den ynglingaföreningen, som bildades år 1900. Vid ett möte den 19 december 1909 antogs de bestämmelser, som skulle gälla samt beslöt att man skulle kallas Vaggeryds kristliga ungdomsförening. Församlingens förste ordförande var folkskolläraren Oscar Rosander och vid grundandet hade man 25 manliga medlemmar. 1913 invigdes gudstjänstlokalen och därför anser man grundandet vara detta år.⁵⁴ En annan församling som bildades i Vaggeryd 1926 var filadelfiaförsamlingen, som vid starten hade 26 medlemmar.⁵⁵

Frikyrkorörelsen kom även att samarbeta med nykterhetsrörelsen i Vaggeryd, som uppkom genom bildandet av nykterhetsföreningen Logen 519 Nordstjärnan 1892. Föreningen kom dessutom att bli en av de största drivkrafterna bakom upprättandet av biblioteket i Vaggeryd.⁵⁶ Rötterna till den här föreningen härstammade från nykterhetsorganisationen IOGT, International Organisation Order of Good Templars, som bildades i USA 1851.⁵⁷ Den här nya impulsen från USA kom till Sverige 1879, och samma år bildades den första logen av den Internationella Godtemplarorden i Sverige. Organisationerna hade under den första tiden en religiös prägel och genom en utbrytning ur IOGT bildades NOV, Nykterhetsorden Verdandi 1896, som var religiöst neutral. IOGT blev religiöst neutral 1907 och NTO 1922. TO, Templarorden bröt sig ur IOGT i USA och kom till Sverige 1884. En del loger bröt sig även ut ur IOGT i Sverige 1888 och bildade NGTO, Nationalgodtemplarorden. 1922 slogs NGTO och TO samman till NTO, Nationaltemplarorden. NTO förenades 1970 med IOGT till IOGT-NTO.⁵⁸ En annan nykterhetsförening som var mycket verksam i Vaggeryd under den här tiden var blåbandsföreningen. Oscar Rosander var ordförande i föreningen under ett flertal år, och kom även att bilda Vaggeryds föreläsningförening 1905, samt vara ledamot i sockenbibliotekets styrelse. Blåbandsföreningen var frikyrkligt anknuten och hade sina rötter i blåbandsrörelsen, som grundades av amerikanen Francis Murphy. Den första blåbandsföreningen bildades i Göteborg 1884.⁵⁹

Förutom frikyrkorörelsen och nykterhetsrörelsen var även arbetarrörelsen en av de folkrörelser, som var verksam i Vaggeryd. Arbetarrörelsen med sina politiska och fackliga strävanden har sin grund i de teorier, som formulerades i mitten av 1800-talet av Karl Marx och Friedrich Engels. De eftersträvade att förbättra den sociala, kulturella, politiska och ekonomiska ställningen för arbetarklassen och det som kom att bli ett riktmärke för arbetarrörelsen, åtminstone i teorin, var det berömda valspråket ”Proletärer i alla länder, förenen eder”!, som skrevs i stridsskriften ”Kommunistiska manifestet”. Det har även varit

⁵² Boberg, Natanael 1952. *En bok om Vaggeryd*. s. 26.

⁵³ *Vaggeryds Missionsförsamling 1882-1962*. s. 6-10.

⁵⁴ *Betelkyrkan 60 år 1913-1973*

⁵⁵ *Filadelfiaförsamlingen Vaggeryd 1926-1976*

⁵⁶ IOGT-NTO 1992. *100 år med NTO i Vaggeryd, Jubileumsskrift 1892-1992*. s. 4-5.

⁵⁷ IOGT 1992. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁵⁸ IOGT-NTO 1992. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁵⁹ Blåbandsrörelsen 1990. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

många brytningar då starka ideologiska motsättningar har framträtt. 1889 bildades SAP, Socialdemokratiska arbetarepartiet i Sverige. August Palm, som var skraddare, höll i Malmö, år 1881, sitt berömda föredrag ”Hvad vilja socialisterna?”. Han hade tagit till sig de socialistiska idéerna efter sina gesällvandringar i Danmark och Tyskland. Under åren 1882 till 1885 utgav han i Malmö, den första socialistiska tidningen i Sverige, *Folkviljan*. Där startade även Axel Danielsson tidningen *Arbetet*, år 1887, som var ett språkrör för klassmedveten arbetarrörelse. En kulturtidskrift som gavs ut var *Studiekamraten*, som grundades 1919 av Stockholms Socialdemokratiska ungdomsklubb. Den övertogs senare av ABF, Arbetarnas bildningsförbund, som använde den som ett redskap för bildningsarbetet. Bibliotekstjänst publicerade den under åren 1960 till 1992. Efter 1994 är titeln istället *Ariel*, som innehåller tidskriftsöversikter, artiklar och recensioner och är en av de äldsta kulturtidskrifterna som ges ut.⁶⁰ En av redaktörerna var folkbildaren och journalisten Ivar Dahlberg (1890-1959) och samtidigt var han även anställd på arbetarrörelsens arkiv. Han engagerade skribenter för att skriva artiklar om estetiska och sociala ämnen och ofta kom dessa skribenter från den akademiska världen.⁶¹

Under Hjalmar Brantings ledning, bildades ett andra centrum för svensk arbetarrörelse i Stockholm och han kom att bli ledare för det nybildade partiet. Han var också den som tydligast formulerade den taktik, som kom att bli partiets linje från 1900-talets början. Från slutet av 1860-talet bildades det också fackföreningar i stor skala. Vanligast var det att man först bildade fackföreningar och sedan politiska organisationer.⁶²

Vid sekelskiftet 1900 hade socialdemokratin ett dåligt fotfäste i Småland och år 1901 sändes agitatorn F. E. Elmgren till Jönköping av den socialdemokratiska partistyrelsen. Samma år som han reste runt i Småland med andra agitatorer för att organisera, så grundades också *Smålands Folkblad*. Under denna tid var Vaggeryd ett ungt stationssamhälle med bland annat vagnmakeri och smeder, men man hade ingen politisk eller facklig organisation. Förhållandena var på denna tid svåra och knappa för arbetarna och det uppstod konflikter mellan arbetsgivare och arbetare även innan man organiserade fackföreningar. Svenska arbetareförbundet, vars uppgift var att organisera icke-socialistiska arbetare, startades 1899 av Josef Nilsson. 1903 försökte arbetareförbundet vinna anhängare i Vaggeryd och under våren samma år bildades en kommitté för att kunna starta en avdelning. Två arbetare som deltog i denna kommitté blev avskedade och under tiden som de gick arbetslösa fick de understöd från Svenska arbetareförbundet med 20 respektive 35 kronor. Agitatorn F. E. Elmgren kom till Vaggeryd den 13 april samma år och han anordnade ett folkmöte; ... ”Jag försökte dels med allvar dels med humor gissla det nu bestående samhället med sina många orättvisor samt redogjorde för våra idéer. Men man får söka länge efter en plats så renons på all förståelse för politiken som man finner här. Man tycktes stå främmande för allt, och icke ens i denna riktning ha tänkt åtminstone någon Självständig tanke, utan de vore så slöa, så liknöjda att man endast kan förvåna sig över ett så efterblivet folk. Jag har sagt någon gång att det börjar blåsa ’friska vindar bland arbetarna i Småland’ men jag ber nu att få befria Vaggeryds befolkning från dessa vindfläktar.”⁶³ Kampen mellan Svenska arbetareförbundet och LO var, under seklets första årtionde, hård runtom i Småland. Förbundet märktes aldrig mer av i Vaggeryd efter 1903 års försök och det avtog och lades ner på riksplanet 1915.⁶⁴

⁶⁰ Studiekamraten 1995. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁶¹ Dahlberg, Ivar 1990. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁶² Arbetarrörelsen 1989. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁶³ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1974*. ”Arbetarrörelsen kommer till Vaggeryd” av Rolf Fredriksson. s. 75-79.

⁶⁴ *Ibid*.

Hans-Olof Ericson beskriver motståndet som arbetarrörelsen mötte i trakten kring Jönköping i *Vanmakt och styrka: studier av arbetarrörelsens tillkomst och förutsättningar i Jönköping, Huskvarna och Norrahammar 1880 till 1909*. Motståndet som arbetarrörelsens pionjärer mötte berodde på den ”folkligt förankrade religiositeten”, som hade växt sig stark sedan nykterhets- och väckelserörelsernas genomslagskraft på 1880-talet. Enligt Ericson var det en av orsakerna till att arbetarrörelsens frambrytningar blev ovanligt försenade och svaga i trakten kring Jönköping. En annan orsak enligt honom, var det tidiga ”politiserande högersinne”, som hade en stark ställning i denna bygd.⁶⁵ Det förankrade politiska blocket som kom att ge väckelserörelsens argument en stor spridning var: Jönköpings missionsförening, *Jönköpings-Posten*, länsnykterhetsförbundet och de olika ynglingaföreningarna. Det skapade en motvind för arbetarrörelsens organisatörer eftersom varje tanke som avvek från den lokala väckelsehögerns synpunkter, sågs som en motsats till allt vad en kristen livssyn ansågs vara skyldig att representera.⁶⁶

1909 hölls det första socialistiska mötet i Vaggeryd, då man hade besök av Adolf Lundgren. Det fanns ingen lokal för det här mötet, så man fick hålla till vid landsvägen mitt för Västra skolan. Mötet skapade en stor uppmärksamhet i Vaggeryd och övervakades av polisen.⁶⁷ Den första fackföreningen som var Svenska järnvägstjänstemannaförbundets avd. 212, bildades inte förrän 1910. Konduktör Thure Widlund och skraddaren Carl Oskar Fredriksson var några av de initiativtagarna till att en arbetarkommun bildades 1911 i Vaggeryd.⁶⁸ Den 30 juli 1911 gästades Vaggeryd av Hjalmar Branting och mötet besöktes av 400 personer.⁶⁹

Frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen kom att i stor grad påverka samhällsutvecklingen i Vaggeryd. Främst var det nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen som spelade en stor roll när det gäller framväxten av Vaggeryds bibliotek. Innan vi ger en kortfattad beskrivning av Vaggeryds biblioteksutveckling, ger vi en bild över den nationella folkbiblioteksutvecklingen.

7.2 Nationell folkbiblioteksutveckling

Framväxten av folkbiblioteken i Sverige har sitt ursprung i tidiga folkbildningssträvanden. De växte fram genom två parallella folkbibliotekssystem och ett av dem var sockenbiblioteket med kommunala rötter. Det andra folkbibliotekssystemet var folkrörelseförankrat och framsprunget ur folkrörelsernas eget folkbildningsarbete.⁷⁰ Under 1900-talets första decennium gjorde Valfrid Palmgren, som var bibliotekspionjär och språkpedagog, stora insatser för den nationella biblioteksutvecklingen. Under en resa till USA inspirerades hon till att förändra de svenska biblioteken. Palmgren fick sedan i uppdrag att göra en utredning där hon formulerade de tankar, som sedan kom att bli bärande för de svenska folkbiblioteken. Bland annat var det att alla skulle ha fri tillgång till biblioteken och ingen låneavgift skulle

⁶⁵ Ericson, Hans-Olof 1987. *Vanmakt och styrka: studier av arbetarrörelsens tillkomst och förutsättningar i Jönköping, Huskvarna och Norrahammar 1880-1909*. s. 13-14.

⁶⁶ *Ibid.*, s. 206.

⁶⁷ Boberg, s. 32-33.

⁶⁸ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1975*. ”Politiska valmöten” av Rolf Fredriksson. s. 108-109.

⁶⁹ Boberg, s. 33.

⁷⁰ SOU 1984:23 1984. *Folkbiblioteken i Sverige*. s. 31.

tas, samt att hyllorna skulle vara öppna, välförsedda och välordnade. Biblioteken skulle vara nära belägna och kallas för allmänna bibliotek.⁷¹

I biblioteksförordningen från år 1905 blev folkbiblioteken berättigade till regelbundna generella statsbidrag, som sedan kom att utgå till biblioteken fram till år 1965.⁷² Enligt den kunde maximalt 75 kronor utgå till folkbibliotek 1905, som handhades av kyrklig eller borglig kommun eller av förening.⁷³

Statsbidragen kom genom biblioteksförordningen 1912, att utvidgas till att även gälla studiecirkel- och skolbibliotek.⁷⁴ De villkor som skulle uppfyllas för att ett studiecirkelbibliotek skulle få ta emot statsbidrag, var att det tillhörde en riksorganisation med minst 20 000 medlemmar inom vilket man köpte in böcker för minst 6 000 kronor per år. Ett annat villkor som skulle uppfyllas var att biblioteken sände in uppgifter om biblioteken till anslagsgivaren. Uppgifter som skulle rapporteras var bland annat bibliotekets inkomster och utgifter, bokinköp, antalet band vid årets slut, antalet låntagare och antalet lån. Studiecirkelbiblioteken fick genom statsbidraget möjlighet att få hälften av de på annat sätt satsade medlen för bokinköp, inbindning och tryckning av katalog i statsbidrag. Studiecirkelbiblioteken hade sämre villkor än vad folkbiblioteken hade, men de fick till skillnad mot folkbiblioteken ta ut låneavgift fram till 1930.⁷⁵

1912 inrättades Skolöverstyrelsens bibliotekssektion, som var en myndighet för bidragsfördelning, rådgivning och tillsyn. 1915 bildades SAB, Sveriges allmänna biblioteksörening, som bland annat utarbetade klassifikationssystemet och gav ut *Biblioteksbladet*.⁷⁶

I 1930 års biblioteksförordning fastslogs som ett gemensamt mål att ge varje medborgare 'var han än är möjlighet att med minsta möjliga formaliteter låna varje bok han behöver'.⁷⁷ Skolöverstyrelsens bibliotekssektion införde 1936 en ny regel att det minsta statsbidraget till ett enskilt studiecirkelbibliotek skulle vara minst 10 kronor, eftersom det inte hade funnits någon undre gräns tidigare.⁷⁸ Biblioteken kunde även få ökade statsbidrag om personalen var utbildad. I och med det så anordnade staten bibliotekskurser och redan 1926 hade staten anordnat den första längre bibliotekarietutbildningen. De bibliotekssakkunniga föreslog i 1930 års biblioteksförordning att gratis utlåning skulle var ett villkor för statsbidrag och i och med det skulle studiecirkelbiblioteken förbjudas att ta ut låneavgift. Ett annat krav var förekomsten av ett lämpligt bokbestånd.⁷⁹

I Emil Nords *Studiecirkelbiblioteket och dess skötsel* från 1936, beskrivs vilka nya krav som ställdes på biblioteken efter 1930 års biblioteksförordning för att få ta emot statsanslag och de var: "Huvudvillkoret för erhållande av statsbidrag till våra bibliotek är, att av andra medel än statsmedel under närmaste föregående år bestritts utgifter till bibliotekets utveckling och vård. För framtiden torde vi få räkna att statsunderstöd kommer att utgå allenast till bibliotek, vilkas

⁷¹ Sjögren Fleischer, Kerstin 2003. "De svenska folkbiblioteken – en historia om vägen från välgörenhet och frivillighet till nödvändighet och samhällsansvar" <http://www.externt9.lul.se/lb/031svfb.htm> [2005-06-10]

⁷² SOU 1984:23 1984. *Folkbiblioteken i Sverige*. s. 227-228.

⁷³ Samuelsson, Carl-Olof & Torstensson, Magnus 1994. *När boken kom till bygden*. s. 27.

⁷⁴ SOU 1984:23 1984. *Folkbiblioteken i Sverige*. s. 227-228.

⁷⁵ Samuelsson & Torstensson, s. 14-37.

⁷⁶ Sjögren Fleischer.

⁷⁷ SOU 1984:23 1984. *Folkbiblioteken i Sverige* s. 31.

⁷⁸ Samuelsson & Torstensson, s. 29.

⁷⁹ Sjögren Fleischer.

lokala utgifter uppgå till minst 10 kronor. Medlen skola ha utgått kontant och skola ha avsett verkliga utgifter.⁸⁰ Vidare skulle arvudet till bibliotekarien bestämmas utifrån bibliotekets storlek och hållning. Statsanslaget var i första hand avsett till inköp av böcker och när det gällde kostnader för lokal, uppvärmning, belysning och renhållning fick statsanslag bara tas emot om lokalen som användes till bibliotek, endast var avsedd för biblioteks- och studiecirkeländamål. Andra villkor för att ta emot statsanslag var att det skulle finnas en biblioteksstyrelse, som skulle bestå av 5 personer där en bibliotekarie skulle ingå. Förutom detta skulle biblioteket hållas öppet för allmänheten minst en timme en gång i veckan på bestämd tid. Villkoren för bokbeståndet var följande: ”Bokbeståndet skall vara tillfredställande beskaffenhet ur moralisk och konstnärlig synpunkt. Ur sedlig synpunkt för omogna läsare olämplig litteratur skall undanhållas desamma.”⁸¹

Enligt 1930 års biblioteksförordning skulle en inspektion av biblioteken göras. Förutom att undersöka om villkoren för statsanslagen uppfylldes, gavs även biblioteksteknisk vägledning. En annan bestämmelse som kom genom förordningen, var att biblioteken inom en och samma kommun skulle ha gemensamma sammanträden minst två gånger per år. De gemensamma sammanträdena skulle bidra till att biblioteken inom en och samma kommun tillsammans diskuterade bland annat överläggning om bokinköpsförslag, eventuellt tryckning av gemensam katalog och annan samverkan.⁸²

De bestämmelser som gällde för bibliotekarien i 1930 års biblioteksförordning var följande: ”En bibliotekarie bör, även om det gäller ett mindre bibliotek, ha ett levande intresse för folkbildningsarbetet. Vidare är det nödvändigt att han har en någorlunda god allmänbildning och bokkännedom. Särskilt bör han känna till böckerna i sitt eget bibliotek. En förutsättning för det sistnämnda kravet är, att han är intresserad för läsning och tid över därtill. Har han sedan så pass god kännedom om de personer, som låna i biblioteket, att han kan ge dem goda råd beträffande deras val av böcker är det utmärkt.”⁸³ Förutom det skulle bibliotekarien inge respekt eftersom den största delen av låntagarna utgjordes av ungdomar. Kunskapen om hur ett bibliotek skulle skötas rent tekniskt fick bibliotekarien skaffa sig genom självstudier, om det inte fanns möjligheter för bibliotekarien att genomgå en kortare bibliotekskurs. Exempel på en sådan bibliotekskurs var den som anordnades av bibliotekskonsulenterna i Skolöverstyrelsen. Andra råd till bibliotekarien var bland annat att: ”Bibliotekarien skulle ha nytta av att besöka ett större och välskött bibliotek.”⁸⁴ De bestämmelser som gällde för ersättning vid arbete på biblioteket var följande: ”Viktigt är att bibliotekarien vid våra studiecirkelbibliotek i allt större utsträckning kunna få en – om och ringa - ersättning för sitt arbete. Det är ej småsaker, som åligger bibliotekarie, om ett bibliotek skall kunna anses som någorlunda tillfredställande skött.”⁸⁵

Det inleddes ett nytt skede i svensk folkbiblioteksutveckling under efterkrigstiden. Det innebar en successiv kommunalisering av studiecirkelbiblioteken och vidgade arbetsuppgifterna för folkbiblioteken. Utvecklingen skedde i samband med en genomgripande kommunal strukturförändring. Antalet kommuner minskade då radikalt genom kommunsammanslagningar och processen avslutades först på 1970-talet.⁸⁶ Anledningen till

⁸⁰ Nord, Emil 1936. *Studiecirkelbiblioteket och dess skötsel*. s. 4-13.

⁸¹ *Ibid.*, s. 6.

⁸² *Ibid.*, s. 7-8.

⁸³ *Ibid.*, s. 12-13.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ SOU 1984:23 1984. *Folkbiblioteken i Sverige*. s. 31.

indelningsreformerna i Sverige var industrialiseringen och urbaniseringen, som tog fart vid början av 1900-talet. Dessutom fanns det behov av att bygga ut lokala förvaltningar för skötsel av samhällsplanering, skola och socialvård och för andra serviceuppgifter. Den första kommunreindelningsreformen ägde rum 1952 och berörde nästan bara landskommuner, som då gjordes större genom sammanläggningar. Många av dessa landskommuner var mycket små, vissa med färre än 100 invånare. Landskommunerna reducerades från antalet 2 281 år 1951 till 816 år 1952 och på så sätt ökade, i medeltal, folkmängden i dessa kommuner från ca 1 500 invånare till ca 4 000. I och med dessa sammanläggningar kunde man i de flesta landskommuner införa en moderniserad socialvårdsförvaltning med anställda socialassistenter.⁸⁷

Folkbibliotekssakunniga gav 1946 en idémässig grundval för folkbibliotekens utveckling. I betänkandet som avlämnades 1949 (SOU 1949:28), formulerades mål och riktlinjer drogs upp för utvecklingen av folk- och skolbibliotek.⁸⁸ Målsättningen innehöll bland annat kostnadsfria lån, kvalité och mångfald i fråga om media och vägledning till användarna. Det föreslogs dessutom hur biblioteksarbetet skulle bedrivas för att nå flera användare och hur samarbetet skulle ske med andra aktörer inom kulturområdet. Det arrangerades även särskilda kurser i den statliga bibliotekssektionens regi i och med att en akademisk utbildning krävdes efter 1943 för att få inträde till bibliotekarieutbildningen.⁸⁹

I betänkandet 1949 (SOU 1949:28) föreslog även de folkbibliotekssakunniga en avveckling av studiecirkelbibliotekens anslag under en tioårsperiod. Kommunerna övertog ansvaret för biblioteksverksamheterna då det saknades kommunala bibliotek i inte mindre än 983 av landets 2 514 kommuner 1947. Det fanns emellertid tillgång till offentliga bibliotek i form av studiecirkelbibliotek i de flesta kommunerna. Studiecirkelbiblioteken kommunaliserades därför successivt. Det skulle innebära ökade kostnader för många kommuner eftersom studiecirkelbiblioteken till största delen hade drivits av frivilliga och fått bedriva sin verksamhet i kostnadsfria lokaler. Det rådde därför stor tveksamhet över vilken tidpunkt kommunaliseringen skulle ske och även i vilka former. Avvecklingen kom först definitivt 1965.⁹⁰

7.2.1 Vaggeryds biblioteksutveckling 1862-1953

Syftet med den nya kommunalinstitutionen 1862 i Byarum, var att åstadkomma en så långt möjlig ”fullständig likställighet i rättigheter och skyldigheter” hos medlemmarna inom samma kommun. Ett led i den här strävan var att ge ”allmogen och den arbetande klassen” tillgång till allmän medborgerlig bildning, genom inrättandet av ett sockenbibliotek. I den tionde paragrafen i folkskolestadgan 1842, fick prästerskapet uppgiften att ”uppmuntra till inrättandet och begagnandet av sockenbibliotek och därtill tjänliga böcker föreslå”.⁹¹ Förslaget om att ett sockenbibliotek skulle upprättas väcktes 1863, i Byarum av A. J Berg på en kyrkostämma. För att organisera och upprätta bestämmelser som skulle gälla för biblioteket tillsattes en biblioteksstyrelse, som bland annat bestod av kyrkoherden J. W. Sjögren.⁹²

⁸⁷ Kommunindelningsreform 1993. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

⁸⁸ SOU 1984:23 1984. *Folkbiblioteken i Sverige*. s. 31.

⁸⁹ Sjögren Fleischer.

⁹⁰ Gatenheim, s. 242-245.

⁹¹ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*. ”Vaggeryds Folkbibliotek – 100 år” av Allan Wickström. s. 45.

⁹² *Jönköpings-Posten*, 1960-02-24.

Sockenbiblioteket fick sin första lokal i den så kallade prästkammaren i sockenstugan i Byarum och 1865 öppnades det för allmänheten. 1864 upprättades de bestämmelser som skulle gälla för utlåning av böcker som förnyades 1903, det senare undertecknades bland annat av A. J. Eliaesson, som då var bibliotekarie. Biblioteksstyrelsen bestod 1904 bland annat av A. J. Eliaesson, och Oscar Rosander. Efter 1912 års biblioteksförordning kunde sockenbiblioteket ansöka om statsanslag, men det gjordes inte förrän 1926 av okänd anledning. 1927 flyttade sockenbiblioteket till Byarums sparbanks lokaler i Vaggeryd.⁹³

I Vaggeryd arbetade även nykterhetsföreningen Logen 519 Nordstjärnan med bildning hos sina medlemmar och 1909 väckte skraddaren Carl Oskar Fredriksson förslaget om att bibliotek skulle anskaffas i föreningen. Den 23 januari 1910, fattades beslutet om att en biblioteks förening skulle bildas och att föreningen skulle få hålla sina möten i nykterhetsrörelsens lokal.⁹⁴ Den här föreningen blev början till nykterhetsrörelsens bibliotek som startade sin utlåningsverksamhet 1913 och som skulle ägas av Logen 519 Nordstjärnans studiecirkel. I de bestämmelser som utformades 1914, framkom det att om studiecirkelns arbete lades ner skulle biblioteket övergå till Logen 519 Nordstjärnan. En av de föreskrifter som gällde för studiecirkelbibliotekets verksamhet var att det skulle hållas öppet för allmänheten minst en timme en gång i veckan.⁹⁵ Förutom att biblioteket hade öppet för boklån alla logemöten och studiecirkelmöten, hade de därför även öppet för allmänheten varje lördag mellan kl. 18 och 19.⁹⁶

Enligt IOGT-NTO:s jubileumsskrift *100 år med NTO i Vaggeryd* så ansågs nykterhetsrörelsens bibliotek som något mycket viktigt för samhällets och logens historia, eftersom höga bildningsideal var ett av kännetecknen på nykterhetsrörelsen. Folkbildningen spelade även en viktig roll för arbetarrörelsen, som vid den här tiden hade starka band till nykterhetsrörelsen. De hade ett bokskåp hos nykterhetsrörelsens bibliotek under en längre tid, men startade inte sin biblioteksverksamhet förrän 1923. Carl Lundgren, Amandus Johansson och Berndt Nygren var några av de som var initiativtagare till skapandet av ABF:s bibliotek, som till en början endast bestod av en mindre samling böcker.⁹⁷

Efter 1930 års biblioteksförordning hade statsunderstödda folkbibliotek inom en kommun gemensamma sammanträden regelbundet. Det här skedde även i Vaggeryd och i ett protokoll från ett av de gemensamma sammanträdena med representanter från sockenbiblioteket, ABF:s och nykterhetsrörelsens biblioteksstyrelser i Vaggeryd från den 27 januari 1933, framkommer det att fyra gemensamma möten ägt rum under år 1932. Det framkom även att representanter från föreläsningsföreningen, som bildades i Vaggeryd 1905 av folkskolläraren Oscar Rosander, hade varit närvarande vid dessa. Frågor som behandlades vid dessa möten var bland annat bokinköp samt anskaffande av gemensam lokal. En basar anordnades den 29 och 30 oktober 1932 för att få in pengar till gemensamma ändamål och som programinslag hade föreläsningsföreningen anordnat en föreläsning. De lyckades samla in 1 000 kronor och i protokollet framfördes även ett tack till fröken Hanna Andersson för det initiativ hon tagit till bildandet av en syförening. Till föreningens samtliga damer uttryckte mötet sin tacksamhet för det intresserade arbete de nedlagt för främjandet av bibliotekens gamla önskemål ifråga om anskaffande av en gemensam lokal. Det beslöts att det skulle undersökas om det fanns en

⁹³ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*, s. 46-48.

⁹⁴ Protokoll NTO 1907-1910

⁹⁵ Nord, s. 6.

⁹⁶ Stadgar 1914

⁹⁷ IOGT-NTO, s. 84-87.

möjlighet till att anskaffa en äldre byggnad, vilken kunde inköpas för billigt pris och uppföras på billig tomt i Vaggeryd och användas för biblioteks- och studiecirkelverksamhet. En kommitté utsågs att fullgöra detta uppdrag, som bestod av Berndt Nygren, Oskar Pettersson, Thore Linnér och Allan Wickström.⁹⁸

I nykterhetsrörelsens protokoll från den 27 januari 1932, lade kantor Allan Wickström fram förslaget om sammanslagning av nykterhetsrörelsens bibliotek, ABF:s bibliotek och Byarums folkbibliotek, som tidigare hade kallats för sockenbibliotek, till en gemensam lokal. Där skulle det även finnas lärum, men också rum för studiecirkelns arbete. Kostnaderna skulle tas från folkbiblioteket och ABF:s anslag, så att inga utgifter skulle behöva läggas för logens räkning. Frågan upptogs till behandling och mötets medlemmar beslöt att uttala sig för att sammanföra biblioteken, men att de skulle föras var för sig.⁹⁹ Av okänd anledning ansågs den här sammanslagningen vara ett opraktiskt arrangemang och kom därför inte att genomföras vid denna tidpunkt.¹⁰⁰ 1941 flyttade ABF:s och nykterhetsrörelsens bibliotek till den så kallade Skänkelundsstugan. De båda föreningarna hade då gemensam utlåning, men däremot varsin bibliotekskommitté. Det dröjde dock till 1951 innan sockenbiblioteket flyttade till Skänkelundsstugan, där ABF:s bibliotek och nykterhetsrörelsens bibliotek redan inhystes. Biblioteket hade öppet måndagar, tisdagar, torsdagar och fredagar. Utrymmena var mycket otillräckliga i de små rummen, som vintertid fick värmas upp med hjälp av en kokskamin. Enligt Wickström ”uppvägdes det som brast i rumstemperatur av den personliga värme varmed besökarna välkomnades av bibliotekarierna, som det brann en låga hos som väl vårdades av ett levande intresse och osjälvisk hängivenhet, eftersom allt arbete utfördes utan ersättning”.¹⁰¹ De som arbetade på biblioteken gjorde det för det mesta helt ideellt och det var en form av förtroendeuppdrag. Den lön som de fick för uträttat arbete skänkte de vanligtvis till biblioteksverksamheten.¹⁰²

Enligt ett protokoll som skrevs den 20 april 1951, bestod då biblioteksstyrelsen bland annat av: bibliotekarien Gunnar Granevik, Thore Linnér och Oskar Pettersson. Dessa personer kom även att ingå i biblioteksstyrelsen under 1952 och 1953.¹⁰³

Året 1953 kom de tre biblioteken att tillsammans utgöra Vaggeryds bibliotek när de flyttade till Ringvägen 15.¹⁰⁴ Förutom utlåningshall fanns här boklager- och studiecirkelrum. Tack vare de större lokalerna kom biblioteket även att få möjlighet till att ha utställningar, som i sin tur bidrog till flera besökare.¹⁰⁵ De nya lokalerna kom också att medverka till att biblioteket kunde utöka såväl handbokssamlingen som bestod av referensböcker, som antalet tidningar och tidskrifter. För främjandet av samarbetet med studiecirkelarna, samt sin egen verksamhet köpte biblioteket in ljudfilmsapparat, projektor, bandspelare, läsapparat, grammofon med mera. Boklånen uppgick 1953 till 10 977 och ökade till 16 187 under arbetsåret 1954.¹⁰⁶

⁹⁸ Protokoll vid gemensamt sammanträde: Folkbiblioteket, NTO:s och ABF:s bibliotek, 1933

⁹⁹ Protokoll 1929-1941

¹⁰⁰ IOGT-NTO, s. 84-87.

¹⁰¹ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*, s. 50.

¹⁰² IOGT-NTO, s. 84-87.

¹⁰³ Protokoll NTO 1950-1959

¹⁰⁴ IOGT-NTO, s. 84-87.

¹⁰⁵ *Jönköpings-Posten*. 1953-07-11

¹⁰⁶ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*, s. 48-50.

8 Resultat

Vi ska nu redovisa de faktorer som hade betydelse för biblioteksutvecklingen i Vaggeryd och de är: samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer. Först redovisar vi samhällsutvecklingen som skedde i Vaggeryd under åren 1862 till 1953, för att skapa en bild över hur samhället såg ut under den här tiden då biblioteken växte fram. Därefter redogörs för de kollektiva aktörerna som utgjordes av institutioner, föreningar och organisationer och de är: sockenbiblioteket i Byarum, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsens biblioteksverksamhet. Vi ger sedan en bild över de ekonomiska förutsättningarna som biblioteken hade genom tabeller. Slutligen beskrivs de enskilda aktörerna som är utvalda av oss och som utgjordes av personer som kom att vara betydelsefulla för bibliotekets framväxt och de var: Allan Wickström, Oscar Rosander, Carl Oskar Fredriksson och Gustaf Andersson.

8.1 Vaggeryds samhällsutveckling 1862-1953

Innan järnvägen byggdes på 1880-talet, såg Vaggeryds samhälle väldigt annorlunda ut. Utmed landsvägen bodde det endast några personer. Vid Linnarbron bodde en ungtkarl som hette Bylander, en urmakare Svensson och en skraddare Sven. Längre söderut vid Hjortabron och även ner mot Kullebron, bodde en skomakare vid namn Gustav Klevin, Kopral Konrad Granath och Karl Johan Johansson, som var specerihandlare. Mot Vaggeryd låg bland annat kvarnen och Kvarnstugan, gamla skolhuset och "Vaggerydsgårdarna", som på denna tid ägdes av riksdagsman A. W. Wigardt och gamle "nämndeman" Gustav Johansson.

I det första boningshuset i Vaggeryds samhälle bodde Gustav "bagare" Andersson.¹⁰⁷ Han kom till Vaggeryd tillsammans med de första rallarna och det var genom honom som de kunde få sitt dagliga bröd, vilket han också bakade själv. Dessutom såg han till att det fanns tillgång på fotogen och snus. Däremot så kunde de inte köpa brännvin av honom då han var en av de första medlemmarna i Vaggeryds missionsförening, men han gav dem små handlån där det behövdes. Gustav var en betydande man och hans affär blev med tiden som ett varuhus. Genom hans kvarlåtenskap kunde man utläsa att han var bättre i räkning än i svenska språket.¹⁰⁸

Det som senare blev Vaggeryds tätort bestod 1874 av 57 personer, som bodde utmed gamla landsvägen. Tätorten började anläggas först när järnvägen mellan Halmstad och Nässjö byggdes 1879.¹⁰⁹ Järnvägsstationen byggdes år 1886 och efter det uppfördes alltfler byggnader. Till Vaggeryd kom järnvägen 1880 och man kan nog säga att Vaggeryd är ett järnvägens barn, då det inte fanns någon bebyggelse vid denna tidpunkt. När HNJ, järnvägsförbindelsen mellan Halmstad och Nässjö, invigdes den 21 december 1882, så blev det början på Vaggeryds tätort. Järnvägsbanan Vaggeryd – Jönköping, eller Vaggerydsbanan som den också ofta har kallats, öppnades den 12 november 1894. I och med att banan öppnades för trafik satte utvecklingen fart i Vaggeryd. Nu växte Vaggeryd och med många industrier såsom möbelindustri, metallindustri och trävaror så utvecklades man till en industriort. Då linjen Vaggeryd – Jönköping, efter mycket hårt och tungt arbete äntligen var klart så var det invigning, den 19 november, en vecka efter öppnandet. Ett pampigt festtåg

¹⁰⁷ *Byarums Hembygdförening Årsskrift 1975*. "Vaggeryd – livligt samhälle, som växt upp på 50 år" av (A.G.) I.T. s. 93-94.

¹⁰⁸ Boberg, Natanael & Nygren, Torsten 1991. *Hemnavid, vandring i Vaggerydsbygden*. s. 24-25.

¹⁰⁹ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1972*. "När Götaström skulle bli järnvägsknut" av Natanael Boberg. s. 43-44.

avgick från Jönköping och jämte representanter för berörda kommuner, staten och landstinget, så var huvudansvariga för bygget, järnvägsstyrelsen och entreprenörer inbjudna. Linjen mellan Vaggeryd och Jönköping har haft stor betydelse på många sätt, industrierna utmed banan använde den för sina transporter och har också varit betydelsefull för resandetrafik i båda riktningarna. För att järnvägen skulle behålla sin popularitet så anordnades många aktiviteter och det propagerades bland annat för hotellet i Smålands Taberg. Järnvägsstationerna var också tidigt ett folknöje och samlingsplats och man tyckte att det var roligt att se på andra som var ute och reste. Det var också många som tog tåget till närmaste station och tillbaka för att kunna säga att man hade varit ute och rest.¹¹⁰

Järnvägen medförde att alltfler affärsmän och andra yrkesutövare bosatte sig i Vaggeryd. Ett flertal fabriksbyggnader började sedan byggas och några av dem var vagnfabriker, träförädlingsfabriker, snickerifabriker, vagnträfabriker, vagnjärnfabriker och smedjor.¹¹¹ Det fanns tidigt arbetskraft i Vaggeryd och Götafors, som ligger i Vaggeryds södra del, som var yrkeskunnig och denna arbetskraft kom från både hantverksföretag inom möbler såsom inom vagnindustrin. En av anledningarna till att det fanns ett betydande antal snickeri- och möbelfabriker var tillgången på trä och vattenkraft, som var betydande då detta var en viktig energikälla. 1897 bildades snickerifabriken Vaggeryds Träförädlings AB och en av delägarna var bankdirektör August Svensson. Här tillverkade man byggnadssnickerier såsom trappor, dörrar och fönster. Den första möbelfabriken som bildades i Vaggeryd var Vaggeryds möbelfabrik, året var 1911 och ägaren hette Karl Albin Karlsson.¹¹²

Götafors samhälle växte upp runt Götafors bruk, som grundades 1672 och lades ner 1890, och runt pappersmassafabriken, som anlades 1883. Denna fabrik var i funktion fram tills den brann ner 1902. 1892 köpte Munksjö sulfatfabrik Stödorp, väster om Götafors, som var en gammal bondgård, samt fallen vid Götarp.¹¹³ Detta var de första köpen vid sidan av skogsegendomar, som gav råvarureserver till massafabrikerna. Götafors och Stödorp hade alltmer växt samman med varandra och med Vaggeryd, som genom kommunikationer, skolor och butiker utvecklats till ett lokalt centrum. Götafors var tidigare bygdens industriella medelpunkt. I augusti 1903 var planeringen av Munksjö sulfatfabrik på Stödorps mark, jämte en elektrisk kraftstation vid Götafors, hunnit så långt att grunderna för byggnaderna kunde börja läggas. I maj samma år annonserades det efter en cellulosatekniker som ledare för den planerade fabriksanläggningen och det blev civilingenjör Hugo Lundberg, som fick tjänsten och han hade den i ett trettiotal år. Han var också fullmäktiges första ordförande under åren 1918 – 21, när kommunalfullmäktige avlöste kommunalstämman som beslutande organ i Byarum. Dessutom var han ledamot och vice ordförande i kyrko- och skolrådet.¹¹⁴ Munksjö sulfatfabrik sysselsatte omkring 200 man 1930.¹¹⁵

Alkoholkonsumtionen var mycket stor i Vaggeryd vid mitten av 1800-talet och det bidrog till att det bildades en nykterhetsförening 1892, som antog namnet Logen 519 Nordenstjärnan. Denna förening kom sedan att vara en av de största drivkrafterna bakom upprättandet av biblioteket i Vaggeryd.¹¹⁶ Ett flertal föreningar samarbetade med nykterhetsrörelsen och några av dem var: musikkåren Göta, hundramannaföreningen och föreläsningsföreningen. I

¹¹⁰ Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1994. "Järnvägen Vaggeryd-Jönköping 100 år" av Egon Johansson. s. 93-107.

¹¹¹ Boberg, s. 5-8.

¹¹² Vaggeryds Museiförening 2002. *Snickeri- och möbelfabriker i Vaggeryd och Götafors*. s. 11-39.

¹¹³ *Jönköpings-Posten*, 1944-12-14.

¹¹⁴ Bosaeus, Elis 1953. *Munksjö bruks minnen*. s. 232-243.

¹¹⁵ Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1970. "Så var det på den tiden" av Wåge Tolf. s. 61.

¹¹⁶ IOGT-NTO 1992. *100 år med NTO i Vaggeryd, Jubileumsskrift 1892-1992*. s. 4-5.

nykterhetsrörelsens kassaböcker framkommer det att musikkåren Göta och föreläsningsföreningen ofta anlätades av nykterhetsföreningen vid jubileum och dylikt, men att de även gav varandra gåvor.¹¹⁷

Musikkåren Göta var en musikgrupp som startade i Vaggeryd 1905 av Martin Engqvist, som började arbeta vid Munksjö sulfatfabrik samma år.¹¹⁸ Hundramannaföreningen bildades den 24 mars 1900 i Vaggeryd. På den här tiden var Vaggeryd ganska ny som tätort och man hade som alla nybyggarsamhällen nybyggarproblem. Dessa gemensamma problem diskuterades oftast på arbetsplatsen, där männen träffades mest. Fabrikschefen, disponent Alf Enberg på snickerifabriken Vaggeryds Träförädlings AB, var föreningens första ordförande och verkställare Axel Johansson blev centralfiguren under många år. Han insåg tidigt betydelsen av den ideella föreningen och han hade även framträdande poster inom skytteföreningen och Logen 519 Nordstjärnan. Hundramannaföreningen hade sina ordinarie möten i Vaggeryds missionshus första fredagen i varje månad klockan 20.¹¹⁹

Föreläsningsföreningen grundades den 8 juli 1905 av folkskolläraren Oscar Rosander, som även var ledamot i sockenbibliotekets styrelse. I de bestämmelser som utformades 1905 för föreningen stod det: ”Föreningen har till ändamål att anordna föreläsningar i överensstämmelse med Kungliga Majestäts kungörelse, ävenså genom sådana ändamålsenliga åtgärder som kunna främja goda seder och ökade kunskaper, bidra till en verkligt sund utveckling.”¹²⁰ Rosander var föreningens ordförande och ledamot från det att föreningen bildades till att han flyttade från Vaggeryd till Närke 1913.¹²¹ Medlemsavgifterna var 2 kronor och mellan 1905 och 1906 hade 92 medlemsavgifter betalats.¹²²

Föreläsningsföreningen kom att ha ett nära samarbete med nykterhetsföreningen Logen 519 Nordstjärnan och i deras kassabok framkommer det att de under en lång tid hyrde lokal av dem. Första gången som det noterades att hyra hade betalats på 25 kronor, var den 4 november 1910.¹²³ 1930 var medlemsantalet 300 personer och föreningens inspektor var då ingenjör Hugo Lundberg, ordförande och kassör var Martin Engqvist.¹²⁴ Föreläsningsföreningen kom att vara verksam fram till 1967.¹²⁵

På initiativ från länsstyrelsen blev frågan om att Vaggeryd skulle bli municipalsamhälle aktuell. Vid kommunalstämman i Byarum år 1910, yrkade bankdirektör August Svensson med flera på att Vaggeryd skulle bli ett municipalsamhälle, med de åliggande och fördelar som det medförde. En av anledningarna var att befolkningssiffran hade stigit till över 1 000 invånare.¹²⁶ Frågan dryftades sedan vid ett möte, som anordnades samma år av landshövdingen Pettersson i Godtemplarlokalen. På det här mötet närvarade bland annat August Svensson, och Carl Oskar Fredriksson. Eftersom inget motstånd restes mot bildandet

¹¹⁷ Kassabok för Logen 519 Nordstjärnan 1917-1926

¹¹⁸ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1992*. ”Musikkåren Göta – kulturskapare” av Georg Boberg. s. 63-71.

¹¹⁹ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1973*. ”Vaggeryds Hundramannaförening” av Natanael Boberg. s. 72-86.

¹²⁰ Räkenskapsbok för Vaggeryds Föreläsningsförening 1905-1917

¹²¹ *Smålands Blåbandsförbund genom 60 år*

¹²² Räkenskapsbok för Vaggeryds Föreläsningsförening 1905-1917

¹²³ Kassabok för Logen 519 Nordstjärnan 1906-1917

¹²⁴ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1970*, s. 62.

¹²⁵ Vaggeryds Föreläsningsförenings verksamhetsberättelse 1951-1952

¹²⁶ Boberg & Nygren, s. 107.

av ett municipalsamhälle under det här mötet, beslutade regeringen 1911 att lagen angående stadsplan och tomtindelning skulle tillämpas för Vaggeryds stationssamhälle.¹²⁷

Året 1911 blev Vaggeryd ett municipalsamhälle och det innebar en tillökning av skatter för medborgarna. Municipalsamhälle kallades tidigare tätbebyggda landsbygdsområden, som inte bestod av egna kommuner, men där vissa regler för städer ändå tillämpades, såsom rätt till beskattning. Municipalsamhällen bildades år 1900 och upphörde i samband med kommunreformen år 1971. Det fanns två sorters municipalsamhällen; förortssamhällen och stationssamhällen.¹²⁸ Municipalstämman kom att förvalta samhällets alla gemensamma angelägenheter fram till 1918, men därefter övergick ansvaret till municipalfullmäktige. Skraddaren, och initiativtagaren till nykterhetsrörelsens bibliotek, Carl Oskar Fredriksson hade ett stort intresse för Vaggeryds samhälle och var under en längre tid ordförande i municipalfullmäktige.¹²⁹

1911 bildades det en arbetarkommun i Vaggeryd och till ordförande utsågs konduktör Thure Widlund och till vice ordförande valdes Carl Oskar Fredriksson. Medlemsavgiften fastställdes till 50 öre per kvartal och antalet medlemmar var under det första verksamma året 25.¹³⁰

Vaggeryds municipalsamhälle upphörde då Byarums och Bondstorps kommuner uppgick i Vaggeryds nybildade köping den 1 januari 1952.¹³¹ I samband med köpingsbildandet skedde inga större förändringar med det var ändå händelserikt. Det planerades pensionärsbostäder och en ny sopstation. Dessutom stod det kommunala hyreshuset, där biblioteket skulle ha sina nya lokaler, nästan färdigbyggt.¹³²

8.2 Kollektiva Aktörer

Vi redovisar först de kollektiva aktörerna som utgjordes av föreningar, institutioner och organisationer och de är: Sockenbiblioteket i Byarum, nykterhetsrörelsens och arbetarrörelsens biblioteksverksamhet i Vaggeryd. Därefter redovisas de ekonomiska förutsättningarna som de hade, slutligen beskriver vi de enskilda aktörerna som utgjordes av personer.

8.2.1 Sockenbiblioteket i Byarum

Som vi tidigare nämnt tog sockenbiblioteket form genom den kommunalinstitution, som inrättades i Byarum 1862. A J Berg var den som föreslog, om att sockenbiblioteket skulle upprättas i Byarum, på en kyrkostämman den 15 december 1863. Det beslutades att som anslag till sockenbiblioteket skulle det tas ur kommunalkassan ett öre för varje fyrk, som var en skatteenhet för taxerings- och rösträttsnorm på landsbygden under 1862 till 1909. Enligt 1862 års lag om kommunstyrelse på landet åsattes varje skattskyldig ett fyrktal, som stod i relation till den statliga bevillningen och vilade på såväl inkomst som fast egendom.¹³³

¹²⁷ Boberg, s. 31.

¹²⁸ Municipalsamhälle 1994. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

¹²⁹ Boberg & Nygren, s. 107-110.

¹³⁰ Boberg, s. 39.

¹³¹ *Jönköpings-Posten*, 1951-12-29.

¹³² *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 2002*. "Det hände i Byarums socken 1952" av Kåre Boberg, s. 83.

¹³³ Fyrk 1992. Ingår i *Nationalencyklopedin*.

Det fanns även de som frivilligt ville skänka bidrag till sockenbiblioteket och de var församlingens ungdom samt inspektor Lindqvist, som skänkte 25 riksdaler silvermynt vardera. Det var mycket pengar under den här tiden eftersom en arbetares dagslön 1863, var 1 riksdaler och 37 öre.¹³⁴

En biblioteksstyrelse tillsattes som bland annat bestod av: kyrkoherden J. W. Sjögren, inspektor Lindqvist och inspektor Wigardt. Styrelsen hade som uppgift att upprätta bestämmelser samt att organisera biblioteket.¹³⁵ Folkskollärare J. Ljungström valdes som bibliotekarie och var anställd till 1881, då han efterträddes av kantor A. J. Eliaesson. Sockenbiblioteket fick sin första lokal i den så kallade prästkammaren i sockenstugan i Byarum.¹³⁶

Den 24 juni 1864 gjordes en förfrågan vid en extra kyrkostämma hur långt arbetet med bibliotekets iordningsställande hade framskridit. Det meddelades då att väggfasta bokskåp hade satts upp, men att det saknades medel för att någonting mer hade blivit åtgjort. Det beslutades emellertid vid kyrkostämman den 9 december 1864, att biblioteket skulle öppnas för allmänheten 1865. Den som då erbjöd sig att ordna med böckernas uttagning från Jönköping till sockenbiblioteket var Greve Bror von Seth. Han skulle ansvara för att det fanns böcker för såväl andliga ämnen som lagkunskap, historia och ekonomi. Det ämne i vilket det köptes in minst böcker var religion eftersom det ämnet skulle avhöras i sockenkyrkan.¹³⁷

I skolrådets protokoll från den 17 september 1865, framgår det att sockenbiblioteket hade öppnats för utlåning, samt att det fanns böcker i följande ämnen: medicin, religion, jordbruk, historia, geografi och naturlära. Sammanlagt köptes det in 130 band och bland dem fanns titlar som till exempel: *Husapotek af Franck*, *Skaldeförsök af Ingelman*, *Layds jaktnöjen*, *Sveriges märkvärdigheter*, *Engelbrekts historia*, *Försynens vägar*, *En Christens resa* och *Det heliga kriget af Bunyan*, *Chatekes för hjenstefolk, för ynglingar och för jungfrur*, *Om odling av mossar och kärr af Lundahl*, *Gödsellära och hönsfåglars skötsel*, *Svensk historia af Starbäck*, *En restur genom Sverige*, *Smålands beskrifning af Wieselgren* och *Astronomi för alla af Schmitz*.¹³⁸ Bokinköpsförteckningen bestod nästan enbart av facklitteratur.

Folkskoleinspektören var den som under den här tiden hade uppsikt över biblioteket och 1865 var det kyrkoherden Nennes, som hade det som uppgift. Sockenbibliotekets huvudmannaskap utgjordes till en början av kyrkostämman, men några år senare överfördes det till den borgerliga kommunen. Kommunala anslag hade lämnats under alla de år som biblioteket hade haft ett bestånd, men ansökan om statsbidrag gjordes inte förrän 1926. Orsaken var enligt Wickström, att förslag hade avslagits på yrkande av en bonderepresentant under motiveringen ”ej ville vara beroende av staten”. Gåvor i form av böcker som biblioteket tog emot i början av 1900-talet lämnades av: Greve J. G. Seth, konsul A. G. Westman, kamrer I. Ekdahl och kapten V. Killander.¹³⁹

Enligt en artikel i *Jönköpings-Posten* gjordes en slags gallupundersökning under början av 1900-talet, för att få klarhet i hur bokbeståndet skulle vara sammansatt för att på bästa sätt tillgodose behovet och önskemålen hos olika åldrar samt hos män och kvinnor. Den visade att

¹³⁴ Nerman, Ture 1938. *Svensk arbetarrörelse under hundra år*. s. 51.

¹³⁵ *Jönköpings-Posten*, 1960-02-24.

¹³⁶ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*, s. 46-48.

¹³⁷ *Jönköpings-Posten*, 1960-02-24.

¹³⁸ Skolrådets protokoll 1865

¹³⁹ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*, s. 47.

äldre män önskade böcker i ämnen som historia, geografi, biologi, resebeskrivningar och avhandlingar om lantbruks- och ladugårdsskötsel. Medan de yngre männen önskade läroböcker i allmänhet, aritmetik som behandlade matematikens fyra räknesätt och avhandlingar av humoristiskt innehåll så önskade de så kallade gossarna folksagor och illustrerade berättelser. Äldre kvinnor ville ha böcker i religiösa ämnen, medan yngre kvinnor ville ha samma som gossarna. Det upprättades bestämmelser för utlåning av böcker 1864, som förnyades 1903. Det senare undertecknades av bland annat J. G. Von Seth, ordförande A. J. Eliaeson, bibliotekarie John Andersson och Oscar Rosander. Enligt ett protokoll från 1904 bestod styrelsen bland annat av A. J. Eliaesson och Oscar Rosander.¹⁴⁰

Året 1925 inrättades de bestämmelser som kom att gälla under en lång tid framöver, och från och med 1926 ansöktes det om statsanslag.

Sockenbiblioteket flyttades 1927 till Byarums sparbanks lokaler i Vaggeryd. En större lokal blev tillgänglig i bankens fastighet 1930 och biblioteket kunde därefter använda sig av två rum, ett för utlåning och ett för läsning. Ända till 1930 var utlåning av böcker den enda verksamhetsformen som biblioteket hade, men efter att lokalerna hade blivit större och möjligheten att inrätta ett läsrum gavs, kunde tidningar, tidskrifter och uppslagsböcker införskaffas. Bibliotekets lokaler användes även i kyrkliga sammanhang till expeditjonsdisk och kyrksal.¹⁴¹

En person som kom att betyda mycket för sockenbiblioteket var Hanna Andersson, som var född i Flahult, Byarums socken, 1885 och som hade en liten tyg och sybehörsaffär i Vaggeryd. Hanna var dotter till nämndeman Johan Andersson, som hade ett stort intresse för böcker och detta intresse hade hon ärvt. Hanna var en av dem som bildade syföreningen, som i sin tur anordnade handarbetslotterier och detta bidrog ekonomiskt till att utöka bokbeståndet i sockenbiblioteket. Till Hannas besvikelse kom det att dröja innan sockenbiblioteket fick sin filial i Vaggeryd. ABF och Logen 519 Nordstjärnan hade var sitt bibliotek i Vaggeryd med modernare litteratur än vad som fanns i sockenbiblioteket. På denna tid stämplades de moderna arbetarförfattarnas romaner som ”smutslitteratur” och detta ansåg även Hanna. Därför blev hon glad när sockenbiblioteket till slut, 1927, fick sin filial i Vaggeryd, där det inrättades i Sparbankens lokaler.¹⁴²

1951 flyttade sockenbiblioteket till ABF:s och nykterhetsrörelsens gemensamma bibliotek i Skänkelundsstugan. Exempel på de böcker som då köptes in var: *Fem svarta höns* av Shute, *Andra världskriget del IV* av Winston Churchill, *Kejsarens papegoja* av Nils Ferlin, *Vildarna finns i väst* av Arthur Lundqvist, *Kämpande ande* och *Dvärgen* av Pär Lagerqvist.¹⁴³

8.2.2 Nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet i Vaggeryd

Alkoholförbrukningen och arbetslösheten var mycket stor i Vaggeryd under slutet av 1800-talet. Den 11 december 1892 togs därför initiativet till bildandet av nykterhetsföreningen Logen 519, Nordstjärnan. Nykterhetskämpen och distriktssekreteraren Axel von Gegerfeldt från Jönköping invigde föreningen under pompa och ståt i den så kallade Magnisa stuga.¹⁴⁴

¹⁴⁰ *Jönköpings-Posten*, 1960-02-24.

¹⁴¹ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*, s. 47-50.

¹⁴² *Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1989*. ”Om handelsmän och gamla hus i Vaggeryd-Götafors” av Anna-Lisa Hermansson. s. 15-17.

¹⁴³ Kassabok för Byarums folkbibliotek 1927-1951

¹⁴⁴ IOGT-NTO, s. 4-5.

Namnet kommer ifrån husets första ägare, som hette Magnus Magnusson och i dagligt tal kallades för Magnis.

Till en början bestod föreningen av elva medlemmar och de höll sina möten i kommunalsalen i Byarum, men allteftersom antalet medlemmar ökade blev lokalfrågan ett stort bekymmer. Ett stort problem för logen var att ordna en möteslokal eftersom deras arbete möttes av en stark misstro. Det var ingen som ville hyra ut lokal för logens sammankomster innan man var klar över att logen arbetade för att befrämja nykterheten.¹⁴⁵ Vid ett möte 1897, togs för första gången frågan upp om att bygga ett ordenshus. Efter stora ekonomiska uppoffringar från medlemmarnas sida kunde en egen lokal byggas och 1901 stod den färdig att tas i bruk. Aktiviteter som anordnades av nykterhetsrörelsen var bland annat föreläsningar, möten, basarer, brevaftnar, sillsexor, bröllop och paketauktioner. Det var också i nykterhetsrörelsens lokal, som Vaggeryds första biograf höll till och 1913 besöktes den av Brogerhavets biograf, som var en så kallad ambulerad filmföreläsare, som åkte omkring i bygderna. 1914 bildades det en biografförening och år 1915 kördes det fasta föreställningar lördagar och söndagar i nykterhetsrörelsens lokal.¹⁴⁶

I ett protokoll som skrevs den 28 november 1909, framkom det att Broder Carl Oskar Fredriksson väckte ett förslag om att anordna ett bibliotek, men att det bordlades till nästa möte. I protokollet som skrevs den 5 december redovisades det att den bordlagda frågan om anskaffandet av ett bibliotek upptogs till behandling och att en kommitté tillsattes, som bland annat bestod av Carl Oskar Fredriksson och Axel Johansson. Den 23 januari 1910 hade kommittén utrett förslaget och i protokollet som då nedtecknades, fattade de beslutet om att en biblioteksförening skulle bildas och att föreningen skulle få hålla sina möten i nykterhetsrörelsens lokal.¹⁴⁷

Fredriksson föreslog vid ett logemöte 1911, att biblioteksföreningen skulle flytta till nykterhetsrörelsens lokal. Flytten ägde inte rum förrän 1913 då biblioteksföreningen upplöstes och ombildades till bibliotek.¹⁴⁸ Biblioteket som skulle ägas av Logen 519 Nordstjärnans studiecirkel fram till 1929, började sin utlåningsverksamhet 1913. De bestämmelser som utvecklades 1914 för Nationalgodtemplarordens studiecirkelbibliotek var följande: Biblioteket skulle skötas av en styrelse som bestod av fem personer, som skulle väljas i mars månad för nästa arbetsår. Logen skulle utse två personer och studiecirkeln skulle utse tre personer. Bibliotekets arbetsår skulle sammanfalla med studiecirkeln, som sträckte sig från den 15 april det ena året till den 14 april det andra. Biblioteksstyrelsen skulle utse en bibliotekarie och en vice bibliotekarie, som skulle framlägga förslag för cirkeln och sköta om bokinköp, samt låta brandförsäkra biblioteket. Biblioteket skulle hållas öppet för boklån alla logemöten och studiecirkelmöten, men även för allmänheten varje lördag mellan kl. 18 och 19. Studiecirkelns medlemmar ägde rätt till boklån mot en avgift av 5 öre per vecka eller 2 kronor per år, medan de som inte var medlemmar ägde rätt till boklån mot en avgift av 10 öre per vecka.¹⁴⁹ Avgifterna var förmodligen det som avgjorde att biblioteksverksamheten kunde bedrivas, och det hände ofta att de som arbetade med biblioteket även skänkte sin lön till verksamheten.¹⁵⁰

¹⁴⁵ *Jönköpings-Posten*, 1952-12-12.

¹⁴⁶ IOGT-NTO, s. 50-57.

¹⁴⁷ Protokoll NTO, 1907-1910

¹⁴⁸ IOGT-NTO, s. 84-87.

¹⁴⁹ Stadgar 1914

¹⁵⁰ IOGT-NTO, s. 84-87.

Utlåningstiden för varje bok var i regel två veckor, men för större arbeten gjordes undantag då böckerna fick innehållas i fyra veckor. Om en bok skulle behållas längre tid än två veckor blev avgiften för medlemmar inom studiecirkeln respektive studielogen 5 öre för varje vecka över förfallodagen och för de som inte var medlemmar 20 öre per vecka. Om låntagaren skulle inneha en bok i mer än åtta veckor, skulle den ersättas enligt inköpspris. Låntagaren fick endast låna två böcker samtidigt och böckerna fick på inga villkor överlåtas till någon annan. Sönderripen eller förstörd bok skulle ersättas enligt inköpspris. Låntagaren var även skyldig att se till att bibliotekarien antecknade att boken var återlämnad. Logen och studiecirkeln utsåg vid deras första möte i februari månad 1910 var sin revisor, som skulle granska bibliotekets böcker och räkenskaper. En revisionsberättelse skulle sedan komma in till logen före arbetsårets slut. Det framgår även att om studiecirkelns arbete lades ner skulle biblioteket övergå till Logen 519 Nordstjärnan.¹⁵¹ 1915 stod det istället att om biblioteket lade ner sitt arbete skulle det tillfalla kommunen, såvida inte biblioteksstyrelsen med Kungliga Majestäts tillstånd beslutade överlåta det åt en annan förening.¹⁵²

De ändringar som gjordes när det gäller bestämmelser för arbetsåret 1920 till 1921, var bland annat att avgiften för boklån höjdes till 10 öre från 5 öre per vecka för medlemmar och att ungdomsavdelningens böcker skulle vara tillgängliga vid varje ungdomstempels möten på söndagarna.¹⁵³ I en redogörelse för arbetsåret 1922 till 1923 framkom det följande: "... att studiecirkelns uppgift var att genom statsunderstödd biblioteksverksamhet, planmässigt ordnade studier samt med regelbundna sammanträden med föredrag hjälpa dess medlemmar till nyttiga kunskaper".¹⁵⁴

När logen firade 35 års jubileum 1927 gavs en jubileumstidning ut, som beskrev föreningens upplysningsverksamhet: "... Logens upplysningsverksamhet bedrivs även genom biblioteksverksamhet, vilken är avsedd att tillhandagå goda och nyttiga böcker i såväl nykterhets- som skönlitteratur och att genom dem lära känna våra yppersta författare. Biblioteket, som är ganska omfattande, frekventeras livligt, vilket är ett gott och verksamt motgift emot det missriktade nöjes- och förströrelseliv som hotar bliva för övermäktigt".¹⁵⁵

Fram till 1929 ägdes nykterhetsrörelsens bibliotek av Logen 519 Nordstjärnans studiecirkel, därefter ägdes det av NTO:s lokalorganisation.¹⁵⁶

1931 mottog nykterhetsrörelsen i Vaggeryd en skrivelse från ABF och IOGT och NTO:s distriktsstyrelser om anordnandet av en bibliotekariekurs i Jönköping den 24 och den 25 oktober. Logen beslöt att sända dit sin bibliotekarie enligt protokollet, som skrevs den 21 oktober.¹⁵⁷

Skolöverstyrelsens bibliotekssektion som inrättades 1912, som var en myndighet för bidragsfördelning, rådgivning och tillsyn utförde 1935 en inspektion över biblioteksverksamheten i Vaggeryd. Bibliotekskonsulten Hans Küntsel skrev ett brev till styrelsen för nykterhetsrörelsens bibliotek den 22 juni 1935: "Vid en inspektion av Edert bibliotek för någon månad sedan erfor jag, att planer voro å bane att söka anskaffa en

¹⁵¹ Stadgar 1914

¹⁵² Årsrapport NTO, 1915-1916

¹⁵³ Redogörelse NTO, 1920-1921

¹⁵⁴ Redogörelse NTO, 1922-1923

¹⁵⁵ Logen 519 Nordstjärnans jubileumstidning 1927. s. 3.

¹⁵⁶ Redogörelse NTO, 1930

¹⁵⁷ Protokoll NTO, 1929-1941

gemensam lokal för de olika statsunderstödda biblioteken i Vaggeryd. Så som biblioteksförhållandena f.n. te sig i Vaggeryd, där två mindre bibliotek redan nu befinna sig i samma lokal och det tredje i en lokal ej långt därifrån, vore det givetvis en avgjord fördel, om man kunde koncentrera biblioteksverksamheten. Det vore till stor fördel för folkbildningsarbetets fortsatta bedrivande i samhället, om biblioteken kunde få en gemensam, centralt belägen lokal, som förutom utlåningsrum omfattade ett läsrum och en särskild barnavdelning samt om möjligt en lokal för studiecirkelarbetet. Därför vore det lämpligt, om styrelsen ville vid dryftande av kommunala byggnadsfrågor i samhället för kommunalfullmäktige framhålla önskvärdheten av en dylik bibliotekslokal.”¹⁵⁸

I ett protokoll från den 18 mars 1936 rapporterade bibliotekarien Gunnar Granevik, att biblioteksstyrelsen beslutat att flytta nykterhetsrörelsens bibliotek till ABF:s lokaler där nykterhetsrörelsen skulle ha samma förmåner, som ABF hade haft i logens lokaler. Enligt nykterhetsrörelsens protokoll från den 29 december 1940, hedrades Gunnar Granevik med en medalj samt en gratifikation på 25 kronor, för det arbetet som han nedlagt på biblioteket. 1941 flyttade nykterhetsrörelsens bibliotek tillsammans med ABF:s bibliotek till Skänkelundsstugan och hade gemensam utlåning. Gunnar Granevik valdes till bibliotekarie och det beslutades att arvodet skulle vara 25 kronor per år.¹⁵⁹ Den 3 december 1942 inkom en skrivelse från ABF:s lokalavdelning med anhållan om ett bidrag från logen på 10 kronor, till förmån för bibliotekariens deltagande i en bibliotekskurs i Jönköping. Logen beviljade begäran. Den 19 januari 1943 valdes biblioteksstyrelsen som bestod av: bibliotekarien Gunnar Granevik, Svante Josefsson, Thore Linnér, Oskar Pettersson och Arnold Johansson. Styrelsen blev omvald 1944.¹⁶⁰ 1951 flyttade även Byarums sockenbibliotek in i Skänkelundsstugan. Samma år valdes Gunnar Granevik, Thore Linnér, Oskar Pettersson och Gustaf Andersson, som ingick i ABF:s bibliotekskommitté, även in i nykterhetsrörelsens bibliotekskommitté. De tre biblioteken kom sedan att tillsammans utgöra Vaggeryds bibliotek under ett och samma tak när de flyttade 1953 till Ringvägen 15.¹⁶¹

Tabell 1: Antal lån och låntagare vid nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet 1920-1951

År	Bokbestånd	Antal lån	Antal låntagare
1920	234	256	68
1922	246	619	109
1923	274	365	71
1925	**	795	140
1928	400	419	77
1936	510	542	108
1937	518	645	97
1941	538	412	103
1947	559	623	122
1951	587	818	162

**Uppgift saknas

Källa: Redogörelse NTO 1920, 1922, 1923, 1928, 1936, 1937, 1941, 1947 och 1951.

Tabellen visar att boklånen och antalet låntagare sjönk under arbetsåret 1923, förmodligen orsakades detta av att ABF, som tidigare hade haft ett bokskåp hos nykterhetsrörelsen, startade sin biblioteksverksamhet det året och att nykterhetsrörelsens bibliotek fick

¹⁵⁸ Brev från Biblioteks konsulenterna i Kungliga Skolöverstyrelsen 1935-06-22

¹⁵⁹ Protokoll NTO, 1929-1941

¹⁶⁰ Protokoll NTO, 1941-1950

¹⁶¹ IOGT-NTO, s. 84-87.

konkurrens om låntagarna. Däremot sjönk inte bokbeståndet.¹⁶² Låntagarantalet ökade igen efter att nykterhetsrörelsens bibliotek flyttade till ABF:s bibliotek 1936.¹⁶³

8.2.3 Arbetarrörelsens biblioteksverksamhet i Vaggeryd

På initiativ av Carl Lundgren och Amandus Johansson startade ABF sin biblioteksverksamhet 1923, men de hade tidigare haft bokskåp i nykterhetsrörelsens bibliotek. Berndt Nygren var en av dem som var med och skapade grunden till ABF-biblioteket, som till en början endast bestod av en mindre samling böcker.¹⁶⁴

Carl Lundgren var under sina år på ABF:s bibliotek studieledare, bibliotekarie och även ordförande. Någon ersättning fick han inte för sitt arbete utan han arbetade hela tiden ideellt. Det fanns under en tid ett beslut om att ABF skulle ge ersättning, men det fanns inga ekonomiska resurser. Lundgren var en stor arbetarkämpe och, med flera andra, stred han hårt för att få behålla biblioteket, och till slut vann ABF striden. En del personer kunde inte förstå fördelen och nyttan med att allmänheten studerade. I början togs det ofta med egna böcker till biblioteket för att på så sätt utöka bokbeståndet. ABF fick så småningom tillåtelse av de styrande inom municipalfullmäktige att hyra Skänkelundsstugan för sin biblioteksverksamhet. Gustaf Andersson kom i början av 1940-talet i kontakt med ABF:s bibliotek och började hjälpa till för att senare också bli bibliotekarie.¹⁶⁵

Enligt ABF:s styrelseberättelse 1932 till 1933 hade biblioteket skötts mycket bra av bibliotekarien Thure Josefsson, som satt i styrelsen med bland annat följande personer: ordförande Oskar Pettersson och Berndt Nygren. Det redovisades att ABF hade deltagit i fyra sammanträden med de övriga biblioteksstyrelserna. Det hade också anordnats en aftonkurs i svenska språket under året och det var 17 personer som deltog. Dessutom hade sju studiecirkelar varit i verksamhet i olika ämnen och detta hade rapporterats till förbundet.¹⁶⁶

Under verksamhetsåret 1933 till 1934 hade nio studiecirkelar varit i gång. Styrelsen hade varit närvarande vid två sammanträden med de övriga biblioteksstyrelserna. Magister Gare höll en föreläsning om Jack London, som illustrerades med ljusbilder. Lokalföreningen i Vaggeryd omfattade under detta år av åtta organisationer med sammanlagt 562 medlemmar.¹⁶⁷

Antalet organisationer ökade till nio stycken och antalet medlemmar till 740 personer under arbetsåret 1934 till 1935. Bibliotekarie var Thure Josefsson och Berndt Nygren var hans ersättare.¹⁶⁸

Verksamhetsåret 1935 till 1936 tjänstgjorde Carl Lundgren som bibliotekarie och Amandus Andersson var hans ersättare. I styrelsen satt bland annat: ordförande Carl Lundgren, Thore Linnér, Amandus Andersson samt Berndt Nygren. Avdelningen hade för bibliotekets räkning prenumererat på följande tidningar: *ABF:s Tidning*, *Studiekamraten* samt *Bokstugan*. Biblioteket har varit öppet för allmänheten på måndagar och torsdagar och man hade under dessa dagar köpt in *Dagens Nyheter* och *Idrottsbladet* för egna medel. Under året hade man lyckats hyra egen lokal, som bestod av två rum och den låg, i den så kallade Forsbergska

¹⁶² Redogörelse NTO, 1923-1924

¹⁶³ Redogörelse NTO, 1936

¹⁶⁴ IOGT-NTO, s. 84-87.

¹⁶⁵ *Smålands Folkblad*, 1977-10-20.

¹⁶⁶ Styrelseberättelse ABF, 1932-33

¹⁶⁷ Verksamhetsberättelse ABF, 1933-34

¹⁶⁸ Verksamhetsberättelse ABF, 1934-35

byggnaden i tätortens centrum.¹⁶⁹ Det ena rummet inrättades till ett läs- och studiecirkelrum och det andra till ett biblioteksrum. Denna lokal kom också att kallas för ABF:s studiehem.¹⁷⁰

Bibliotekarie på ABF:s bibliotek var även under verksamhetsåret 1936 till 1937 Carl Lundgren. Lokalföreningen hade nu utökats till tio organisationer och medlemsantalet var 859 personer. Under året hade sex studiecirkel varit i gång, bland annat en i fackföreningskunskap och en i socialism.¹⁷¹ Medlemsantalet var uppe i 956 personer och antalet organisationer var 11 stycken under verksamhetsåret 1937 till 1938. Det kunde konstateras att studieintresset hade minskat bland ungdomarna, även om antalet cirkel under året hade ökat med två stycken.¹⁷²

ABF:s instruktör, Ekroth, gjorde under 1938 en undersökning gällande ABF:s lokalförenings bibliotek i Vaggeryd. Han kom fram till bland annat följande: att den egna lokalen låg lokalt i samhällets centrum, att bokvården var god och att det fanns klassificering. Han gav även förslag på att man skulle ha en bibliotekskurs.¹⁷³ Det Browneska lånesystemet var under utarbetning, där ett borkort skrevs ut för varje bok i biblioteket. Det innehöll avdelningsbeteckning, förvärvsnummer, författarens namn och bokens titel. Borkortet låg sedan inskjutet i den så kallade bokfickan, som var fastklistrad på insidan av bokens bakre pärm när boken stod på sin plats i hyllan. När boken blev utlånad stämplades återlämningsdatumet på insidan av bokens bakre pärm, därefter sköts borkortet in i en så kallad låntagarpåse. Det var en påse av styvt papper som innehöll låntagarens namn, adress, telefonnummer och hans nummer som låntagare. Borkorten och låntagarpåsarna hade olika slags färg för olika slags litteratur och låntagarna hade så många påsar med sitt namn, som han fick låna antal böcker åt gången. Fördelarna med det Browneska lånesystemet var att det gick fort vid utlåningen, eftersom bibliotekarien inte behövde göra några anteckningar och att det sedan gick lätt att ta reda på när boken skulle vara återlämnad.¹⁷⁴

I styrelsen satt under verksamhetsåret 1938 till 1939 bland annat följande: ordförande Fritjof Johansson, som även var bibliotekarie, Thore Linnér, Berndt Nygren samt Carl Lundgren. Under detta år hade nio studiecirkel varit i arbete. I bibliotekets läsrum var följande tidningar tillgängliga för allmänheten: *ABF:s tidningen*, *Jönköpings-Posten*, *Smålands Allehanda*, *Idrottsbladet*, *Natur och Kultur*, *Tiden*, *Fackföreningsrörelsen*, *Dagens Nyheter*, *Studiekamraten*, *Smålands Folkblad*, *Frihet*, *Broderskap*, *Värnamo Nyheter*, *Ny Dag*, *Folkets Dagblad* samt *Stormklockan*.¹⁷⁵ Under verksamhetsåret 1939 till 1940 anordnades det en tvådagars bibliotekskurs i Norrahammar och från avdelningen hade ett ombud medverkat. Åtta studiecirkel hade varit i gång under året, bland annat: en i matematik och en i talteknik.¹⁷⁶

Under verksamhetsåret 1940 till 1941 inrättades en särskild avdelning för ungdomslitteratur. Eftersom ungdomen var den grupp som ABF ville få mera kontakt med, ansågs det vara ett bra tillskott i biblioteksverksamheten. Under året hade bibliotekarien, Fritjof Johansson, och ordförande Carl Lundgren, deltagit i bibliotekskurser i Huskvarna och Jönköping vid olika

¹⁶⁹ *Värnamo Nyheter*, 1988-02-18.

¹⁷⁰ Verksamhetsberättelse ABF, 1935-36

¹⁷¹ Verksamhetsberättelse ABF, 1936-37

¹⁷² Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1937-38

¹⁷³ Rapport över undersökning av bibliotek 1938

¹⁷⁴ Nord, s. 43-44.

¹⁷⁵ Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1938-39

¹⁷⁶ Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1939-40

tillfällen.¹⁷⁷ Vid flytten till Skänkelundsstugan 1941, bestod bokbeståndet av 300 böcker. Anledningen till flytten var att de båda föreningarna nykterhetsrörelsen och ABF återigen skulle ha gemensam utlåning. ABF hade en egen bibliotekskommitté liksom nykterhetsrörelsen, och 1941 bestod den bland annat av Gunnar Granevik och Gustaf Andersson.¹⁷⁸ Medlemsantalet var under verksamhetsåret 1944 till 1945 uppe i 1 203 personer och tillsammans var det 11 organisationer. Gustaf Andersson var bibliotekarie under det här arbetsåret och de cirklar som hade varit i gång var sex stycken, av dem var två stycken cirklar i litteratur.¹⁷⁹ Under arbetsåret 1945 till 1946 var 14 cirklar i arbete och av dessa var två stycken i litteratur och diskussion, och en i deklamation. Även detta år var Gustaf Andersson bibliotekarie. Nu var medlemsantalet uppe i 1 240 personer och ABF bestod av 11 organisationer.¹⁸⁰

Bibliotekarier under verksamhetsåren 1949 till 1950 var Gustaf Andersson och Nils-Arne Andersson. Biblioteksverksamheten bedrevs som tidigare i Skänkelundsstugan, Vaggeryds samhälles fastighet, och det hade hållits öppet under måndagar och torsdagar för allmänheten. Angående lokalfrågan hade det under året kunnat märka en ljusning, då ABF hade haft för avsikt att inrätta ett bibliotek i källaren i kvarteret Lärkan, Ringvägen 15, där Stiftelsen Vaggeryds kommunala hyreshus planerade ett storbygge. Natanael Boberg hade varit ledare för en föreläsningkurs, ”Känn din hembygd”, där även utfärder hade ingått. Anslutningen hade varit god och det hade varit ett stort intresse för denna kurs. Medlemsorganisationerna var detta år 12 stycken och antalet medlemmar hade ökat till 1 485 personer.¹⁸¹ Under arbetsåret 1950 till 1951 blev det klart att nykterhetsrörelsens och ABF:s bibliotek och Byarums folkbibliotek skulle samsas under samma tak i källaren på Ringvägen 15. Sedan böckerna från Byarums folkbibliotek överförts till ABF:s lokaler i Skänkelundsstugan, ökade öppettiderna för allmänheten till fyra dagar i veckan. Bibliotekarien Gustaf Andersson hade ett omfattande arbete med att katalogisera ABF:s och Byarums folkbiblioteks böcker. Det hade prenumererats på tidskrifter av skilda slag och på diverse ortstidningar för bibliotekets räkning. Bibliotekarien Gustaf Andersson hade deltagit i en studieledarkurs: ”Kontakt med konsten”, som hölls under tiden 4 – 17 juni på Gripsholms folkhögskola. Studieverksamheten var inte så god och endast två cirklar hade anordnats under detta verksamhetsår.¹⁸² Även under verksamhetsåret 1952-53 så var intresset för studieverksamheten lågt och endast engelska språkets fortsättningskurs hade anordnats. Biblioteksverksamheten, med Gustaf Andersson som bibliotekarie, drevs fortfarande i Skänkelundsstugan men överflyttningen till de nya lokalerna på Ringvägen 15 var snart förestående. Nu var medlemsantalet 1 446 medlemmar och medlemsorganisationerna var fortfarande 12 till antalet.¹⁸³

Tabell 2: Antal lån och låntagare vid arbetarrörelsens biblioteksverksamhet 1932-1951

År	Bokbestånd	Antal lån	Antal låntagare
1932	127	324	93
1935-1948	**	**	**
1949	1 683	7 176	592
1950	1 798	7 426	632

**Uppgift saknas

Källa: Verksamhetsberättelser för ABF 1932-33, 1935-36, 1936-37, 1937-38, 1943-44, 1944-45, 1945-46 och 1950-51. Rapport från ABF:s lokalavdelning nr 699 i Vaggeryd gällande arbetsåret 1943-44 och 1937-38

¹⁷⁷ Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1940-41

¹⁷⁸ IOGT-NTO, s. 84-87.

¹⁷⁹ Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1944-45

¹⁸⁰ Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1945-46

¹⁸¹ Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1949-50

¹⁸² Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1950-51

¹⁸³ Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1952-53

Som tabellen visar saknas det uppgifter angående antalet lån, låntagare och bokbestånd under ett flertal år, men av det material som finns kan vi utläsa att antalet lån ökade någon gång mellan 1935 och 1948. Förmodligen gjorde dem det efter 1936, då nykterhetsrörelsens bibliotek flyttade till ABF:s studiehjem och de hade gemensam utlåning.

8.3 Ekonomi

När vi har undersökt den ekonomiska faktorn när det gäller framväxten av biblioteket i Vaggeryd, har vi studerat hur sockenbiblioteket, nykterhetsrörelsens bibliotek och ABF:s bibliotek fick sina inkomster och av vilka. Det fanns flera inkomstkällor och de var bland annat följande: anslag från stat, kommun och landsting, samt gåvor från föreningar och personer. De gåvor som skänktes av olika personer under ett och samma år har vi summerat under gåvor. Vissa uppgifter saknas när det gäller en del år därför kan vi inte redovisa alla, till exempel kan vi inte redogöra för sockenbibliotekets tidigaste uppgifter eftersom de inte har gått att finna. Dessutom saknas det ofta specificerat vilka utgifter biblioteken hade, därför är tabellerna inte fullständiga. Vi ger nu en bild av vilka ekonomiska förutsättningar som biblioteken hade genom att redovisa dess inkomster och utgifter i tabeller.

8.3.1 Sockenbibliotekets inkomster och utgifter

Det som finns bevarat och som visar vilka inkomster som sockenbiblioteket hade är de kassaböcker, som sträcker sig från 1903 till 1919 och 1927 till 1951. Redovisningar över de resterande åren finns dock inte bevarat, men det vi har funnit ger oss emellertid en liten bild över vilka ekonomiska förutsättningar de hade att röra sig med.

Tabell 3: Inkomster angivet i kronor för Sockenbiblioteket i Byarum 1903-1951

År	Statsanslag	Landstingsanslag	Kommunal-Anslag	Vaggeryds muni-cipalsamhälle	Gåvor	Totalt
1903	*	*	100	*	50	150
1904-1919	*	*	75	*		**
1927	100	*	100	*	190	390
1928	400	*	200	*		600
1930	325	*	285	*		610
1932	760	50	660	50		1 520
1937	934	50	660		250	1 894
1945	874	50	800	50		1 774
1951	1750	50	2 000			3 800

*statsanslag utgick först 1927, landstingsanslag 1932 och från Vaggeryds municipalsamhälle 1932.

** Uppgift saknas

Källa: Räkenskapsbok för Byarums sockenbibliotek 1903-1919 och Kassabok för Byarums folkbibliotek 1927-1951

Som tabellen utvisar fick sockenbiblioteket 75 kronor i kommunalt bidrag 1904, och den summan kom sedan att vara oförändrad fram till 1919.¹⁸⁴ 1927 redovisades det att en insamling till biblioteket utförts på privat väg på 190 kronor, av vem framgick inte.¹⁸⁵ Sockenbiblioteket fick 1937 en gåva av bibliotekets syförening på 250 kronor.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Räkenskapsbok för Byarums sockenbibliotek 1903-1919

¹⁸⁵ Kassabok för Byarums folkbibliotek 1927-1951

¹⁸⁶ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*, s. 48-50.

Tabell 4: Utgifter angivet i kronor för Sockenbiblioteket i Byarum 1903-1951

År	Bokinköp	Övriga trycksaker och inventarier	Övriga driftkostnader	Totalt
1903	112:20	5:50	182:30	300
1904-1907	**	**	**	**
1908	57:22		17:78	75
1909	50:68		24:32	75
1910-1945	**	**	**	**
1951	1 354:44	**	**	3 800

**Uppgift saknas

Källa: Räkenskapsbok för Byarums sockenbibliotek 1903-1919 och Kassabok för Byarums folkbibliotek 1927-1951.

Det som finns bevarat om sockenbibliotekets utgifter är mycket begränsat. Oftast är utgifterna ihop summerade och det framgår sällan vad de har bestått av. Som tabellen visar gjordes det bokinköp för en större summa pengar 1903 och det var från föreningen Verdandi. För inkomsterna hade även ett bokskåp iordningsställt i prästkammaren. 1908 och 1909 gjordes bokinköp i Stockholm.¹⁸⁷ De bokinköp som redovisades 1951, inhandlades på Erik Nyströms bokhandel i Jönköping och i den utgiften är transporten av böckerna till Vaggeryd på 567 kronor inkluderad. Exempel på böcker som då köptes in var: *Däggdjur och fåglar* av Ursing, *Världshistoria XII* av Grimberg, *Längtans tidsålder* av Koestler, *Med Paulus* av Sundström, *Deras fäders jord* av Howard, *Juridik i vardagslivet* av Malmqvist och *Finlandssvensk litteratur* av Warburton.¹⁸⁸

8.3.2 Nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhets inkomster och utgifter

Förutom att nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet fick anslag genom stat och landsting, så fick man även det från Sveriges Nationalloge NGTO och från krets- och distriktsloger.

Tabell 5: Inkomster angivet i kronor för nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet 1920-1951

År	Behållning vid årets början	Stats anslag	Anslag från landsting	Anslag från <i>Logen 519 Nordstjärnan</i>	Den totala summan på anslag från andra loger	Gåvor	Medlems avgifter i studie cirkeln	Avgifter för boklån/ pliktavgifter	Totalt
1920	13:41	21:20	*		72:25		26	24:15	157:01
1922	87:48	76	*		58:70		36	84	352:18
1923	143:29	44:40	*		9		34	54:70	300:59
1925		69:20	10					131:31	210:51
1928		55:30	15		35		18	62:50	196:56
1936		65	10	25				6:55	106:55
1937	7:12	46:75	10	25				7:10	95:97
1941	36:14	16:80	10	25		32		11	130:94
1947		44:10	15					28:90	88
1951		40:60	15					42:45	120:02

* Landstingsanslag utgick först 1925 ** Uppgift saknas

Källa: Redogörelse NTO 1920, 1922, 1923, 1928, 1936, 1937, 1941, 1947 och 1951.

¹⁸⁷ Räkenskapsbok för Byarums sockenbibliotek 1903-1919

¹⁸⁸ Kassabok för Byarums folkbibliotek 1927-1951

Som tabellen utvisar så var det inga stora summor som biblioteket hade till sitt förfogande, vilket naturligtvis medförde att man fick hålla hårt i pengarna. Staten kom att utgöra en av de viktigaste inkomstkällorna för nykterhetsrörelsens bibliotek, bidraget utgjordes inte av kontanter utan för det mesta av böcker. Så var även fallet med de anslag nykterhetsrörelsen fick från landstinget. För de här inkomsterna fick de bland annat hjälp till bokinköp och till driftkostnader, men till mycket mer räckte det inte till. Som vi tidigare har nämnt, var det vanligt att den som arbetade som bibliotekarie på nykterhetsrörelsens bibliotek ofta gjorde det ideellt, och det arvode bibliotekarien fick för sitt arbete skänktes i regel till verksamheten.

Det framkommer ur tabellen att de avgifter som togs för boklån utgjorde en stor del av biblioteksverksamhetens inkomster. När det gäller låneavgifter betalade medlemmarna 5 öre per vecka, eller 2 kronor per år för att få låna böcker. De som inte var medlemmar betalade en låneavgift på 10 öre per vecka.¹⁸⁹ 1922 höjdes låneavgiften till 10 öre per vecka för medlemmar och enligt ett protokoll, som skrevs den 31 augusti samma år, stod det att för att nykterhetsrörelsen skulle kunna bedriva studier och biblioteksverksamhet, var de tvingade att skaffa så många medlemmar som möjligt.¹⁹⁰ Från det att biblioteket startade sin utlåningsverksamhet 1913 och fram till 1929, ägdes det av Logen 519 Nordstjärnans studiecirkel, därför var även medlemsavgifterna till studiecirkeln en inkomstkälla för biblioteket. Från och med 1929 ägdes biblioteket av NTO:s lokalorganisation. I 1930 års biblioteksförordning blev det förbjudet att ta låneavgift för att kunna ta emot statsanslag, däremot togs det pliktavgifter på försenade böcker. 1941 gjordes en insamling till biblioteket för inköp av böcker, men av vem framgick inte.¹⁹¹

Tabell 6: Utgifter angivet i kronor för nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet 1920-1951

År	Bokinköp	Övriga trycksaker och inventarier	Övriga driftkostnader	Totalt
1920	65:20	31:50	3:76	100:46
1922	176:75		32:14	208:89
1923	158:40	74:40	28:44	261:24
1925	173:03		37:48	210:51
1928	160:60	1:85	17:30	179:75
1936	**	**	**	**
1937	**	**	**	**
1941	85:46		45:48	130:94
1947	61:30		26:70	88
1951	96		24:02	120:02

**Uppgift saknas

Källa: Redogörelse NTO 1920, 1922, 1923, 1928, 1936, 1937, 1941, 1947 och 1951.

Som det framgår ur tabellen hade biblioteksverksamheten låga driftkostnader och det berodde på att biblioteket hade fri lokal, fri värme och fri belysning under de åren som vi har undersökt.¹⁹² Exempel på böcker som köptes in 1922 var följande: Dan Anderssons *Visor och ballader*, Jack Londons *Jon Finkelman* och Mark Twains *Tom Sawyer som detektiv* och *Tom Sawyer på resa*. Böckerna kostade då 4 kronor och 25 öre styck.¹⁹³ I de bokinköp som

¹⁸⁹ Stadgar 1914

¹⁹⁰ Protokoll NTO, 1921-1923

¹⁹¹ Redogörelse NTO, 1941

¹⁹² Redogörelse NTO, 1920

¹⁹³ Redogörelse NTO, 1922

redovisas i tabellen för 1951 köptes det bland annat in böcker, som Vilhelm Mobergs *Raskens* och Lars Ahlins *Jungfrun i det gröna*.¹⁹⁴

8.3.3 Arbetarrörelsens biblioteksverksamhets inkomster och utgifter

De uppgifter vi har om ABF gäller föreningens lokalavdelning i Vaggeryd i allmänhet och innefattar även dess biblioteksverksamhet, men de uppgifterna har sällan specificerats och därför kan vi inte redovisa de exakta anslagen som biblioteket fick. Vi redovisar därför de inkomster som ABF:s lokalavdelning hade under de här åren, sedan förklarar vi hur stor del av de summorna som har skänkts direkt till biblioteksverksamheten. Det material vi har funnit är inte fullständigt, men det ger en liten bild över de ekonomiska förutsättningarna ABF:s bibliotek hade under den här tiden. När det gäller ABF:s biblioteksverksamhet och ABF:s lokalavdelnings utgifter, har vi inte funnit några uppgifter på det och därför kan vi inte redovisa detta i tabell.

Tabell 7: Inkomster angivet i kronor för ABF:s lokalavdelning nr 699 1932-1950

År	Kommunalanslag	Vaggeryds Municipal samhälle	Den totala summan på bidrag och avgifter från medlemsorgan isationer och föreningar	Övriga inkomster genom cirklar, lotterier och fester	Totalt
1932	200	*	**		200
1935	**	*	105		105
1936	200	*	140		340
1937	200	*	85:90	191:37	477:27
1943	300	50	**		350
1944	500	50	**		550
1945	**	**	**	431:25	431:25
1950	1 000	150			1 150

* Anslag från Vaggeryds municipalsamhälle utgick först 1943 ** Uppgift saknas

Källa: Verksamhetsberättelser för ABF 1932-33, 1935-36, 1936-37, 1937-38, 1943-44, 1944-45, 1945-46 och 1950-51. Rapport från ABF:s lokalavdelning nr 699 i Vaggeryd gällande arbetsåret 1943-44 och 1937-38

Som tabellen visar fick ABF:s lokalavdelning under verksamhetsåret 1935 till 1936, bidrag på 105 kronor från olika medlemsorganisationer och föreningar. Av de pengarna köpte man bland annat in för bibliotekets räkning, prenumerationer på följande tidningar: *ABF:s Tidning*, *Studiekamraten* och *Bokstugan*. För egna medel köpte de även in *Dagens Nyheter* och *Idrottsbladet*.¹⁹⁵ ABF gav ofta bidrag till sin biblioteksverksamhet i form av prenumerationer.

Det som ABF fick in totalt i inkomster under arbetsåret 1937 till 1938, gavs sedan till biblioteksverksamheten.¹⁹⁶ Den totala summan gavs även till biblioteket 1943.¹⁹⁷

För arbetsåret 1945 till 1946 saknas uppgifter på kommunanslag. ABF har istället redovisat att inkomsterna för avdelningen under denna period bland annat var från lotterier på 396 kronor och 92 öre, inkomster för cirklar på 34 kronor och 33 öre, samt behållning från en fest i Folkets Park. Av de inkomsterna gick 235 kronor till biblioteksverksamheten.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Redogörelse NTO, 1951

¹⁹⁵ Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1935-36

¹⁹⁶ Rapport från ABF:s lokalavdelning nr 699 i Vaggeryd gällande arbetsåret 1937-38

¹⁹⁷ Rapport från ABF:s lokalavdelning nr 699 i Vaggeryd gällande arbetsåret 1943-44

¹⁹⁸ Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1945-46

Tabellen visar att ABF under verksamhetsåret 1951 hade inkomster på 1 150 kronor. De redovisar även i sin verksamhetsberättelse att inkomster och utgifter för biblioteket hade balanserat på 1 859:89 kronor. Det hade prenumererats på tidskrifter av skilda slag och på diverse ortstidningar för bibliotekets räkning.¹⁹⁹

8.4 Enskilda aktörer

De enskilda aktörerna som är utvalda av oss, utgörs av personer som gjorde betydelsefulla insatser för biblioteksutvecklingen i Vaggeryd och dem är: Allan Wickström, Oscar Rosander, Carl Oskar Fredriksson och Gustaf Andersson. Wikström var en av drivkrafterna bakom sockenbiblioteket i Byarum, Rosander var ledamot i sockenbibliotekets styrelse samt startade föreläsningsföreningen, medan Fredriksson var medlem i nykterhetsrörelsen och var den som tog initiativet till dess bibliotek. Andersson var medlem både i ABF och i nykterhetsrörelsen, samt tjänstgjorde under en längre tid som bibliotekarie i de båda verksamheternas bibliotek.

8.4.1 Allan Wickström

Allan Wickström, som föddes den 19 oktober 1897 i Jönköping, var son till konduktören C. W. Wickström, som tjänstgjorde på järnvägssträckan Jönköping – Vaggeryd under närmare 30 år. Hans mor hade sitt ursprung i Ekeryd och han hade därför sina rötter i Byarums socken. Wikström avlade folkskollärare – och kantorsexamen i Göteborg och kom till Byarums kyrkskola 1925. Han var väldigt initiativrik och hade förmågan att tillvarata elevernas talanger, antingen det gällde sång, idrott, musik eller att agera i små pjäser. Wikström startade också en kyrkokör, som var i verksamhet under hans tid som kantor. Han var, bland mycket annat, ordförande i biblioteksstyrelsen och sekreterare i Byarums hembygdsförening, som han var med om att bilda den 24 november 1935. Han hade också stora drömmar om en hembygdsgård i Byarum. Drömmen blev till verklighet och invigningen skedde den 13 augusti 1939. Musikkåren Göta spelade och landshövding Olle Ekblom förrättade invigningen, som blev en högtidlig tillställning. Denna hembygdsförening är fortfarande aktiv idag.

Wickström var också duktig på att skriva minnesberättelser. Några av dem som publicerades i *Byarums Hembygdsförenings Årsskrifter* under åren 1951, 1964, 1969, 1970 och 1978 var: ”Om sockenstämma och sockenstuga”, ”Vaggeryds folkbibliotek – 100 år”, ”Kronologisk översikt över skolväsendet i Byarums församling”, ”Något om präster och prästboställen i Byarum och Bondstorp”, ”Till tings, till tings!” och ”Amanda på Moen”.

Allan Wickström gick bort den 23 augusti 1971 och därmed förlorade Byarums hembygdsförening en stor eldsjäl. Han lade frivilligt ner mycket fritid för något som kom att bli värdefullt för kommande generationer.²⁰⁰

8.4.2 Oscar Rosander

Oscar Rosander föddes i Skede socknen i Jönköpings län, den 25 maj 1877. Han genomgick bokhålleriskola med kontoristexamen 1897 och kom sedan att praktisera i diverse handelsaffärer, bland annat i en bok- och pappershandel. Efter att han hade arbetat med handel i tre och ett halvt års tid, började han att studera till folkskollärare i Linköping och tog examen 1902. Samma år tog han dessutom vaccinationsexamen och tjänstgjorde som organist

¹⁹⁹ Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1950-51

²⁰⁰ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1990*. ”Kyrkogårdsvandring” av Anna-Lisa Hermansson. s. 28-32.

vid gudstjänsterna på söndagarna i Linköpings länsfängelse. Höstterminen 1902 arbetade Rosander som lärare vid Fredriksbergs folkskola i Kalmar län, men 1903 flyttade han till Vaggeryd och började arbeta som lärare vid folkskolan. Han blev vald till ordförande i Vaggeryds blåbandsförening samma år och var även ledare för Hoppets Härs- avdelning i Vaggeryd, som han var på turné med inom länet ett flertal gånger. 1904 blev Rosander ledamot i Byarums sockenbiblioteks styrelse och kom att vara det under sin tjänstetid i Vaggeryd. Han var även brandchef under fyra år, samt föreståndare för Vaggeryds söndagsskola under sju och ett halvt år. Förutom att han var ordförande i blåbandsföreningen, var han även ordförande i brandstyrelsen, ungdomsföreningen och sjukhjälpföreningen. Han bildade föreläsningsföreningen 1905 och var dess ordförande samt ledamot av styrelsen från början till avflyttningen. Han tjänstgjorde även som föreläsare i historia några gånger och studerade tre populärvetenskapliga nykterhetskurser 1904, 1908 och 1912. Rosander var dessutom ledamot i styrelsen för lantbefolkningens centralförening för undervisning, samt ledamot i länets brandstodsnämnd. 1913 var han förste lärare vid Skyllbergs bruk och höll ett flertal förberedande kurser för inträdessökande vid folk- och småskoleseminarium. Han gav även privata kurser i dubbla italienska bokhålleriet, växellära, räkning och musik med mera. Från 1911 var han distriktsombud i SAF, Svenska Arbetsgivare Förbundet, och var ofta anlitad för bokslut åt såväl affärsmän som industriidkare.²⁰¹

I en minnesberättelse som Rosander själv har skrivit om Vaggeryd, berättar han om hur det var när han flyttade dit och vad som förmodligen fick honom att senare flytta därifrån: ”Då jag kom till V. som lärare 1903, var det blott ett litet stationssamhälle där jag trivdes förträffligt tillsammans med urinvånarna som alla voro mycket vänliga och i allt bemötte mig med kärlek och aktning. Redan vid mitt första besök hos bbf. i mars 1903 blev jag vald till ordf., vilket förtroende årligen blev förnyat ända till avflyttningen. Nu är Vaggeryd icke sig likt varken i ena eller andra avseendet. Det har stigit ett tuffjät upp och är alltså municipalsamhälle. Många nya element hava tillkommit och detta gör att fridens synes det mig nästan fått maka åt sig för strid och slitningar å skilda områden för att icke säga alla! Emellertid tillönskar jag alla dessa innebyggare framgång och lycka och att i synnerhet alla de vänner jag under vistelsen där lärde känna och älska som goda medkämpar i striden mot det onda, må stå bland den segerkrönte skaran till slut så som de där redligen kämpat!”²⁰² Rosander var verksam i föreläsningsföreningen fram till avflyttningen 1913 då han flyttade till Närke. Det framgår inte något mer om Rosander i vårt material av naturliga skäl.²⁰³

8.4.3 Carl Oskar Fredriksson

Carl Oskar Fredriksson föddes den 4 mars 1883 i Gränna och hans föräldrar hette Fredrik och Augusta Carlsson. Han började arbeta redan vid 11 års ålder, som skraddarlärling hos sin morbror på Visingsö. När han var 18 år flyttade han till Stockholm för att arbeta hos olika skraddarmästare. Efter flera år i huvudstaden flyttade han 1907 till Värnamo, där han fick anställning i den stora skradderifirman Nordblom & Törn. Samma år gifte han sig med Alma Jansson, som han sedan fick fyra söner med. Fredriksson flyttade till Vaggeryd 1909 och startade ett eget skradderi. Han valde Vaggeryd eftersom det då var en hastigt växande ort, i och med etablerandet av Munksjö sulfatfabrik. Fredriksson blev kompanjon med Carl Blomdahl 1910, men samarbetet upplöstes redan 1911 eftersom det inte fungerade. Fredriksson övertog firman som kom att utvidgas med herrekipering och som senare även kom att ombildas till ett aktiebolag. Kundkretsen utökades allteftersom och som mest

²⁰¹ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1980*. ”Oscar Rosander, skollärare i Vaggeryd” av Oscar Rosander. s. 39-40.

²⁰² *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1980*, s. 39-40.

²⁰³ Smålands Blåbandsförbund genom 60 år

sysselsattes tio personer i verksamheten. Skrädderiet kom att bli en samlingsplats där det bland annat diskuterades politik, eftersom Fredriksson sedan året 1918 även var medlem i municipalfullmäktige.²⁰⁴ Fredriksson beviljades inträde i nykterhetsrörelsen den 10 oktober 1909, enligt ett protokoll. En månad senare väckte han ett förslag om anskaffning av ett bibliotek i föreningen.²⁰⁵ Han var sedan nykterhetsrörelsens ordförande åren 1910, 1912 och 1913.²⁰⁶ Han blev en central gestalt i Vaggeryds föreningsliv genom att han både var ordförande i köpmannaföreningen, hantverksföreningen samt kassör i föreläsningsföreningen och i byggnadsföreningen Framåt. Fredriksson var också ordförande i Jönköpingsortens skraddaremästareförening och ledamot i styrelsen för Sveriges skradderiarbetsgivares centralförening.²⁰⁷ När det bildades en arbetarkommun i Vaggeryd 1910, valdes Fredriksson även in i dess styrelse och var sedan verksam inom den till 1951.²⁰⁸

Han hade ett stort intresse för Vaggeryds samhälle och under en längre tid var han ordförande i municipalfullmäktige. Han lämnade ordförandeposten 1946 efter att ha varit verksam i municipalfullmäktige under 26 år.²⁰⁹ Han lämnade även ordförandeposten i köpmannaföreningen 1948 efter många års troget arbete. Enligt en artikel i *Jönköpings-Posten* hade han varit den drivande kraften inom föreningen och innehaft ordförandeposten alltsedan föreningen startade.²¹⁰ Vi har endast hittat Jönköpings köpmannaförenings protokoll och där fanns inte Fredrikssons namn med. Vaggeryds köpmannaförenings protokoll har inte gått att finna varken i folkrörelsearkivet eller i kommunarkivet. Vi har däremot funnit uppgifter på att Fredriksson mottog Jönköpings läns Köpmannaförbunds hedersplakett 1958.²¹¹

Enligt föreläsningsföreningens verksamhetsberättelser för 1936-1937, 1947- 1948 och 1951-1952 ingick Fredriksson i dess styrelse som kassör.²¹²

När Fredriksson fyllde 70 år 1953 beskrevs han i *Jönköpings-Posten* som inte så fullt intensivt verksam, men han utförde fortfarande många uppgifter i ett flertal föreningar på ett sakkunnigt och skickligt vis. Han skildrades även som en person som ägde en ovanlig fysisk spänst, som han höll vid makt genom de obligatoriska morgonpromenaderna.²¹³

Den 18 januari 1960 stod det i *Jönköpings-Posten* att en av Vaggeryds mest kända invånare skraddarmästare Carl Oskar Fredriksson hade avlidit.²¹⁴

8.4.4 Gustaf Andersson

Gustaf Andersson, även kallad Gustaf ”skomakare” föddes den 31 mars 1913. Hans far John var skomakare, därav Gustafs smeknamn, och en av de första hantverkarna som slog sig ner i tätorten Vaggeryd.²¹⁵ Han började redan i unga år att läsa böcker och han arbetade under 30 år

²⁰⁴ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1988*. ”C. O. Fredriksson och skraddarna i Vaggeryd” av Erik Fredriksson. s. 85-91.

²⁰⁵ Protokoll NTO 1907-1910

²⁰⁶ IOGT-NTO, s. 240.

²⁰⁷ *Jönköpings-Posten*, 1943-03-02.

²⁰⁸ *Smålands Folkblad*, 1951-12.

²⁰⁹ *Jönköpings-Posten*, 1946-12-18.

²¹⁰ *Jönköpings-Posten*, 1948-03-15.

²¹¹ Länsförbundets hedersplakett

²¹² Vaggeryds Föreläsningsförenings verksamhetsberättelser 1936-37, 1947-48 och 1951-52

²¹³ *Jönköpings-Posten*, 1953-03-02.

²¹⁴ *Jönköpings-Posten*, 1960-01-18.

²¹⁵ Boberg & Nygren 1991, s. 27-28.

som bibliotekarie vid sidan av sitt vanliga arbete.²¹⁶ Andersson arbetade vid flera möbelfabriker i Vaggeryd, såsom möbelfabriken Viking och Östbo möbelfabrik, som fanèrare eller fanèrskärare och detta höll han på med fram till 1972 då han blev bibliotekarie på heltid fram till sin pension.²¹⁷

Den 16 april 1942 blev han intagen i nykterhetsrörelsen enligt ett matrikelblad, som var en handling med medlemmarnas namn, födelsedata, yrke och graderingar, som angav vilka utmärkelser personen hade inom orden. Han valdes in i nykterhetsrörelsens bibliotekskommitté 1941, men var då redan med i ABF:s bibliotekskommitté. I jubileumsskriften *100 år med NTO i Vaggeryd*, så berättade han att det var för böckernas skull, som han gick med i nykterhetsrörelsen. Andersson berättade även att han redan under barnaåren kom i kontakt med nykterhetsrörelsen genom gökottor, men även genom de populära brevaftnarna i nykterhetsrörelsens lokal. Han arbetade tillsammans med Thore Linnér på J G Petersons möbelfabrik, som kom att introducera honom i nykterhetsrörelsen. Andersson gick med mot löfte om att enbart få ägna sig åt biblioteket. Han och Gunnar Granevik fick från 1941 ansvara för biblioteksverksamheten och brukade turas om att sitta där på kvällarna. Andersson brukade sitta på måndagskvällarna och Granevik på tisdagskvällarna. Andersson fick en årlig ersättning på 25 kronor för sitt arbete med biblioteket, som han brukade skänka till biblioteket för inköp.²¹⁸

Året 1946 deltog han i en bibliotekskurs i Uppsala. Skolöverstyrelsens kursverksamhet för folkbibliotekarier, som hade legat nere under krigsåren, hade öppnats igen och man höll till i Stadsbiblioteket. De 26 deltagarna som kom från hela landet skulle komma att tränas i bibliotekstjänsten och vad som tillhör den. Det var föreläsningar med bland annat övningar i klassifikation, katalogisering och genomgång av facklitteratur samt skönlitteratur.²¹⁹

I en redogörelse för nykterhetsrörelsens bibliotek från 1956, framgick det att Andersson hade skänkt en kontant gåva på 30 kronor till bokinköp.²²⁰ Han hade också många andra intressen vid sidan av läsningen bland annat sin trädgård, som var mycket välskött. Han var också väldigt social och hade många vänner och en av dem var Torsten Nygren. Gustaf Andersson avled den 9 augusti 1995.²²¹

²¹⁶ *Jönköpings-Posten*, 1989-10-07.

²¹⁷ Personuppgift

²¹⁸ IOGT-NTO, s.84-87.

²¹⁹ *Uppsala Nya Tidning*, 1946-06-22.

²²⁰ Redogörelse NTO 1956

²²¹ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1997*. ”Åter på barndomsgatan” av Anna-Lisa Hermansson, s. 14-18.

9 Analys

Vårt syfte med denna uppsats är att undersöka framväxten av biblioteket i Vaggeryd. Det har vi gjort genom frågeställningen: hur har de fyra faktorerna: samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer påverkat framväxten.

Samhällsutvecklingen som tog fart i och med järnvägens tillkomst och industrins utveckling i slutet av 1880-talet i Vaggeryd, var en viktig faktor när det gällde framväxten av biblioteket. Däremot hade inte Munksjö sulfatfabrik samma påverkan på biblioteksutvecklingen i Vaggeryd, som den hade i Jönköping men däremot på samhällsutvecklingen, då den skapade arbetstillfällen under så många år. Genom samhällsutvecklingen ökade befolkningmängden och fler fabriker startades. Det bidrog även till att duktiga och bildade affärsidkare etablerades i Vaggeryd, som sedan kom att vara viktiga drivkrafter bakom biblioteksutvecklingen. Exempel på sådana personer var Carl Oskar Fredriksson, som startade nykterhetsrörelsens bibliotek och Oscar Rosander, som grundade Vaggeryds föreläsningsförening. Industrialiseringen förde också med sig arbetsförhållanden som var hårda och svåra för arbetarna, som oftast hade en lång arbetsdag på 10 till 12 timmar. Det medförde att alkoholkonsumtionen ökade och därmed tilltog misären för många i samhället. När folkrörelser såsom frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen gjorde sitt intåg i Vaggeryd, har vi tolkat det som att de betraktades som hoppningivande för många eftersom man tillsammans försökte kämpa mot missförhållandena i samhället. Det var uppenbarligen så eftersom det blev en så stor uppslutning i folkrörelserna i Vaggeryd.

Nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen kom att påverka biblioteksutvecklingen i Vaggeryd, däremot inte frikyrkorörelsen även om den hade ett nära samarbete med nykterhetsrörelsen i andra sammanhang. Förmodligen hade frikyrkorörelsen litteratur för eget bruk, men inte för allmänheten och av den anledningen har de inte bidragit till biblioteksutvecklingen i Vaggeryd.

Resonemanget som Bernt Gustavsson för om skolans undervisning under den här tiden i *Folkbildningens idéhistoria* från 1992, var troligen en av orsakerna till att uppslutningen kring folkrörelserna i Vaggeryd blev så stor. Han menar att skolans undervisning kunde upplevas som otillräcklig för att förklara förändringarna som skedde i samhället under industrialiseringen, och att människor därför försökte kompensera de livssammanhang man gick miste om genom folkrörelserna. Det var genom dem som människorna fann en ny social tillhörighet och därmed ett annat medvetande om de sociala villkoren. Sökandet var enligt Gustavsson både kollektivt och individuellt, då man både försökte komma underfund med den nya tiden som infunnit sig och även komma tillrätta med de orättvisor den skapade.²²² De båda samhällstyperna individualism och kollektivism som Olof Petersson tar upp i sin artikel ”Dualismens tyranni”, kan urskiljas i Vaggeryd. I kollektivismen är människan styrd av sin tillhörighet till olika slags gruppbildningar, samt av yttre krafter och impulser. I individualismen däremot uppfattas samhället med utgångspunkt i privata aktörers fria val och det är de individuella besluten som sätts i centrum, samt att varje människa drivs av intresset att söka egna fördelar. Medborgarna i Vaggeryd upplevde säkerligen ett starkt behov av att kollektivt lära sig saker som den nya tiden krävde, för att sedan kunna utvecklas individuellt. Den här slutsatsen kan tolkas eftersom ”alla” ville vara med trots att många inte var intresserade av rörelsens egentliga grundtankar, utan istället lockades av gemenskapen. Många lockades dit av släkt och vänner och ju fler man blev desto trevligare hade man det.

²²² Gustavsson 1992, s. 39-44.

Vaggeryd var, kan man säga, ett autonomt samhälle eftersom kollektivismen kunde förenas med individualismen. Petersson förklarar det autonoma samhället genom att man byter ut individ och kollektiv mot de två verben: följa och välja, och sedan kombinerar dem. I ett autonomt samhälle är medborgarna ansvarstagande och har ett eget värde, samt äger en skapande förmåga att forma sin framtid. Under debatt och ömsesidig hänsyn utgår man från medborgarnas beredskap att själva forma sina egna institutioner och mötesplatser.²²³ Det autonoma samhället kan tolkas i Vaggeryd eftersom några av de enskilda aktörerna själva tog initiativet till att skapa och forma föreningar och mötesplatser för medborgarna. Några exempel på sådana var: nykterhetsrörelsens bibliotek, föreläsningsföreningen och hembygdsföreningen i Byarum.

Uppslutningen blev framförallt stor i nykterhetsrörelsen och frikyrkorörelsen i Vaggeryd. Arbetarrörelsen hade emellertid inte samma genomslagskraft i Vaggeryd, som den hade i övriga delar av Sverige. Vi finner det ganska märkligt med tanke på det stora antalet industrier däribland Munksjö sulfatfabrik, som fanns i Vaggeryd under den här tiden. En förklaring till varför arbetarrörelsen hade så stora svårigheter att etablera sig i Vaggeryd ges i Hans-Olof Ericsons *Vanmakt och styrka: studier av arbetarrörelsens tillkomst och förutsättningar i Jönköping, Huskvarna och Norrahammar 1880 till 1909*. Ericson beskriver den ”folkligt förankrade religiositeten”, som hade växt sig stark sedan nykterhets- och väckelserörelsernas genomslagskraft på 1880-talet, som en av orsakerna till att arbetarrörelsens framgångar blev ovanligt försenade och svaga i trakten kring Jönköping.²²⁴ Det som skapade motvind för arbetarrörelsens organisatörer var väckelserörelsens argument, som bland annat spreds genom Jönköpings missionsförening, *Jönköpings-Posten*, länsnykterhetsförbundet och de olika ynglingaföreningarna.²²⁵

Den här mentaliteten har även kunnat tolkas utifrån vårt material när det gäller Vaggeryd där frikyrkorörelsen och nykterhetsrörelsen hade växt sig starka sedan slutet av 1880-talet. Några av de som medverkade till att frikyrkorörelsen blev så stark i Vaggeryd var Jönköpings missionsförenings predikanter och en ynglingaförening. Det var starka föreningar, som även samarbetade med nykterhetsrörelsen i vissa sammanhang. Det bidrog förmodligen till att arbetarrörelsen fick svårt att etablera sig i bygden. Många av arbetarna anslöt sig istället till nykterhetsrörelsen vilket vi kunnat utläsa genom nykterhetsrörelsens medlemsmatriklar, där flertalet medlemmar i nykterhetsrörelsen var arbetare. I nykterhetsrörelsen ”fostrades” medlemmarna av starka ledare och på så sätt formades nya ledare. Detta bidrog till att fler föreningar bildades i Vaggeryd, såsom köpmannaföreningen, föreläsningsföreningen, byggnadsföreningen Framåt och tack vare dessa föreningar så bildades ABF. Det blev då vanligt att många hade dubbelt medlemskap och både var med i nykterhetsrörelsen och i arbetarrörelsen, vilket man kan tolka genom protokoll och medlemsmatriklar. Nästan alla föreningar som bildades i Vaggeryd under den här tiden, hade på ett eller annat sätt kopplingar till nykterhetsrörelsen och ABF.

En av de största avgörande faktorerna för framväxten av biblioteket i Vaggeryd var de kollektiva aktörerna. De tre kollektiva aktörerna: sockenbiblioteket, nykterhetsrörelsens bibliotek och ABF:s bibliotek hade starka biblioteksverksamheter var för sig, men med olika sorts utbud. Tillsammans blev de därför ett bibliotek med ett stort, varierande och brett utbud, som sedan blev grunden till Vaggeryds bibliotek.

²²³ Petersson, Olof 1999. ”Dualismens tyranni” som ingår i *Svenska Dagbladet* . s. 1-4.

²²⁴ Ericson, s. 13-14.

²²⁵ Ibid., s. 206.

Anledningen till att sockenbiblioteket i Byarum inrättades i sockenstugans prästkammare 1864, var att ge ”allmogen och den arbetande klassen” tillgång till en medborgerlig bildning.²²⁶ Det bibliotek som inrättades 1913 i nykterhetsrörelsens lokal på initiativ av Carl Oskar Fredriksson, hade som mål att genom bildning motverka alkoholkonsumtion och dåligt uppförande. Målet att ge medborgarna bildning delade sockenbiblioteket och nykterhetsrörelsen med arbetarrörelsen, som under en tid hade sitt boksåp i nykterhetsrörelsens lokaler. ABF startade inte sin biblioteksverksamhet förrän 1923 och hade fram till dess utlåning genom nykterhetsrörelsens bibliotek.²²⁷ När det gäller relationerna mellan sockenbiblioteket, nykterhetsrörelsens bibliotek och ABF:s bibliotek så var det först efter 1930 års biblioteksförordning, som man hade gemensamma sammanträden och började diskutera samverkan och en framtida sammanslagning av de tre biblioteken. Innan dess hade nykterhetsrörelsens bibliotek och ABF:s bibliotek gemensam utlåningsverksamhet under vissa perioder.

De tre biblioteken hade olika sorters bokbestånd både till innehåll och till storlek. När det gäller sockenbiblioteket finns det uppgifter på att de köpte in 130 band 1865, därefter saknas det uppgifter på hur bokbeståndet utvecklades. Däremot finns det uppgifter på vilken slags litteratur bokbeståndet innehöll. Litteraturen riktade sig inte direkt till arbetare eftersom den var utvald och ordnad av folkskoleinspektören, som då ansvarade för biblioteket. Bokbeståndet ordnades även av Greve von Seth och andra högt uppsatta män i samhället, som till exempel kamrer I. Ekdahl, kapten V. Killander och konsul A. G. Westman. De skänkte böcker som gåvor till sockenbiblioteket i början på 1900-talet och det var främst litteratur i historia, ekonomi och andliga ämnen. Det här smala urvalet i sockenbibliotekets bokbestånd tilltalade nog inte ”alla”, därför fick nykterhetsrörelsens bibliotek och ABF:s bibliotek ett stort gehör eftersom de vände sig till folk i allmänhet. Förutom att de hade litteratur för sitt ändamål, framkommer det genom deras förteckningar av bokinköp, att de även köpte in skönlitteratur av diverse författare. När det gäller storleken på nykterhetsrörelsens bibliotek och ABF:s biblioteks bokbestånd, så hade nykterhetsrörelsen 500 band 1936 medan arbetarrörelsen hade 127 band 1932. 1951 hade nykterhetsrörelsens bokbestånd endast ökat till 587 band, däremot hade ABF:s biblioteks bokbestånd ökat till 1 798 band 1950. Eftersom det saknas uppgifter om arbetarrörelsens bokbestånd under åren 1935 till 1948 så är det svårt att precisera när ökningen började och varför. Det kan emellertid tolkas att denna ökning skedde i samband med att nykterhetsrörelsens bibliotek flyttade till ABF:s bibliotek 1936. Troligtvis fick man mer pengar över till att köpa in mer litteratur tack vare gemensam lokal.

När det gäller låntagare så saknas det även här uppgifter över sockenbiblioteket. Det som kan tolkas beträffande låntagare i nykterhetsrörelsens och ABF:s biblioteksverksamheter, är att nykterhetsrörelsens låntagare sjönk när ABF startade sin egen biblioteksverksamhet 1923. Det framgår i nykterhetsrörelsens redogörelser från åren 1922 till 1923, där antalet låntagare sjönk från 109 till 71.²²⁸ När nykterhetsrörelsens bibliotek sedan flyttade till ABF:s bibliotek ökade antalet låntagare till 108.²²⁹ Det saknas däremot uppgifter om ifall ABF:s låntagare ökade i och med att nykterhetsrörelsens bibliotek delade lokal med dem 1936, men enligt vår tolkning ökade även de.

En annan betydande faktor för framväxten av biblioteket i Vaggeryd var den ekonomiska, då de kollektiva aktörernas biblioteksverksamheter var beroende av de anslag som man bland

²²⁶ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*, s. 45.

²²⁷ Redogörelse NTO 1923-1924

²²⁸ Redogörelse NTO, 1923-1924

²²⁹ Redogörelse NTO, 1936

annat fick från stat, landsting och kommun. Folkbiblioteken var enligt biblioteksförordningen 1905 berättigade till regelbundna generella statsbidrag.²³⁰ Villkoret var att folkbiblioteket skulle handhas av kyrklig eller borglig kommun eller av förening och man kunde maximalt erhålla 75 kronor.²³¹ Sockenbiblioteket i Byarum ansökte inte om statsbidrag förrän 1926. Orsaken till det var enligt Allan Wikström, att förslag hade avslagits på yrkande av en bonderepresentant under motiveringen ”ej ville vara beroende av staten”.²³² Det kan tolkas som att det fanns en oro för att staten skulle blanda sig i biblioteksverksamheten och att allmänheten inte skulle få något inflytande. 1927 utvecklades sockenbiblioteket till en filial i Vaggeryds municipalsamhälle och förmodligen blev det ekonomiskt möjligt med hjälp av statsbidraget.

Genom biblioteksförordningen 1912 kom statsbidragen även att gälla studiecirkel- och skolbibliotek.²³³ Villkor som då skulle uppfyllas för att ett studiecirkelbibliotek skulle få ta emot statsbidrag, var att det tillhörde en riksorganisation med minst 20 000 medlemmar inom vilket man köpte in böcker för minst 6 000 kronor per år.²³⁴ Nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet i Vaggeryd som tillhörde en riksorganisation, fick då möjlighet att ansöka om statsbidrag redan 1913 då de startade sin biblioteksverksamhet men enligt vår källa sökte de inte statsbidrag förrän 1920. Vi har tolkat att detta var en viktig ekonomisk förutsättning för verksamheten. Ett annat villkor som skulle uppfyllas var att biblioteken sände in uppgifter om biblioteken till anslagsgivaren. Uppgifter som skulle rapporteras var bland annat bibliotekets inkomster och utgifter, bokinköp, antalet band vid årets slut, antalet låntagare och antalet lån. Nykterhetsrörelsens noggranna redogörelser över sin biblioteksverksamhet i Vaggeryd har varit en viktig förstahandskälla för tolkningen av vårt kvalitativa material.²³⁵ När det gäller materialet om ABF:s biblioteksverksamhet saknas det flertalet uppgifter, bland annat om varför ABF inte ansökte om statsbidrag. Det kan tolkas som om att de inte kunde eller inte ville uppfylla de villkor som gällde för att få ta emot statsbidrag.

För att de tre biblioteken skulle överleva, och då i synnerhet nykterhetsrörelsens och ABF:s bibliotek, så var man även beroende av gåvor och bidrag från personer och föreningar. En ekonomisk faktor som spelade en avgörande roll för nykterhetsrörelsens bibliotek, var att de tvingades att ta ut avgifter för boklån under en tid för att kunna bedriva sin verksamhet. En annan ekonomisk faktor var de föreningar i Vaggeryd som till exempel föreläsningföreningen, hundramannaföreningen, musikkåren Göta och syföreningen. Föreningarna kom att vara betydelsefulla för biblioteket i Vaggeryd eftersom de bidrog med gåvor till verksamheten. Till exempel så anordnade syföreningen handarbetslotterier genom Hanna Andersson, där vinsten skänktes till sockenbiblioteket för bland annat bokinköp. Det som även gav biblioteksverksamheterna en ekonomisk hjälp var att där arbetade personer som Gustaf Andersson och Gunnar Granevik, som dessutom gav sina arvoden tillbaka till biblioteken för inköp av litteratur.

I 1930 års biblioteksförordning ökade statsbidraget och villkoren för att ta emot bidraget var att utlåningen skulle vara gratis, att bokbeståndet skulle vara lämpligt och att personalen

²³⁰ SOU 1984:23 1984. *Folkbiblioteken i Sverige*. s. 227-228.

²³¹ Samuelsson, Carl-Olof & Torstensson, Magnus 1994. *När boken kom till bygden*. s. 27.

²³² *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*, s. 47.

²³³ SOU 1984:23 1984. *Folkbiblioteken i Sverige*. s. 227-228.

²³⁴ Samuelsson & Torstensson, s. 14-37.

²³⁵ *Ibid.*

skulle utbildas.²³⁶ Staten anordnade bibliotekskurser och nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet i Vaggeryd sände sin bibliotekarie på en bibliotekarietkurs i Jönköping den 24 och den 25 oktober 1931.²³⁷ Det arrangerades även särskilda kurser i den statliga bibliotekssektionens regi, i och med att en akademisk utbildning krävdes efter 1943, för att få inträde till bibliotekarieutbildningen.²³⁸ 1946 deltog nykterhetsrörelsens och ABF:s bibliotekarie Gustaf Andersson i en bibliotekskurs i Uppsala, vilket kan tolkas som en följd av detta. Utbildningen innehöll föreläsningar med bland annat övningar i klassifikation, katalogisering och genomgång av facklitteratur samt skönlitteratur.²³⁹

Efter 1930 års biblioteksförordning fick nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet inte längre ta ut någon låneavgift. Det här förbudet kom att påverka verksamheten eftersom det hade varit en stor inkomstkälla under en lång tid. Enligt vår tolkning var det en bidragande orsak till att nykterhetsrörelsens bibliotek flyttade till ABF:s bibliotek 1936, för att få bättre ekonomiska förutsättningar.

1930 års biblioteksförordning bidrog även till att olika statsunderstödda folkbibliotek inom en kommun hade gemensamma sammanträden regelbundet. I Vaggeryd hade de tre biblioteken efter 1930 gemensamma sammanträden och i ett protokoll från den 27 januari 1933, framkommer det att fyra gemensamma möten ägt rum under år 1932. 1930 års biblioteksförordning medverkade till att man började diskutera en framtida sammanslagning av de tre biblioteken i Vaggeryd.²⁴⁰

När det gäller de tre bibliotekens inkomster och utgifter så har det gått att utläsa att sockenbiblioteket hade bättre ekonomiska förutsättningar än nykterhetsrörelsens och ABF:s biblioteksverksamheter, eftersom de fick mera anslag både från stat, landsting och kommun. Nykterhetsrörelsens och ABF:s biblioteksverksamheter stöttade varandra ekonomiskt genom att de under vissa perioder hade gemensam utlåning. Beträffande utgifterna så kan det tolkas att den största posten var bokinköp, eftersom driftkostnaderna var relativt låga. Orsaken till detta var att nykterhetsrörelsens och ABF:s bibliotek befann sig i föreningarnas lokaler.

Från och med 1936 införde Skolöverstyrelsens bibliotekssektion en ny regel som innebar att det minsta statsbidraget till ett enskilt studiecirkelbibliotek skulle vara minst 10 kronor, vilket var positivt då det tidigare inte hade funnits någon undre gräns.²⁴¹ I och med 1930 års biblioteksförordning där man förbjöds att ta ut låneavgift var detta en hjälp för nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet i Vaggeryd.

I 1949 års biblioteksförordning formulerades en målsättning för biblioteken, som bland annat innehöll kostnadsfria lån, kvalitet och mångfald i fråga om media och vägledning till användarna. Det föreslogs även i betänkandet (SOU 1949:28) att studiecirkelbibliotekens anslag skulle avvecklas under en tioårsperiod och det medverkade till att studiecirkelbiblioteken successivt kommunaliserades.²⁴² I Vaggeryd kom det att bidra till att nykterhetsrörelsens bibliotek och ABF:s bibliotek tillsammans med sockenbiblioteket blev Vaggeryds bibliotek 1951. Enligt vår tolkning så var det i samband med att Vaggeryds

²³⁶ Sjögren Fleischer.

²³⁷ Protokoll NTO, 1929-1941

²³⁸ Sjögren Fleischer.

²³⁹ *Uppsala Nya Tidning*, 1946-06-22.

²⁴⁰ Protokoll vid gemensamt sammanträde: Folkbiblioteket, NTO:s och ABF:s bibliotek, 1933

²⁴¹ Samuelsson & Torstensson, s. 29.

²⁴² Gatenheim, s. 242-245.

municipalsamhälle blev köping 1952, som nybyggnationen tog fart och biblioteket kunde erbjudas en större lokal i det nya kommunala hyreshuset 1953.

På samma sätt som de kollektiva aktörerna var viktiga för framväxten av biblioteket i Vaggeryd, så spelade även de enskilda aktörerna en betydelsefull roll. De ställde många gånger upp ideellt för att det skulle finnas bibliotek i samhället. De gjorde det både för sin egen skull och för andras, men även för samhällets skull. Detta var en väsentlig faktor för bibliotekens överlevnad i samhället.

Allan Wickström och Gustaf Andersson var så kallade eldsjälar, medan Carl Oskar Fredriksson och Oscar Rosander var så kallade brinnande förvaltare.²⁴³

Wickström och Andersson var lika på så sätt att de båda var entusiastiska aktörer, som handlade efter sitt stora personliga intresse för böcker. De stämmer väl överens med definitionen av en entusiastisk aktör, som ofta benämns som eldsjäl. Genom tidningsurklipp och minnesberättelser har det kunnat tolkas att de inte satte några klara gränser mellan arbete och fritid, utan skötte sina sysslor med stort intresse. De var tålmodiga, energiska och kunniga, samt hade en övertygelse om kraften och om möjligheterna i verksamheten. De hade utstrålning och karisma, samt vidareförde sin övertygelse och befann sig i ett nätverk av likasinnade.

Carl Oskar Fredriksson och Oscar Rosander hade många gemensamma drag, som till exempel att de var båda så kallade brinnande förvaltare, genom att de tillvaratog, exponerade och utvecklade andras intressen. De skapade även möjligheter och förutsättningar till vidareutveckling eftersom de hade kännedom om samhällets administration och ekonomi. Förutom att Fredriksson var initiativtagare till nykterhetsrörelsens bibliotek så kom han även att ha en ledande ställning inom Vaggeryds municipalsamhälle. Oscar Rosander var ledamot i sockenbibliotekets styrelse och startade föreläsningföreningen. Det Rosander och Fredriksson främst hade gemensamt var deras stora engagemang och intresse för Vaggeryds samhällsutveckling och därigenom skapade de möjligheter och förutsättningar. De båda fick förtroendeuppdrag, som de förvaltade tack vare sin pondus och ställning i samhället. Det som skilde dessa två aktörer åt var, enligt vår tolkning, att Rosander ville bevara samhället som det var i och med att han inte trivdes när det utvecklades till municipalsamhälle, medan Fredriksson var för en utveckling av ett modernare slag genom att han var positiv till övergången till municipalsamhälle.

Faktorerna samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer har även påverkat varandra till en viss del och vi har därför diskuterat om detta har haft någon betydelse för biblioteksutvecklingen.

Samhällsutvecklingen påverkade de kollektiva aktörerna, genom att den bidrog till att de växte fram genom folkrörelser, såsom nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen och som sedan blev betydelsefulla för biblioteksutvecklingen i Vaggeryd.

De kollektiva aktörerna påverkade samhällsutvecklingen genom att de gav medborgarna bildning för att stävja missförhållandena i samhället. På så sätt blev medborgarna mera upplysta om sina rättigheter och kunde då påverka sin egen livssituation. Det medverkade till att medborgarna blev mer aktiva i samhället.

²⁴³ Persson, s. 330.

Samhällsutvecklingen påverkade den ekonomiska faktorn, i och med att när samhället växte ökade befolkningmängden och det medverkade till att samhällets inkomster steg. När Vaggeryd utvecklades till ett municipalsamhälle 1910, så påverkade det den ekonomiska faktorn som sedan blev en av de ekonomiska förutsättningarna i form av anslag till biblioteksutvecklingen i Vaggeryd. Samhällsutvecklingen medverkade även till att det bildades så många föreningar i Vaggeryd, som kom att utgöra en ekonomisk faktor för de kollektiva aktörerna eftersom de hyrde lokaler av nykterhetsrörelsen och ABF, samt arrangerade insamlingar och lotterier.

Den ekonomiska faktorn påverkade samhällsutvecklingen, eftersom när ekonomin i samhället blev bättre, så kunde samhället utvecklas till municipalsamhälle. Det medförde att man till exempel hade rätt till eget beslutsfattande genom municipalfullmäktige och till beskattning. Det gjorde att Vaggeryds samhälle fick bättre ekonomi tack vare att det fanns så många egenföretagare etablerade under den här tiden.

Den ekonomiska faktorn påverkade de kollektiva aktörerna, på så sätt att utan de anslag de fick från bland annat stat, kommun, landsting och municipalsamhälle hade det inte varit möjligt för dem att överleva. Ekonomin var den avgörande faktorn för att de kollektiva aktörerna skulle kunna bedriva sina biblioteksverksamheter.

De kollektiva aktörerna påverkade den ekonomiska faktorn, genom att de ansvarsfullt skötte biblioteksverksamheten och dess ekonomi, samt uppfyllde de krav som krävdes för att kunna ta emot anslag. Det framgår genom redogörelser och verksamhetsberättelser att de även påverkade den ekonomiska faktorn genom att ha insamlingar, basarer och lotterier för att ha möjlighet till att köpa in det som behövdes för att kunna bedriva en biblioteksverksamhet.

Samhällsutvecklingen påverkade även de enskilda aktörerna, genom att de växande industrierna drog till sig affärsidkare såsom Carl Oskar Fredriksson.

De enskilda aktörerna påverkade samhällsutvecklingen på olika sätt. Det de har gemensamt är att de inspirerade medborgarna i samhället till att vilja bilda sig, i och med att Fredriksson upprättade nykterhetsrörelsens bibliotek, medan Rosander startade föreläsningföreningen. De var även med och utvecklade samhället i och med de förtroendeuppdrag som de fick. Fredriksson var bland annat ordförande i municipalfullmäktige under en lång tid. Rosander var förutom folkskollärare och ledamot i sockenbibliotekets styrelse, även distriktsombud i SAF, Svenska Arbetsgivare Förbundet. Allan Wickström påverkade samhällsutvecklingen genom att han bildade Byarums hembygdsförening.

Den ekonomiska faktorn påverkade de enskilda aktörerna på skilda sätt, då de hade olika bakgrunder. De hade olika ekonomiska förutsättningar och därför var deras intressen för de kollektiva aktörerna och samhällsutvecklingen av olika karaktär.

De enskilda aktörerna kunde påverka den ekonomiska faktorn efter de förutsättningar de hade. De bibliotekariearvodet som till exempel Andersson fick för uträttat arbete, gav han sedan till biblioteksverksamheterna. Genom det kunde han påverka den ekonomiska faktorn för biblioteksverksamheterna.

De kollektiva aktörernas påverkan på de enskilda aktörerna, medverkade till att de enskilda aktörerna fick ett stort intresse för både biblioteksverksamheterna och för bildning. De i sin tur inspirerade sedan andra medborgare.

De enskilda aktörernas påverkan på de kollektiva aktörerna, skiljer sig åt. Fredriksson bildade nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet. Wikström och Rosander var både engagerade i sockenbiblioteket, på samma sätt som Andersson var när det gäller både nykterhetsrörelsens och ABF:s biblioteksverksamheter. Den slutsats som kan dras är att utan dessa enskilda aktörers påverkan och insatser hade de kollektiva aktörerna inte utvecklats på det sätt de gjorde.

Vår studie visar att de fyra faktorerna har alla varit viktiga för framväxten av biblioteket i Vaggeryd. De har påverkat var för sig och sinsemellan, och därmed bidragit till att biblioteket växte fram. Samhällsutvecklingen medverkade till att de kollektiva aktörerna växte fram och blev betydelsefulla för biblioteksutvecklingen. Genom de ekonomiska förutsättningarna, samt genom de enskilda aktörernas insatser överlevde de tre biblioteksverksamheterna, som sedan blev Vaggeryds bibliotek. Utan de här fyra faktorernas påverkan på varandra och på framväxten av Vaggeryds bibliotek, hade troligen inte biblioteket sett ut som det gör idag.

10 Avslutning

Vår studie har varit mycket begränsad eftersom vi har haft stora svårigheter med att finna material. En av anledningarna till det är att en stor del av det allra tidigaste materialet om biblioteksutvecklingen i Vaggeryd gick förlorat i en brand. Det material vi har fått tillgång till är inte fullständigt, men det har ändå givit oss en bild över hur biblioteket i Vaggeryd har växt fram. Vår förhoppning är att studien kan utgöra en plattform för de som vill utföra vidare forskning om Vaggeryds biblioteksutveckling.

Våra förslag till vidare forskning är följande:

- Vad hände efter sammanslagningen av de tre biblioteken 1953?
- Vad var anledningen till att biblioteket sammanslogs med gymnasieskolan, Fenix Kunskapscentrum, i Vaggeryd 1996?
- Hur har utvecklingen sett ut på de övriga biblioteken i Vaggeryds kommun?

Det har varit en tillgång för oss att vi har fått kontakt med så många kunniga och hjälpsamma personer, som fört oss vidare i vår studie och gett oss uppslag och idéer.

Vi vill härmed framföra vårt stora tack till:

Vår handledare Torgil Persson, som har varit oss till ovärderlig hjälp både i med- och motgångar.

Anne-Marie Israelsson på kommunarkivet i Vaggeryd, som gjort en stor insats för att hitta material om sockenbiblioteket till oss.

Anna Sundin och Eva Klingståhl från Jönköpings läns folkrörelsearkiv, som har tagit sig tid att hjälpa oss med både kollektiva och enskilda aktörer.

Claes Westling på Landsarkivet i Vadstena, som svarade på våra frågor via mail och för att sedan vara till personlig hjälp vid vårt besök på landsarkivet.

Slutligen vill vi tacka alla personer i Vaggeryd, som varit oss tillmötesgående när vi haft problem att gå vidare i vår studie, speciellt Evert Melin och Georg Boberg från Vaggeryds museiförening, Leif Palm, Uno Wallenberg, Majlis Andersson samt Ingemar och Sigvor Ingefjäll.

11 Sammanfattning

Syftet med vår studie är att undersöka framväxten av biblioteket i Vaggeryd under tiden 1862 till 1953. Vår frågeställning är: hur har de fyra faktorerna: samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer påverkat framväxten.

Huvuddelen av materialet till denna studie består av texter såsom protokoll, redogörelser, verksamhetsberättelser, kassaböcker, tidningsurklipp och minnesberättelser från senare hälften av 1800-talet och framåt. Metoden som har använts är kvalitativ, eftersom studien strävar efter att åstadkomma en helhetsbeskrivning av bibliotekets framväxt i Vaggeryd.

Vår teori bygger på en modell som musikvetaren Torgil Persson har använt sig av i en av sina avhandlingar. Modellens kärna utgörs av biblioteksverksamheten som består av låntagare, bibliotekarie och bokbestånd. De fyra faktorer som vi närmare har undersökt är: samhällsutveckling, kollektiva aktörer som utgjordes av organisationer, föreningar och institutioner, ekonomi och enskilda aktörer som utgjordes av personer.

I bakgrundsavsnittet redogör vi först för den allmänna samhällsutvecklingen, som skedde i samband med industrialiseringen. Vi beskriver sedan de bildningsidéer och de bildningsideal som etablerades genom folkrörelserna, som då växte fram. Därefter skildras uppkomsten av folkrörelserna: frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen nationellt, för att sedan beskriva hur de influenserna spreds till Vaggeryd lokalt. Det var främst nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen samt deras bildningsidéer och bildningsideal, som kom att vara betydelsefulla för framväxten av biblioteket i Vaggeryd.

Vi ger sedan en bild över den nationella folkbiblioteksutvecklingen och därefter en kortfattad beskrivning om Vaggeryds biblioteksutveckling från 1862 till 1953. Vi redovisar hur sockenbiblioteket i Byarum växte fram, med syftet att ge ”allmogen och den arbetande klassen” tillgång till en medborgerlig bildning. Det medverkade till att sockenbiblioteket inrättades i prästkammaren i sockenstugan och öppnades för allmänheten 1865.²⁴⁴ Strävan att ge medborgarna bildning i Vaggeryd arbetade även nykterhetsföreningen Logen 519 Nordstjärnan med, som bildades 1892. Genom Carl Oskar Fredriksson utvecklades nykterhetsrörelsens bibliotek, som öppnade sin utlåningsverksamhet 1913. Nykterhetsrörelsen hade nära samarbete med arbetarrörelsen, som under en längre tid även hade sitt bokskåp nykterhetsrörelsens lokal, men startade sin egen biblioteksverksamhet 1923. De tre biblioteken sockenbiblioteket, nykterhetsrörelsens och ABF:s bibliotek kom sedan att utvecklas till Vaggeryds bibliotek 1953.

I vårt resultat redovisas faktorerna: samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer. Vi ger först en bild av samhällsutvecklingen i Vaggeryd under 1862 till 1953, där vi beskriver hur ett litet stationssamhälle utvecklades till ett municipalsamhälle och vad det kom att innebära för medborgarna. Vi presenterar sedan de kollektiva aktörerna var för sig, och vi börjar med sockenbiblioteket i Byarum. Därefter beskriver vi nykterhetsrörelsens biblioteksverksamhet och slutligen arbetarrörelsens biblioteksverksamhet. Vi redogör sedan för den ekonomiska faktorn som påverkade biblioteksutvecklingen i Vaggeryd. De kollektiva aktörernas anslag från stat, landsting och kommun samt de gåvorna från enskilda personer och föreningar redovisas var för sig i tabeller. Slutligen presenteras de enskilda aktörerna, som agerade samtidigt eller efter de kollektiva aktörernas tillkomst. De är Allan Wickström, Carl Oskar Fredriksson, Oscar Rosander och Gustaf Andersson.

²⁴⁴ *Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1964*. s. 45.

I vår analys redovisar vi hur faktorerna samhällsutveckling, kollektiva aktörer, ekonomi och enskilda aktörer påverkade framväxten av biblioteket i Vaggeryd, samt hur de påverkade varandra.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckt källmaterial

Gustafsson, Susanne & Hallberg, Charlotte (2004), *Hur ett stadsbibliotek växte fram med hjälp av olika aktörer i Jönköpings stad – Jönköpings lokal- och bibliotekshistoriska utveckling 1845-1917*. B-uppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap, kollegium 1, vid Bibliotekshögskolan i Borås.

Jönköpings Läns Folk rörelsearkiv

Räkenskapsbok för Vaggeryds Föreläsningsförening 1905-1917

Vaggeryds Föreläsningsförenings verksamhetsberättelse 1936-1937

Vaggeryds Föreläsningsförenings verksamhetsberättelse 1947-1948

Vaggeryds Föreläsningsförenings verksamhetsberättelse 1951-1952

Smålands Blåbandsförbund genom 60 år

Länsförbundets hedersplakett som ingår i *Det handlar om handel*

Styrelseberättelse ABF, för verksamhetsåret 1932-33

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1933-34

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1934-35

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1935-36

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1936-37

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1937-38

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1938-39

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1939-40

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1940-41

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1944-45

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1945-46

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1949-50

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1950-51

Verksamhetsberättelse ABF, för verksamhetsåret 1952-53

Rapport över undersökning av bibliotek 1938

Rapport från ABF:s lokalavdelning nr 699 i Vaggeryd gällande arbetsåret 1937-38

Rapport från ABF:s lokalavdelning nr 699 i Vaggeryd gällande arbetsåret 1943-44

Landsarkivet i Vadstena

Byarums kyrkoarkiv

Skolrådets protokoll 1865

Vaggeryds Kommunarkiv

Räkenskapsbok för Byarums sockenbibliotek 1903-1919

Kassabok för Byarums folkbibliotek 1927-1951

Vaggeryds Museiförening

Protokoll NTO, 1907-1910
Protokoll NTO, 1919-1921
Protokoll NTO, 1921-1923
Protokoll NTO, 1928-1929
Protokoll NTO, 1929-1941
Protokoll NTO, 1941-1950
Protokoll NTO, 1950-1959

Stadgar för Nationaltemplarordens studiecirkelbibliotek 1914

Årsrapport NTO, 1915-1916
Redogörelse NTO, 1920-1921
Redogörelse NTO, 1922-1923
Redogörelse NTO, 1923-1924
Redogörelse NTO, 1925-1926
Redogörelse NTO, 1928-1929
Redogörelse NTO, 1930
Redogörelse NTO, 1931
Redogörelse NTO, 1933
Redogörelse NTO, 1934
Redogörelse NTO, 1936
Redogörelse NTO, 1937
Redogörelse NTO, 1941
Redogörelse NTO, 1947
Redogörelse NTO, 1951
Redogörelse NTO, 1953
Redogörelse NTO, 1956

Vaggeryds Missionsförsamling 1882-1962.

Brev från bibliotekskonsulenterna i Kungliga Skolöverstyrelsen till styrelsen för NTO-biblioteket i Vaggeryd, 1935-06-22

Protokoll vid gemensamt sammanträde: Folkbiblioteket, NTO:s och ABF:s bibliotek, 27 januari, 1933

Personuppgift om Gustaf Andersson
Matrikelblad om Gustaf Andersson

Logen 519 Nordstjärnans jubileumstidning (1927).

Kassabok för 519 Nordstjärnan 1906-1917
Kassabok för 519 Nordstjärnan 1917-1926

Tryckta källor

Atlestam, Ingrid & Stenberg, Lisbeth (2003). *Männens bibliotek- en kvinnosak: Redbergslids och Majornas bibliotek under hundra år*. Värnamo: Tryck Fälth & Hässler.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Betelkyrkan 60 år 1913-1973 (1973). Programblad Höstprogrammet 1973

Boberg, Natanael (1952). *En bok om Vaggeryd*. Vaggeryd: Vaggeryds Bokhandels Tryckeri

Boberg, Natanael & Nygren, Torsten. (1991). *Hemmavid, vandring i Vaggerydsbygden*. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Bosaeus, Elis (1953). *Munksjö bruks minnen*. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1962 (1962). "Året 1882 och Waggeryds Missionsförening" av Natanael Boberg. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1964 (1964). "Vaggeryds Folkbibliotek – 100 år" av Allan Wickström. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 1966 (1966). "Jämförelse med hundraårig tillbakablick" av L-G Petersson. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1970 (1970). "Så var det på den tiden" av Wåge Tolf. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1972 (1972). "När Götaström skulle bli järnvägsknut" av Natanael Boberg. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdförenings Årsskrift 1973 (1973). "Waggeryds Hundramannaförening" av Natanael Boberg. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1974 (1974). "Arbetarrörelsen kommer till Vaggeryd" av Rolf Fredriksson. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1975 (1975). "Sångkören" av Gun Gennermark & Edvin Andersson. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1975 (1975). "Politiska valmöten" av Rolf Fredriksson. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdförening Årsskrift 1975 (1975). "Vaggeryd – livligt samhälle, som växt upp på 50 år" av (A.G.) I.T. 11 okt. 1930. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1980 (1980). "Oscar Rosander, skollärare i Vaggeryd" av Oscar Rosander. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1988 (1988). "C. O. Fredriksson och skraddarna i Vaggeryd" av Erik Fredriksson. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1989 (1989). "Om handelsmän och gamla hus i Vaggeryd-Götafors" av Anna-Lisa Hermansson. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1990 (1990). "Kyrkogårdsvandring" av Anna-Lisa Hermansson. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1992 (1992). "Musikkåren Göta – kulturskapare" av Georg Boberg. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening, Årsskrift 1994 (1994). "Järnvägen Vaggeryd-Jönköping 100 år" av Egon Johansson. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförening Årsskrift 1997 (1997). "Åter på barndomsgatan" av Anna-Lisa Hermansson. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Byarums Hembygdsförenings Årsskrift 2002 (2002). "Det hände i Byarums socken 1952" av Kåre Boberg. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB.

Ericson, Hans-Olof (1987). *Vanmakt och styrka: studier av arbetarrörelsens tillkomst och förutsättningar i Jönköping, Huskvarna och Norrahammar 1880-1909*. Lund: Studentlitteratur

Filadelfiaförsamlingen Vaggeryd 1926-1976 (1973). Jubileumsskrift. Skillingaryd: Skillingaryds boktryckeri

Gatenheim, Erik W (1977). *Studiecirkeln 75 år. Bildningsarbetet i nykterhetsrörelsen med utblickar till andra folkrörelser*. Stockholm: Sober Förlags AB

Gustavsson, Bernt (1991) *Bildningens väg: tre bildningsideal i svensk arbetarrörelse 1880-1930*. Helsingborg: Schmidts boktryckeri AB

Gustavsson, Bernt (1992) *Folkbildningens idéhistoria*. Ölandstryckarna AB

IOGT-NTO (1992). *100 år med NTO i Vaggeryd, Jubileumsskrift 1892-1992*. Vaggeryd: Vaggeryds Tryckeri AB

Ivarsson, Tore (1992). *Kommunernas släkträd. Sveriges kommuner 1863-1992*. Älvsjö: Svenska kommunförbundet och Kommentus Förlag AB

Jönköpings-Posten, "Familjenytt", "60 år", 1943-03-02

Jönköpings-Posten, "Götafors samhälle har 1600-tals anor", 1944-12-14

Jönköpings-Posten, "Kommunalpamp går efter 26 år", 1946-12-18

Jönköpings-Posten, "Ny ordförande för köpmännen", 1948-03-15

Jönköpings-Posten, "Vaggeryd blir länets största köping", 1951-12-29

- Jönköpings-Posten*, "60- årsjubileum hos Vaggeryds NTO-are", 1952-12-12
- Jönköpings-Posten*, "Familjenytt", "70 år", 1953-03-02
- Jönköpings-Posten*, "Nya bibliotekslokalerna färdiga för invigning", 1953-07-11
- Jönköpings-Posten*, "Familjenytt", "Dödsfall", 1960-01-18
- Jönköpings-Posten*, "Byarums filialbibliotek har fått ökade utrymmen", 1960-02-24
- Jönköpings-Posten*, "Fest i Vaggeryd när biblioteket fyller 125 år", 1989-10-07
- Larsson, Staffan (1986). *Kvalitativ analys- exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur
- Nerman, Ture (1938). *Svensk arbetarrörelse under hundra år*. Stockholm: Tidens förlag
- Nord, Emil (1936). *Studiecirkelbiblioteket och dess skötsel*. Stockholm: Vasatryckeriet
- Olson, Hans-Erik (1982). *Från Hemgård till Ungdomsgård: En studie i den svenska hemgårdsrörelsens historia*. Avesta: Eric Jannersten Tryckeri AB
- Persson, Torgil (2001). *Den kommunala musikskolans framväxt och turbulenta 90-tal. En studie av musikskolorna i Mörbylånga, Tranås, Kiruna och Borås*. Diss. Skrifter från Institutionen för musikvetenskap, Göteborgs universitet nr 68.
- Petersson, Olof (1999). "Dualismens tyranni" som ingår i *Svenska Dagbladet* Samtider 990418. Finns även tillgänglig på: <http://www.const.sns.se/olofp/s990418.htm>
- Petersson, Olof (1999). *Samhällskonsten*. Smedjebacken: Fälth & Hässler
- Samuelsson, Carl-Olof & Torstensson, Magnus (1994). *När boken kom till bygden*. Örskelljunga: Bokförlaget Settern
- Sjögren Fleischer, Kerstin (2003-03-24). "De svenska folkbiblioteken – en historia om vägen från välgörenhet och frivillighet till nödvändighet och samhällsansvar". Länsbibliotek Uppsala <http://www.externt9.lul.se/lb/031svfb.htm> [2005-06-10]
- SOU 1984:23 (1984) *Folkbiblioteken i Sverige*. Stockholm: Liber
- Smålands Folkblad*, "Arbetarkommunen i Vaggeryd har firat trettioårsjubileum", 1951-12-?
- Smålands Folkblad*, "Tacka Carl för biblioteket!", 1977-10-20
- Thurén, Torsten (1997). *Källkritik*. Stockholm: Liber AB
- Torstensson, Magnus (2001). "Att analysera folkbiblioteksutvecklingen: exemplet Sverige och några jämförelser med USA." Ingår i Audunson, Ragnar A. & Lund, Niels Windfeldt red.

Det siviliserte informasjonssamfunn: folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid.
Bergen: Fagbokforlaget.

Törnqvist, Ingvar (2002) *Oscar Olsson studiecirkelns fader*. Falköping: Elanders Gummeson

Uppsala Nya Tidning, "Uppsalakurs för folkbibliotekarier ger stimulans och vidgad utbildning, 1946-06-22

Vaggeryds Museiförening (2002). *Snickeri- och möbelfabriker i Vaggeryd och Götafors*. Jönköping: Tryckeri AB Småland Quebecor

Värnamo Nyheter, "Biblioteksväsendet fyller 125. När kommer de nya lokalerna?",
1988-02-18

Åkerstedt, Jonas (1967). *Den litterate arbetaren. Bildningssyn och studieverksamhet i ABF 1912-1930*. Uppsala: Student Service, avdelningen för Litteratursociologi vid Litteraturhistoriska institutionen

Uppslagsverk

Aktör (1989). Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 1. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 151.

Bunte, Rune (1993). Köping. Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 12. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 41.

Dahlberg, Ivar (1990). Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 4. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 341.

Elmér, Åke (1992). IOGT-NTO. Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 9. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 541.

Gustafsson, Agne (1993). Kommunindelingsreform. Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 11. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 208-209.

Inger, Göran (1995). Socken. Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 17. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 36-37.

IOGT (1992). Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 9. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 541.

Jansson, Torkel (1991). Folkrörelser. Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 6. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 482.

Johansson, Inge (1989). ABF. Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 1. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 13.

Kvalitativ metod (1993). Ingår i *Nationalencyklopedin* Bd 11. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 559.

Lindberg, Lars (1992). Frikyrka. Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 7. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 44.

Municipalsamhälle (1994). Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 13. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 502.

Norborg, Lars-Arne (1992). Fyrk. Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd 7. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB. S. 115.